İRAM
İran Araştırmaları Merkezi

İRAN'IN SURİYE'DEKİ VARLIĞI: BUGÜNÜ VE SONRASI

Dosya

Ekim 2017

İRAM

İran Araştırmaları Merkezi

Telif Hakkı

Copyright © 2017 İran Araştırmaları Merkezi (İRAM). Bu eserin bütün hakları saklıdır.

Bu eser İRAM'dan yazılı izin alınmadan elektronik veya mekanik yollarla çoğaltılamaz. Metnin dijital versiyonu için www.iramcenter.org adresini ziyaret ediniz. Dijital kopya bu siteye aktif link verilerek kısmi olarak paylaşılabilir.

Burada ortaya konulan görüşler öncelikli olarak yazara aittir ve İRAM'ın kurumsal görüşlerini yansıtmak zorunda değildir.

Yayına Hazırlayan : Hakkı Uygur
Editör : Mohammad Abdolmajid
Grafik Tasarım : Hüseyin Kurt

İran Araştırmaları Merkezi
Oğuzlar, 1397. Sk., 06520, Çankaya Ankara / Türkiye Tel: +90 (312) 284 55 02-03 | Faks: +90 (312) 284 55 04
e-posta : info@iramcenter.org | www.iramcenter.org
ISBN : 978-605-67931-3-4

İRAM
İran Araştırmaları Merkezi

Dosya

İRAN'IN SURİYEDEKİ VARLIĞI: BUGÜNÜ VE SONRASI

Dosya Ekim 2017

İRAM
İran Araştırmaları Merkezi

İçindekiler

İran'ın Suriye'deki Askeri Politikası 6
Maan Talla
İsrail'in Bakış Açısından İran'ın Suriye'deki Varlığının Geleceği 12
Muhammed Ebu Sade
Suriye-İran İlişkileri: Anlatılmayan Hikâyeler 18
Dr. Mahcup El Züveyri
Suriye'de Sistemli Demografik Yapıyı Değiştirme Politikası 22
Abdullah Türkmani
Tahran'ın Suriye'de Nüfusun Kompozisyonunu Değiştirme ve İdeolojik Etki Oluşturma Çabalarının Jeo-İktisadı 30
Tamer Bedevi
İran'ın Suriye'deki Demografik Yapı Değişikliği Politikası: Mahiyeti, Araçları ve Hedefleri 36
Dr. Ali Hüseyin Bakir
İran Stratejisinde Suriye: Hangi Gelecek 42
Dr. Fatıma El Samadi

İRAN'IN SURİYE'DEKİ ASKERİ POLİTİKASI

Maan Talla

Giriş: Arap Baharı Sonrasında İran'ın Askeri Politikasının Yorumu

Bölgede İran stratejisinin genel çizgisi Arap devrimleri öncesinde de sert gücü belirleyen faktörler arasında bulunmuştur.[1] Bu çizgi İran'ın stratejisini gerçekleştirecek ve kendisine liderlik rolünü sağlayacak olan bölgesel eksen liderliğine dayanmaktadır. Bu noktada İran'ın birkaç farklı politikası vardır. Birincisi, Irak'ın tüm faaliyetlerine hâkim olmak ve tüm karar alma mercii ve yöntemlerini kendi kontrolü altında bulundurmaktır. İkincisi, Suriye'nin dış politikasının Arap hinterlandıyla koordinasyon halinde olmamasını sağlamaktır. Üçüncüsü ise Lübnan'ı yanına çekerek İran lehine hareket ettirme arzusuyla Lübnan'daki Hizbullah milisleri üzerinden Lübnan devleti içerisinde yeni bir devlet oluşturmaktır. Böylece İran kendisinin siyasi propagandasına hizmet etmek üzere bir açıdan Lübnan üzerinden İsrail ile sınır topraklara sahip olmayı arzulamakta, diğer yandan da Lübnan'ı bölgesel güvenlik denkleminde etkili bir taraf haline getirerek, Lübnan'da İran'ın nüfuz sahibi olma meşruiyetini etkisiz hale getirme konusunda bir baskı aracına çevrilmesini engellemek istemektedir.

Siyasi rejim ve yapıları hedef alan Arap Baharının patlak vermesi, dolayısıyla bölgede işbirlikçi tüm yapıları tehdit etmesi, ardından Arap baharı topunun yuvarlanarak İran açısından jeopolitik manada önemli iki bölge olan Yemen ve Suriye'de yoğun askeri faaliyetlere kadar kademeli bir şekilde ulaşması, hatta Yemen rejiminin direncinin kırılması ve Şam yönetiminin ise sarsılması sonrasında İran şu üç temele dayalı askeri boyutlara sahip bölgesel bir politika izlemeye çalışmıştır: (i) Yerel müttefiklere askeri olanaklar sağlamak ve farklı iki yerel araçla birlikte hareket edebilmek için başka ittifaklar kurmak, (ii) Arap baharının yansımalarını bu ülkelerde boşa çıkararak püskürtmek, (iii) Çatışmaların siyaset üzerindeki etkilerini hafifleten anlatım ve algıları besleyen mezhepsel boyutlara intikal etmesine ortam oluşturacak bir takım politika ve icraatları desteklemek suretiyle, İran'ın anlatılarına hizmet eder şekilde çatışmaların bir iç savaştan terörizm karşıtı çatışmalara çevrilmesi.

İran'ın Suriye'ye Askeri Müdahalesi, Hedefleri ve Sistemi

Suriye'deki iç savaş İran'ın dış politikası açısından son derece önemli bir noktayı teşkil etmiştir. Zira bu savaş İran'ın projesindeki merkezî çekirdeği doğrudan ve ciddi anlamda tehdit edici nitelikte olmuştur. Bu nedenle Esed rejiminin İran'a bağlılığını ve Suriye'deki siyaset ve askeriyenin İran'ın stratejik çıkarlarına entegre olmasını garanti altına almak için İran'ın doğrudan siyasi ve askerî açıdan Suriye'ye müdahil olması; durumu

1 İran'ın genel askeri stratejisi, varlığının ve dini yönetim sisteminin korunmasıdır. İran Arap körfezine ek olarak; batı, orta ve güney Asya bölgelerindeki merkezî havzalarda nüfuzunu genişletebilmek, dış siyasi ve stratejik iş birliklerini korumak ve İran düşmanlarını İran'a saldırmaktan vazgeçirmek için kara ve deniz alanlarında yüksek yeterlilikle ve gerçekçi özelliklerde geleneksel veya yeni caydırıcı askeri güçlere sahip olmak için her türlü imkânı kullanmaktadır. İran'ın bölgesel hareketi gözlemlendiğinde, İran'ın askeri düzeyinin en önemlisi nizamî yapılanmaların oluşturulmasında miktar bazında genişleme ve Rusya, Çin ve Kuzey Kore'nin en modern silah ve ekipmanlarıyla teçhiz edilmesi gibi birkaç zaruret ile öne çıktığı görülmektedir. Bu zaruretlerden biri de rejim kuvvetlerine paralel olarak, hâkim olan rejimin korunması için Devrim Muhafızları gücünün oluşturulması ve geliştirilmesidir. Bu gücün, rejimi devirme girişimlerini caydırıcı niteliği bulunmaktadır. Öte yandan ülke içinde ve dışında güçlü bir siyasi ve askeri (güvenliğe yönelik) nüfuzu, deniz ve kara gücü bulunmaktadır. Öte yandan füze ve nükleer programlar, askeri sanayi ve devrim ordusuna bağlı Kudüs Ordusu üzerinden İran'ın dış uzantıları gibi tüm önemli ve temel stratejik ve güvenliğe yönelik projeleri Devrim Muhafızlarının sorumluluğu altında yürütülmektedir. İran'ın askeri stratejisinin ana çizgileri şöyle özetlenebilir:

- Yarı-askeri olan düzenli silahlı güçlerde yirmi milyon kişilik bir orduya ulaşıncaya kadar miktar bazında yatay genişleme. Yüksek savaş niteliğine sahip nükleer boyutlu kalkınma ve yüksek teknolojiye sahip savunma silah sistemlerine sahip olma.
- Sahip olduğu kimyasal ve biyolojik silahlara ek olarak nükleer silahı da envanterine sokarak caydırıcılık stratejisini tahkim etme. Bu silahları ve hava araçları ile İran'ın yaşamsal dairesinden dışarıya ulaştırma araçlarını temin etme, kendi öz silah, cephane ve askeri ekipman yeterliliğine sahip olma, bunun için özellikle de ambargo ve yaptırım altındayken İran'ı dışa bağımlılıktan kurtaracak millî bir askeri endüstri temeli oluşturma. İran'ın bölgesel ve uluslararası sahada konumunu güçlendirecek şekilde uydular ile uzay mücadelesine girme.
- Özellikle de siyasi ve stratejik yönetim merkezleri, nükleer yapılar, füze yapıları, savaş fabrikaları ve petrol tesisleri gibi hayatî değere sahip askeri ve stratejik hedefleri İran'ın farklı bölgelerine yayma, bunları yer altında muhafaza etme, İran içinden veya dışından bilgi sızıntılarını önleyebilmek için istihbarat ve karşı-istihbarat birimlerini devreye sokma.
- Suriye Lübnan ve Türkiye gibi dost İslam ve Arap ülkeleri ve Şangay Beşlisi gibi tarafsız uluslararası örgütler ile ortak savunma anlaşmaları ve askeri iş birlikler oluşturma. İran ile ortak hedeflere sahip ülkelerden oluşan savunma sistemleri teşkil etme.
- Arap baharı devrimleri gibi bölgedeki krizlerin İran'ın içerisinde olumsuz etkilere neden olmasını engelleme, İran karşıtlarının saldırgan güçlerinin neden olduğu psikolojik savaş etkileri ile mücadele edebilmek için halkın maneviyatını yükseltecek çalışmalara uygun kurumlar oluşturma.

kontrol ve hegemonya altına almasını gerekmiştir.

İran'ın Suriye'ye askeri müdahalesinin sebep ve hedefleri aşağıdaki gibi sıralanabilir:

I. İsrail ile angajman kurallarının ihlal edilmesine izin vermemek ve İsrail ile yaşanan çatışmaları Araplar ve İslamiyet açısından kendi tekelinde tutmak. Çünkü bu sayfanın İran'ın elinden çekilmesi, bölgesel etkileşimleri içerisinde kendisinin hareket faaliyetini ciddi şekilde gerilemeye uğratacaktır. Bölgedeki güvenlik engelleri sahasının da ötesinde, rejim kuvvetlerinin kırılması ve güney bölgeleri ile Kalemon'da stratejik kantonlara gerilemesi İran rejimi için de çok yönlü problem haline gelmiştir. Çünkü bu durumda İsrail ile güvenlik sahasında bulunmasını sağlayan stratejik kazançlardan işbirlikçisinin ortadan kaybolması nedeniyle mahrum kalacak ve güney Lübnan'da kendisi için önemli vazifeler üstlenen Lübnan Hizbullahı'nın lojistik destek yolları gerçek bir tehdide maruz kalacaktır.

II. Rejimin korunması, rejimin terörle mücadele operasyonları çerçevesinde askeri ve güvenlik rolleri oynayabilecek düzenli bir askeri güce sahip olduğunu göstermeye çalışmak ve bu konuda kendisine mümkün olan her türlü desteği sağlamak. İran'ın dışişleri, güvenlik kurumları ve savunma mekanizması bu operasyon için çalışmaktadırlar. Bu çalışmanın temelde iki nedeni vardır. (i) Suriye rejimi, Tahran'ın liderlik ettiği bir eksen çerçevesinde kendisinin müttefikidir. İran bir yandan Suriye'yi Sünni devletlerin arzularını engelleme faktörü sayarken, diğer yandan bu rejimi desteklemek ve ekonomik ve güvenlik dosyalarını yönetmek suretiyle bölgesel bir etkinliğe sahip olacak, bu durumlu denge ekseninde bölgesel rakiplerinin etkinliğini boşa çıkarmaya katkı sağlayacaktır. (ii) Bu rejimin direnişi, İran'ın jeopolitik arzuları lehine olmayan değişiklikler içeren Arap baharı devrimlerinin ikinci planda kaldıklarının ilamı mesabesindedir.

III. "Faydalı Suriye" (La Syrie Utile; Suriyye el-Musağğara) olarak bilinen Batı bölgelerinde jeopolitik özellikleri kontrol altında tutmak. Suriye'ye doğrudan müdahale etmek ve rejimin askeri sahadaki etkinliklerini kontrolü altında bulundurmak, Suriye'deki herhangi bir nihaî çözümde Tahran'ın etkisini daha da arttıracak ve bu durum Tahran'a kendi çıkarlarının doğrudan tehdidini engelleyecek stratejik kantonları daha güçlü koruyabilme alanı sağlayacaktır. "Faydalı Suriye" sınırları dışındaki ilişki kurallarının sabitlenmesi, Lübnan ve sıcak denizlere ulaşmanın önemli bir noktası sayılan Suriye'de İran projesinin başarısız olmaması anlamına gelecektir. Öte yandan bu müdahalenin kökleşmesi Lübnan'da Hizbullah çıkarlarını tehdit eden askeri varlıkları ortadan kaldıracak ve Hizbullah'ı destekleme kanallarını koruyacaktır.

Bu Girişimin En Önemli Mekanizmaları:

Askerî açıdan Tahran'ın Suriye rejiminin güvenlik ve siyasi eylem, seçenek ve yollarını kontrolü altında tutma girişimi olup, İran Devrim Muhafızları subayları ve danışmanları doğrudan Esed rejiminin askeri sistemini temin etmekte ve teçhizatını sağlamakta. Ayrıca, askeri operasyonlarını da gözetim altında tutarak etkin muhalif gruplarla görüşme faaliyetlerini de kendi tekelinde tutmak istemektedir. Öte yandan, savaş alanlarının yönetimine dair planlama rolünü de üstlenmekte ve süreç içerisindeki bölünme çizgilerini de kendisi çizmektedir. Askeri sahalardaki değişiklikler doğrultusunda askeri birimlerin hareketlerini koordine etmekte, Afgan ve Pakistanlı Şii unsurlar ile desteklenen Irak ve Lübnanlı Şii milisler üzerinden alan operasyonlarını yürütmektedir. Bu Şii milisler birkaç farklı cepheye dağılmış olup, örneğin Hizbullah Humus, Şam ve Halep şehirlerinde merkez tutarken, Iraklı milisler daha özel coğrafi bölgelerde dağılmakta ve daha önemli rol üstlenmektedir. Bunların en önemlileri Ebu'l Fadl el-Abbas tugayları, Ehl-i Hak grubu ve Ammar bin Yasir Tugayı ve Irak Seyyidu'ş Şüheda Tugayları gibi gruplardır. Esed güçleri bu milislere lojistik, hava bombardımanı, topçu atışı ve diğer hizmetlerde destek vermekte, öte yandan bunlara yardımcı olan yerel milisleri oluşturmaktadır.

İran bu bağlamda stratejik adımlar atmakta, kendisinin askeri politika ve güvenlik alanlarındaki varlığı ve kontrolüne itiraz edenleri görevden uzaklaştırma, yerine kendisine dostluk besleyen kimseler getirmek

suretiyle güvenlik birimlerinde yumuşak bir yeniden-yapılanmaya gitmektedir. Böylece -eğer meydana gelirse- herhangi bir siyasi değişiklik operasyonunun Tahran'ın çıkarlarına zarar vermemesi için en önemli derin devlet bağlantılarını elinde tutmaya gayret etmektedir.

Öte yandan Tahran Esed rejimini Suriye'de demografik değişiklikler meydana getirmeye sevk etmeyi başarmış, bir yandan on binlerce ve belki de daha fazla Irak, İran ve Lübnanlı Şii'ye vatandaşlık verilirken, diğer yandan Suriye'nin kendi vatandaşlarının vatandaşlıkları düşürülmüştür. İran iyileştirme programı çerçevesinde toplumsal kimlikleri yeniden oluşturma gayreti gütmekte, bu her ne kadar özgürleştirirmiş bölgelerde mümkün olmasa da azınlık kimliklerini (özellikle de Alevilerde) yeniden tanımlama girişimleri İran'ın projesine toplumsal bir boyut teşkil etmekte ve gelecekte bu kimlikler üzerinden müdahalelere alan oluşturmaktadır.[2] Yine Tahran askeri stratejileri üzerinden son derece hassas bir şekilde bazı bölgeleri boşaltmakta ve bu bölgelerde askeri harekâtları engellemek için bir takım kol ve cephelere lojistik destek hatları oluşturmak suretiyle, kantonlarda İran'ın varlığını kabul etmeyen Sünni unsurlara karşı önemli bir jeopolitik düğüm oluşturmaktadır. Zebedani'de yoğun hava bombardımanı ve varil bombalı saldırılar sonrasında muhalifler ile yapılan görüşmelerde koştuğu şartlar bu politikanın açıkça göstergesidir.

Ekonomik açıdan ise Tahran rejimin savaş sistemlerini finanse etmeyi ve Suriye ekonomisini kontrolü altında tutmayı üstlenmiş bulunmaktadır. Bunu bir yandan İran'a uygulanan uluslararası yaptırımları kırma aracı olarak kullanırken, diğer yandan İran mallarının Arap dünyasına açılan kapısı saymakta, özellikle her iki ülkede de ticari bütçede büyük açığın bulunduğu bir ortamda Suriye'nin ekonomik kaynaklarını tamamen sömürü aracı olarak görmektedir. Suriye iç savaşı başladığından bu yana İran Suriye ile ticari ilişkilerinde ekonomik hegemonyasını korumuş ve birkaç farklı alanda bunu desteklemiş, öyle ki Esed'i birçok defa iflastan kurtararak Suriye'nin askeri bütçesine bol miktarda para aktarmıştır.

İran'ın Suriye'deki Askeri Konumlanması ve Dönüşümleri

İran'ın Suriye'deki askeri müdahale boyut ve türleri her bir aşamanın kendi özgün durumuna göre gerçekleşmiştir. Çatışmanın iki taraf arasında dengeli bir şekilde sürmesini sağlasa da Rejim lehine bozgunu engellemiş, ancak rejim bir aşamada direnmeye muktedir olamaz hale gelmiştir. Bu ise çatışmayı sonlandırması ve ülkenin güney, kuzey ve doğusunda yönetimi neredeyse kaybeden Esed rejimini kurtarması için Rusya'yı yardıma çağırmasına neden olmuştur.

Genel olarak burada birkaç faktörü diğerlerinden ayırabiliriz ki bu faktörler güvenlik, istihbarat, askeri danışmanlık ve operasyonlardır. Suriye ordusunun İran, Irak, Afganistan ve Lübnanlı milisler ile desteklenmesi ile müdahale temposu arttırılmış, yerel milislerin desteklenmesi, eğitimlerinin üstlenilmesi ve operasyonlarının yönetilmesi suretiyle doğrudan müdahale masrafları ise hafifletilmiştir. Bunca faktöre rağmen özellikle de Rusya müdahalesi öncesindeki İran'ın Suriye'deki askeri konumlanması İran toplumu ile yapılan nükleer anlaşma sonrasında bile endişe kaynağı olmuş, anlaşmanın beraberinde getirdiği siyasi ve ekonomik canlanma ile ilgili geçici birtakım hareketlenmeler bu endişeyi arttırmıştır. Ancak nükleer anlaşma pratikte İran ve işbirlikçilerinin Suriye'deki askeri konumlanmasında iyileşmeye neden olmamıştır. Hatta İran stratejik kantonlarda bile kontrol sağlama noktasında istikrarsız ve endişeli bir duruma gelmiştir. Çünkü aktif olan yerel güçlerin çokluğu, bunların farklı farklı yerlere bağlı olmaları ve muhtelif askeri güçlere sahip olmaları İran'ı bu duruma düşürmektedir. Öte yandan Tahran'ın bölgedeki kolu haline getirmeye çalıştığı Suriye, Şiiler, özellikle de Hizbullah ve Iraklı milisler için aşırı kan kaybı cephesi haline gelmiş, dolayısıyla bunun siyasi sıkıntı çeken Lübnan'da ve İran'ın istediği gibi mezhep savaşı yaşanan Irak'ta var olan çıkarlarına olumsuz yansımaları olma ihtimalini artmıştır. Öte yandan İran'ın Suriye coğrafyasındaki kolları arasında da üstü kapalı bazı askeri anlaşmazlıklar artmaktadır.

2 Abdülkadir Nana, "İran Suriye İlişkileri ve 2011-2014 Yılları Arasında İran'ın Suriye Hegemonyası", Almezmaah Araştırma ve Çalışma Merkezinin İnternet Sitesinde Yayımlanmış Çalışma. Tarih: 27 Ocak 2014, Link: http://almezmaah.com/ar/news-view-4227.html

Rusya'nın Suriye dosyasındaki zorlu siyasi ve askeri konumdan ötürü mecburî bir hamle olan müdahalesi sonrasında Rus ve İran dış güçlerinin stratejik yenilgisinin izleri belirmeye başlamış ve bu yenilginin daha da büyüme ihtimali artmaya devam etmektedir. Rusya saha dengelerini kendi ve İran anlatıları doğrultusunda yönetmeye muktedir olmuştur. Çünkü 30.10.2015 tarihli Viyana açıklamasından bu yana Moskova ve Tahran'ın siyasi ve askeri yakınlaşma ile sahayı kendine çevirmeye, Suriyeli muhaliflere darbe vurmaya ve bu durumu Suriye dosyası konusunda kendi anlatı ve tanımlamalarını desteklemek için kullanacakları siyasi bir kazanca dönüştürmeye çalıştıkları görülmektedir. Bu bağlamda Moskova'nın rejim ve İran tarafından uygulanan askeri stratejinin aynısını uygulaması gerekmektedir. Bu strateji ise Rus diplomasisinin istediği ve dilediği terör dengesini kullanarak Suriye'de askeri düzeyde sıfır çözüm stratejisi diye bilinmektedir. Dolayısıyla Rusya öncelikle muhalif güçlerin kontrolü altında tuttuğu sahil bölgelerini bombalamış ve tüm muhalif kantonları "Faydalı Suriye" bölgesinden göçe zorlama yöntemini kullanarak çıkartmış, sonunda da yeniden Halep'i kontrolü altına almayı başarmıştır. Bunun karşısında uluslararası ve bölgesel oyuncular düzeyinde Rus siyaset mühendisliği ve bunun yanında Rus yönetim felsefesi, kendisinin doğrudan askeri müdahalesinin güvenlik ve siyasi politikalarını boşa çıkaracak bölgesel yakınlaşmalara karşı kendini garantiye aldıktan sonra, Rus yöntemine muhalif olmamak kaydıyla Arap baharı dosyalarıyla da alış-verişte bulunmaya başlamıştır. Son olarak Tahran, Ankara ve Moskova arasında bu mühendislik çerçevesinde bir ana toplantı gerçekleştirileceği Moskova tarafından ilan edilmiş ve bunun beraberinde 2328 sayılı uluslararası gözetmenlerin Halep şehrinde daimî kontrolü destekleyecek şekilde boşaltma çalışmalarını denetlemesi kararı istisna tutulmak üzere, güvenlik konseyi tarafından beklendiği üzere adeta kalıcı bir kürtaj gerçekleşmiştir. Bu duyuru sonrasında bölgedeki gerginlik ve istikrarsızlığın en önemli sebebi olarak İran'ı gördüğünü ve bu nedenle İran'ın uzaklaştırılması gerektiğini söyleyen Trump'ın emellerini boşa çıkarmak için Rusya'ya sırtını dayama fırsatı bulan Tahran'ın da yer aldığı Astana görüşmelerinin kutsanmasına yol açmıştır.

Her ne kadar İran rejim dosyasının yönetimi ve idaresi konusunda pratik açıdan arka sandalyeye çekilmiş gibi görünse de Rusya ile stratejik ortaklık yollarını geliştirmek için fazla çaba sarf etmemiştir. Yani bu İran'ın Rusya ile siyasi açıdan tüm noktalarda anlaşma sağlamadığını ifade etmektedir. Ancak şu konumda İran askeri çabanın birleştirilmesi ve uyumlu olarak devam etmesini hedeflemekte ve böylece Hizbullah üzerindeki nüfuzunu ve Hizbullah'a destek ve koruma yollarını muhafaza edebilmek için Doğu Kalemon, Şam'ın batısı ve Lübnan sınırındaki bölgelere odaklanmaya devam etmektedir. Rusya'nın müdahalesi İran'ın üzerindeki askeri baskıyı azaltacak ve böylece Tahran Irak cephesini takviye etme imkânı bulacaktır. Öte yandan bu müdahale nükleer anlaşma sonrasında Tahran'ın uluslararası dosyalarını işleme koymayan Moskova aracılığıyla İran'ın uluslararası topluma açılımının olumsuz yönlerini garanti altına alacaktır.

Son Astana konferansında önerilen ve tamamı Suriye'nin batısında bulunan dörtlü ateşkes bölgesi üzerinden, batıda ateşkesi sağlama doğuda ise çatışmaları fitilleme yönünde yapılan girişimler ise Rusya ve İran'ın çatışmaları dondurmaya ihtiyaç duyduğunun bir tür anlatımından ibarettir. Böylece doğudaki Irak sınırlarını güvence altına almak ve Deyrizor'un Amerikalıların eline düşmemesini sağlamak istemektedirler. Rusya'ya göre saygınlık açısından Irak sınırlarının kontrolünün Şam yönetiminin elinde bulunması kesinlikle gereklidir. İran açısından ise Deyrizor Tahran'dan Beyrut'a Şam üzerinden ulaşan yolun temin edilmesi için temel noktada bulunmaktadır. Savaş meydanlarındaki bu büyük dönüşümün gölgesinde Cenevre konferansı başladığı gibi bitmiş, yeni görüşme ve oyuncular çıkaracak askeri güç dengelerinin istikrarını beklemeye başlamıştır.

Öte yandan Tahran ve müttefikleri Irak sınırlarının güney cephesi güçleri ve Amerika tarafından finanse edilen ve silahlandırılan Kürtler tarafından düşme riskini de idrak etmişlerdir. Bu nedenle Amerikalılar ulaşmadan önce veya Amerikalılarla görüşme

ortamı oluşturacak şekilde Deyrizor'a Irak ve Lübnanlı milislerin yeniden konumlandırılması gerekmektedir. Eğer bu meydana gelirse Tahran'ın beklediği siyasi kazanç yaşanmış olacaktır. Öte yandan İran ve Rusya'nın doğu aşiretlerini kontrol altına alarak bu aşiretlerin güçlerini de orduya dâhil etme çabaları hızlanmıştır. Buna ek olarak Hizbullah Lübnan Suriye sınırındaki mevzilerini Lübnan ordusuna bırakmaya başlamış, Rus güçleri ise Suriye'nin güneyinde faaliyetlerini yıkıcı bir şekilde yürütmüşlerdir. Hizbullah'ın son dönemdeki hareketleri Lübnan içine veya İsrail'e ateşkes mesajları anlamına gelmemekte, aksine stratejik lojistik hakkını korumaya yönelik bulunmaktadır. Amerikan müttefik hava güçlerinin Şam rejimi ile iş birliği halindeki askeri konvoylardan birini Tenef geçidine yakınlaşmaları sırasında bombalaması ise Amerika'nın işbirlikçilerini koruma planı ile Deyrizor'a ilerleme ve Suriye Irak sınırının kontrolünü tamamlama arzusunu göstermektedir. Bu gelişmeler karşısında İranlı milislerin Rusya'nın da desteğiyle İran'dan Beyrut'a ulaşacak yolu engellerden temizleme konusunda başarılı olabileceklerini gösteren herhangi bir işaret bulunmamaktadır. Belki de Rusya yolun açılması için İranlılara vekâletten görüşmelerde bulunabilir. Ancak bu Irak sınırı ve Deyrizor gibi canlı bölgelerin hâkimiyetini elinde tutan Amerika karşısında çok yüksek maliyete neden olacaktır.

Aşağıdaki harita bu belgenin hazırlandığı tarih itibarıyla Tahran'ın Suriye'deki askeri konumlanmalarını göstermektedir:

Sonuç

İran'ın Suriye'deki askeri hareketi temel üç görevi yerine getirdiğini göstermektedir. Bu görevlerden birincisi askeriye, güvenlik kurumları ve bunların tüm faaliyetlerinin karar mercilerine müdahale etmeye imkân sağlayacak ve dolayısıyla derin devlet erkânının en önemli noktalarından birine hâkim olacak şekilde yatay olarak ele geçirilmesidir. Bu, jeopolitik koşullara bağlı kalınması halinde Tahran'ın siyasi amaçların kesiştiği bir durumdur. İkincisi görev bir yandan sıcak sulara ulaşmak diğer yandan ise Hizbullah'a silah göndermeye devam edebilmek için Suriye'deki en önemli karayollarını elinde bulundurmaktır. Üçüncü görev ise Rakka ve Deyrizor operasyonlarındaki en önemli ortak olan Tahran'la karşılaşma seçeneğini uzak gören Trump yönetimine karşı güç gösterisi oluşturmak, Suriyeli muhalif güçler ile siyasi çözüm bağlamında muhtemel siyasi konumlarını düzeltmelerini engellemektir.

İran'ın bu yerleşmesi, bölgesel koşullar, Trump yönetiminin belirleyici politikaları ve siyasi konuları Cenevre kulvarından Suriye halkına dost devletlerin etkinliği gibi bir alanda boşa çıkarmayı amaçlayan Astana kulvarına taşınması gibi üç faktör neticesinde ilerleme kaydetmiştir. Ancak peş peşe gelen birçok gösterge siyasi yolun ortadan kalkması ve çıkarımlarının zayıflığı gibi nedenlerle bu yerleşme ve istikrarın sabit kalamayacağını, dolayısıyla askeri ve siyasi girişimlerin maliyetinin giderek yükseleceğini ve kan kaybının artacağını göstermektedir. Öte yandan bölgede askeri etki edecek yeni bir bölgesel değişiklik oluşturulmaya hazırlanmaktadır. Bu durumda İran'ın bölgenin güvenliğini tehdit eden durumları göz ardı ederek devamlı olarak siyasi projelerini dayatma girişimlerinde bulunması ve kendi dar çıkarları doğrultusunda hareket ederek tüm askeri sistemleri ile rejimi desteklemesi hem kendinin hem de kollarının Sünni kamuoyu gözünde tamamen kredisini yitirmesine ve en önemli bölgesel etkenler arasında bir yarı-siyasi sürü olarak görülmesine neden olacaktır.

İSRAİL'İN BAKIŞ AÇISINDAN İRAN'IN SURİYE'DEKİ VARLIĞININ GELECEĞİ

Muhammed Ebu Sade

Giriş

Geçtiğimiz birkaç gün içerisinde İran'ın Suriye'deki varlığından çok fazla söz edilir oldu. Yıllardır devam eden siyasi çözüm arayışlarının sürdürülebilmesi için İran milislerinin Suriye topraklarından çıkmasının gerekli olduğu yönündeki uluslararası karar mercilerinin siyasi açıklamaları da beraberinde geldi. Avrupalıların siyasi açıklamaları Esed rejimine talimat veren tarafın İran olduğu yönünde olmuştur. Bu açıklamalara göre Rusya ile Türkiye arasında Kazakistan'ın başkenti Astana'da gerçekleştirilen toplantılarda anlaşma sağlanan ateşkesinin defalarca bozulmasının tek nedeni de İran'dır.[3] Son olarak Amerika Birleşik Devletleri'nin Birleşmiş Milletler temsilcisi Nicky Healy tarafından yapılan açıklamada İran ve temsilcilerinin Suriye'den çıkması gerektiği vurgulanmıştır. Bu son açıklamaların son iki yıldır İsrail yöneticileri, özellikle de Başbakan Netanyahu ve Savunma Bakanı Lieberman tarafından yönetilen talepler doğrultusunda yapıldığı bilinmektedir.[4] Acaba İran, Türkiye ve Rusya'nın birbirine yakınlaşması,[5] Trump'ın Amerika Birleşik Devletleri başkanı olması[6] ve İran'ın Akdeniz'e ulaşarak İran, Irak Suriye ve Lübnan üçgenini birbirine bağlamayı başarması[7] sonrasında kendisinin Suriye'deki varlığının sadece bir süreçten ibaret olduğunu hissetmeye başlamış mıdır?

İsrail'in Bakış Açısından İran'ın Suriye'deki Stratejisi

İran Cumhuriyeti Suriye topraklarında stratejik bölgelere daha fazla nüfuz edebilmek ve Suriye halkına kendini kabullendirebilmek amacıyla Beşşar El-Esed'in mümkün olduğu kadar uzun süre yönetimde kalması için yoğun çaba sarf etmiştir. İran böylece Suriye'de Lübnan'daki Hizbullah benzeri bir askeri kanat oluşturarak, gerçek amacının İsrail'i bölgeden kovmak olduğu izlenimini İslam dünyasına yaymak suretiyle zihinlerdeki görünümünü düzeltmek istemektedir. Öte yandan bölgesel düşmanları olan Türkiye ve Suudi Arabistan karşısında bölgesel güç siyasetindeki oyununu değiştirmeye çalışmaktadır. Ayrıca Suriye'deki varlığı kendisine Amerika Birleşik Devletleri ile ilişki kurabilme alanı oluşturmuştur. Bunun yanında İran, Beşşar el-Esed'in yönetimde kalmasının neredeyse imkânsız olduğunu düşünmektedir.[8] Bu bakımdan İran'ın stratejisi İsrail'in gözünde her ne kadar öyle olduğu algısını oluşturmaya çalışsa da İran'ın Suriye'deki varlığının büyük bir tehlike olduğunu ifade etmemektedir. Hatta belki de İsrail, İran'ın Suriye'deki varlığından faydalanmaya çalışmakta ve bilindik "düşman oluşturma" ya da "risk oluşturma" stratejisinden yararlanmaktadır. Bu bağlamda İsrail kendisini dünyadaki tehlikelerle çevrili tek ülke ve kendisini yok etmek isteyen bölgesel güçlerin arasında kalmış gibi tanımlamaktadır. Bu bahane İsrail'in tüm komşu ülkelerin içişlerine karışmasına izin vermekte ve gerekçe teşkil etmektedir. Ancak yine de bu, İsrail'in, İran'ın Suriye'de güçlü ve kalıcı bir şekilde varlığını kabul ettiği anlamına gelmemektedir. Aksine İsrail İran'ın Suriye'de var ile yok arasında olmasını, yani İran'ın Suriye'de zayıf bir şekilde var olmasıyla İsrail'in Suriye'nin içişlerine karışmasına gerekçe teşkil etmesini istemektedir.

Genel Olarak Bölgesel Özellikle de Suriye'deki Çatışmalarda İran'ın Karşı Karşıya Kalacağı Güçlü ve Zayıf Noktalar

I. Güçlü Noktaları

1. Arap bölgesi son dönemde İran'ın birkaç Arap ülkesini sarmaya çalışan kolları üzerinden İran varlığının büyük bir yayılma kaydettiğini, bu durumun kaos ortamının oluşmasına katkı sağladığını,[9] özellikle Suriye'de yer alan Lübnan Hizbullah'ı ve bazı Şii milisler üzerinden Suriye'deki çatışmaların süresini uzattığını görmektedir. Suriye'de silahlı 60 bin kadar milis bulun-

3 Aladeyeh İnternet Sitesi, "İran'ın Suriye'deki Varlığının Akıbeti", Ziyaret Tarihi; 28.6.2017.
4 Neum Emir, "Liberman İran'ın Suriye'deki Varlığını Asla Kabul Etmiyoruz". İsmail 20il İnternet Sitesi.
5 Aladeyeh İnternet Sitesi, "İran'ın Suriye'deki Varlığının Akıbeti"
6 Philip Pompe, "Amerikan Başkanı Amerikalıların Çoğunu Zora Soktu", Washington Post, Ziyaret Tarihi; 29.6.2017.
7 Carmon Coşa, "İran'ın İsrail'in Kuzey Sınırlarındaki Askeri Varlığı", İsrail Ortadoğu Araştırmaları Enstitüsü, Ziyaret Tarihi; 22.6.2017.
8 İsrail Rotter İnternet Sitesi, İran'ın Suriye Stratejisi, Ziyaret Tarihi; 1.7.2017.
9 Alsouria Araştırma İnternet Sitesi, "İran'ın Suriye Politikası… Sınırları ve Geleceği", Ziyaret Tarihi; 22.6.2017.

makta olup, bunlardan yaklaşık 20 bin kadarı Iraklı, 15 bin kadarı Afganistanlı, 15 bin kadarı İranlı ve 6 bin kadarı Pakistanlı milisler olup, Filistinli Ahmet Cibril'e bağlı güçler de bulunurken[10] gerek iç meseleler gerekse komşularla ilgili konularda İran'ın karşısında bulunan diğer Arap ve bölge ülkelerinden de milisler bulunmaktadır. Körfez ülkelerinin büyük çoğunluğu Suriye krizinin yerine daha çok Yemen krizine önem arz etmişler ve bu durum İran'a Suriye'deki varlığı konusunda tek başına daha fazla hareket etme alanı sağlamıştır.

2. Bahreyn, Suudi Arabistan, Birleşik Arap Emirlikleri ve Mısır'dan[11] oluşan dört ülkenin neden olduğu ve belki de daha sonra Türkiye ve bazı diğer körfez ülkelerini de kapsayacak olan Katar krizi Suriye dosyası hakkında İran'a daha fazla hareket özgürlüğü sağlamıştır.
3. İran'ın Suriye'de fiilî olarak varlığı bulunmakta, askeri operasyonları yönetmekte ve hatta bizzat uygulamaktadır.
4. Şam tamamen İran'a bağlı bulunmakta ve İran Şam'ın siyasi sahasına tamamen hükmedebilmektedir.
5. Necef ve Arap Şii mercilerin etkisini kaybetmesi sonrasında dünyada On İki İmam Şialarının tek dinî mercii İran sayılmakta olup, bu durum kendisine dünyadaki tüm Şii grup ve mezhepleri toplama olanağı sağlamıştır.
6. İran bölgesel çatışmaları sınırlarının dışında tutmak ve ülke dışındaki kolları üzerinden savaşmak istemektedir. Yemen krizi bunun gerçek bir örneğidir.
7. Irak, Bahreyn, Yemen, Lübnan ve Suriye'deki kolları üzerinden siyasi verileri değiştirme gücüne sahiptir. Belki de son dönemde Hamas'ın bir kere daha İran'a gitmesine yol açan bölgesel değişiklikler sonrasında İran Hamas kapısı üzerinden Filistin'de de buna muktedir olabilecektir.

II. Zafiyet Noktaları

1. İran'ın siyasi ve askeri uzantılarının kendisini kabul etmeyen bir ortamda bulunması bu durumu istikrarsız hale getirmekte, kollarının uzandığı bölgelerde devam eden krizler kendisini farklı cepheleri yönetme ve kontrol altında tutmada başarısız kılmaktadır.
2. İran'ın hâkim olan yönetim ve dini mercilerden kaynaklı olarak orta tabakadaki vatandaşların kızgınlığı ile sonuçlanan iç siyasi sorunları da bulunmaktadır.[12] İstatistikler İran'da madde bağımlılarının sayısı Suriye'deki iç savaş öncesinde 1,3 milyon iken bu rakamın 2,8 milyon kişiye ulaştığını göstermektedir. Verilere göre madde bağımlılarının 66,8%'i afyon kullanırken, 11,9%'u marihuana, 8,1%'i ise met amfetamin kullanmaktadır.[13]
3. İran ekonomik olarak küçülme yaşamakta, ülkede aşırı enflasyon bulunmakta ve 22%'lere ulaşan işsizlik oranı giderek artmaktadır. Önümüzdeki dönemde İran'ın petrol dışı bütçe açığının 50 milyar dolara ulaşması beklenmektedir.[14]
4. Trump'ın Amerika Birleşik Devletleri'ne başkan seçilmesi,[15] kendisinin bir iş adamı olması ve sadece parasal çıkarlara inanması, dolayısıyla dış siyasetinde de bu yönde hareket edecek olması[16] muhtemelen İran'ın bazı konularda taviz vermeye mecbur kalacağı bir baskı oluşturacak; belki de bu taviz Suriye olacaktır. Buna karşın İran'ın ebedi düşmanı olan Suudi Arabistan ile Amerika Birleşik Devletleri arasındaki anlaşmalar yaklaşık 500 milyar dolara varmıştır.[17]
5. İran'ın Suriye'deki varlığı hakkında Amerika Birleşik Devletleri, İsrail ve Sünni devletler arasında bir yarı anlaşma söz konusu olup, İsrail iletişim ve ulaştırma bakanı İsrail Kats Amerikan kongresi ve Lortlar meclisinin yetkilileri ile Suriye konusunda Amerika ve İsrail politikalarının birleştirilmesi amacıyla önemli toplantılar gerçekleştirilmiştir.[18]

10 Eymen El Asımi, "Suriye Sahnesi; Alan Gelişmeleri ve Geleceğe Yönelik İzler" Başlıklı Siyasi Tartışma Oturumu, Mısır Siyasi ve Stratejik Araştırma Enstitüsü Merkezi, İstanbul, 30.3.2017.

11 Tamer Bedevi, Noon Post İnternet Sitesi, "Katar Krizinin Perde Arkası… İran'a Altın Fırsat", Ziyaret Tarihi; 30.06.2017.

12 İsrail Savunma Bakanlığı Sitesi, "İran ve Hizbullah'ın Suriye'de Savaş Gerekçeleri", Ziyaret Tarihi; 1.7.2017.

13 İsrail İ24 İnternet Sitesi, "Ölünceye Kadar Bağımlılık. İran'da 2.8 Milyon Madde Bağımlısı",Ziyaret Tarihi; 3.7.2017.

14 Alsouria Araştırma İnternet Sitesi, "İran'ın Suriye Politikası… Sınırları Ve Geleceği"

15 İsrail Yediot Ahranot Gazetesi, "Amerika Birleşik Devletleri'nin 45. Başkanı Donald Trump'ın Seçilmesi", Ziyaret Tarihi; 30.06.2017.

16 Zefi Mazel, "Kudüs İsrail Araştırmaları Merkezi, "Obama'nın Boşluğunu Doldurmak İçin Trump'ın Diş Siyaseti", Ziyaret Tarihi; 30.06.2017.

17 İsrail Yediot Ahranot Gazetesi, "Suudi Arabistan Kılıcı İle Dans Eden Tramp; Güzel Bir Gündü", Ziyaret Tarihi; 4.7.2017.

18 Walla İbrani Haber Sitesi, "Amerika'nın İran Tavrında İlerleme", Ziyaret Tarihi; 21.6.2017.

6. İsrail, özellikle de İran devrim muhafızları ve Şii milisler üzerinden İran'ın Suriye'de büyük bir nüfuzunun bulunduğu mevcut ortamda Suriye'nin güneyinde Beşşar el-Esed'e bağlı Suriye rejim güçlerinin bulunmasını istememektedir. [19]
7. Suriye'deki savaşlara katılmaları nedeniyle İran askeri güçleri arasında ölümler artmıştır.[20]
8. Türkiye'nin Rusya ve İran eksenine girmesi ise odak nokta sayılmaktadır. Zira Türkiye, Suriye rejimine muhalif olan gruplar nezdinde sahip olduğu nüfuza itibarla Suriye'de alan operasyonlarında büyük bir etki ve tesire sahiptir.[21]

İran'ın Suriye'deki Varlığının Geleceği Hakkında Muhteml Senaryolar;

Senaryo 1- İran'ın Suriye'de Kısmi Varlığı

İran'ın Suriye'de kısmî olarak kalmasının farklı varyasyonları bulunmaktadır.

1. İran'ın Suriye'de Perde Arkasında Siyasi Açıdan Kalması

Bu senaryonun İran'ın Esed ve rejiminin konumunu düzeltme ve yönetimde bırakma konusunda başarılı olması halinde gerçekleşmesi beklenmektedir. İran'ın bölge ve uluslararası güçlerin kendi iç krizleri ile meşgul olmaları fırsatından yararlanması veya Suriye'de en etkin iki oyuncu olan Türkiye ve Rusya ile ilişkilerini düzeltmesi halinde bu mümkün olabilir.[22] Öte yandan Ruhani yönetimindeki İran politikalarının Amerika Birleşik Devletleri'ni mali beklentilerinin bir kısmı konusunda memnun etmeye muktedir olduğu bilinmektedir.

2. İran'ın Suriye'de Askeri Üslerde Kalması

Bu durum İran'ın yönetim planları çerçevesinde yer almakta olup, İran ordusu komutanı General Muhammed Hüseyin Bakiri 2016 yılının Kasım ayının sonlarında yaptığı açıklamasında İran'ın önümüzdeki dönemde Suriye ve Yemen'de sahillere uzun süreli deniz üsleri veya yüzen ada ya da üs kurma niyetinde olduğunu söylemiştir.[23] Bu nedenle İran'ın Suriye'de bazı askeri üslerini muhafaza etmekle birlikte çekilmesi beklenmektedir. Bu ise kriz esnasında sunmuş olduğu destek nedeniyle Suriye rejiminden kendisine adeta bir mükâfattır. Ancak bu askeri üslerin İsrail'in Suriye'de kontrol altında tuttuğu bölgeler olan Golan tepeleri ve çevresine yakın olmaması şarttır. Böyle bir senaryo basında alenen kabul edilmezken İsrail'in iç siyasetinde yöneticiler açısından gizliden kabul edilecektir. Böylece İsrail için Suriye'de İran'ın varlığını ve İsrail'in millî güvenliğini tehdit ettiği bahanesiyle dilediği zamanda ve dilediği şekilde Suriye'nin iç işlerine karışma alanı açılacaktır.

3. İran'ın Suriye'de Askeri Açıdan Şii Milisler Üzerinden Kısmen Kalması

İran'ın resmî açıklamaları, İran'ın askeri güçlerinin Suriye'den büyük ihtimalle çekileceği ve İran'ın Suriye'de geleceğe yönelik uzun kolları mesabesinde kalacak olan tek bir sistem oluşturmak için Suriye topraklarında bulunan milisleri toplayacak askeri bir kanat oluşturacağı üzerinde durmaktadır. Belki de Suriye'de bulunan ve sayıları 400 ila 450 bin kadar olan Şii veya Şia'ya yakın mezhepler Lübnan'daki Hizbullah örgütü benzeri bir formüle büyük bir gerekçe teşkil edecektir.[24] İranlı akademisyen Muhammed Ali Mizraî tarafından katıldığı özel bir röportajda yapılan şu açıklamalarda bu senaryoyu işaret etmektedir. "Direniş ekseni sadece bölgede ekonomik veya siyasi büyüme, kalkınma ve gelişmelerle ilgili bulunmamaktadır. İsrail ve yerleşim politikaları lehine hareket eden, bölge ve dünyanın hassas merkezlerine işgalci özellikler taşıyan Arap ülkeleri ve halklarına darbe vurmak için pratik planlara mümkün olduğu kadar karşı koymaktır."[25]

19 Amos Harel, İsrail Haaretz İnternet Sitesi, "Suriye'de İran Karşıtı İsrail Ürdün İlişkilerinde Gelişme", Ziyaret Tarihi; 21.6.2017.
20 Ahmet El Assaf, Al Jazeera İnternet Sitesi, "İran'ın Suriye'deki Askeri Varlığı", Ziyaret Tarihi; 30.06.2017.
21 Al Wian Ulusal Haber Ajansı, "Bu Nedenle İranlılar Suriye'deki Askeri Varlıklarının Geleceği Hakkında Endişeli", Ziyaret Tarihi; 29.6.2017.
22 Alsouria Araştırma İnternet Sitesi, "İran'ın Suriye Politikası… Sınırları Ve Geleceği"
23 Efraim Kam, "İran'ın Suriye ve Yemen'de Deniz Üssü Kurma Niyeti", İsrail Milli Güvenlik İnternet Sitesi, Ziyaret Tarihi; 30.06.2017.
24 İsrail Terörle Mücadele Merkezi, "Suriye İç Savaşına Hizbullah'ın Müdahalesi" Ziyaret Tarihi; 1.7.2017.
25 Muhammed Ali Mizrai Röportajı, 1.7.2017

4. İran'ın Suriye'de Oyalama Yaparak Geçici Olarak Kalması

Suriyeli olmayan askeri güçlerin Suriye arazilerinden çekilmesini konu alan bölgesel ve uluslararası bir anlaşmaya varılması durumunda İran kendini buna mecbur hissedecektir. Bu durumda İran'ın geçtiğimiz yıllarda Suriye'ye ekmiş olduğu ve farklı uyruklara sahip terörizmin Suriye'de halen daha mevcut bulunduğunu ve Suriye devlet ve toplumuna endişe teşkil ettiğini bahane göstererek çekilmeyi ağırdan almaya çalışması beklenmektedir.[26] Ancak İran'ın bu ağırdan almasının temel hedefi Suriye savaşında kaybetmiş olduğu gücünün bir kısmını geri vermek için Lübnan Hizbullah'ına mümkün olduğu kadar fazla silah yardımı yaparak işbirlikçisini destekleme girişimleridir.[27]

Senaryo 2- İran'ın Suriye'de Tamamen Kalması

Araştırmamızda yukarıda belirtilenlere ek olarak İran'ın Suriye'de devamlı olarak kalma ihtimalini destekleyen güç faktörleri de bulunmaktadır. İran'ın Suriye'de tamamen kalma ihtimali destekleyen başka nedenler de vardır ki bu nedenlerden bir tanesi bölgesel iş birliği sistemidir. İran bu çerçevede Suriye'yi kaybetmesinin kendisinin bölgesel sisteminin yarı çöküşü anlamına geldiğini düşünmektedir. Bölgesel iş birliği sistemi ise sabit olmayıp değişkendir. Ortadoğu'da bölgesel projelere sahip birkaç farklı bölgesel güç bulunmakta olup, bugün itibariyle bu güçler İsrail, Türkiye, İran ve Suudi Arabistan'dır. Ortadoğu'da bölgesel iş birliği sistemi 1948 yılından bu yana başlamış olup, bu tarih Arap ülkelerinin İsrail tarafından yenilgiye uğratıldığı tarihtir. Bu sonuç Ortadoğu'da o dönemde iki bölgesel sistem oluşturmuştur. Birincisi İsrail ve yanında Türkiye ve İran, ikincisi ise devrik Başkan Cemal Abdülnasır dönemindeki Mısır'ın liderliğinde Arap ülkeleridir. Arap iş birliği sisteminin krallık ve cumhuriyet rejimleri arasında iç çekişmelerden yana sıkıntı çekmiş olduğu bilinmektedir. 1962 yılındaki Yemen savaşı bize bunu anlatmaktadır. Bahse konu bu ikili bölgesel sistem 1979 yılına kadar olduğu gibi devam etmiştir.

Yaşanan İslam devrimi ve 1979 yılında İsrail ile Mısır'ın Camp David anlaşmasını imzalaması ile birlikte bölgesel sistemlerin şeklinde bazı değişiklikler meydana gelmiş, ikili sistem yerine bölgesel üç sistem oluşmuştur. Bunlardan birincisi İsrail ve beraberinde Türkiye ve Mısır, ikincisi İran ve beraberinde Suriye ve Libya, üçüncüsü ise Irak liderliğinde Arap sistemidir.

2002 ve 2003 yıllarında ise Ortadoğu'da son derece önemli değişiklikler gözlemlenmiştir. Arap sisteminin liderliğini temsil eden Irak'taki Saddam Hüseyin hükümeti sona ermiş, Türkiye yönetimine de Adalet ve Kalkınma Partisi gelerek Ortadoğu'daki işbirliği sistemlerinin haritasında büyük değişiklikler meydana gelmiş ve şu hali almıştır; Bunlar İsrail ve beraberinde çoğunluğu gizliden olsa birçok bölgesel ilişkileri, Suudi Arabistan öncülüğündeki Arap sistemi, İran ve beraberinde Irak ve Suriye olmakla birlikte bir başka sistem daha ortaya çıkmıştır ki, Türkiye'nin öncülüğünü yaptığı bu sistemde Katar ve Hamas yer almakta, bu sistem alenen Arap baharı devrimleri ve Mavi Marmara olayı ile gün yüzüne çıkmış bulunmaktadır.

Tüm bunlar ne ifade ediyor?

İran'ın müttefiki Suriye'yi kaybetmesi İran'ın Ortadoğu bölgesinde öncülük ettiği sistemin henüz daha sıkı bir bölgesel sistem olmayı başaramamış bir sistem sayılması anlamına gelecek ve dolayısıyla İran bölgedeki diğer sistemlerden birine gitmeye ve katılmaya mecbur kalacaktır. Özellikle önünde sadece İsrail sistemi ve Suudi Arabistan sistemi kalması nedeniyle, belki de Türkiye sistemi devam etmesi ve dağılmaması halinde diğer bölgesel sistemlere göre o gün İran'a en yakın sistem olacaktır. Bu anlatılanların sonucuna göre belki de İran kendini Suriye'de kalmaya ve son askerine kadar savaşmaya mecbur görmektedir.

Senaryo 3- İran'ın Suriye'den Çekilmesi

Yukarıda belirtilen, İran'ın karşılaştığı ve Suriye'de kalmasını zorlaştıracak olan zafiyet faktörlerine ek olarak İran'ı

26 Al Anbat İnternet Sitesi, "Savaş Sonrası İran'ın Suriye'deki Varlığı", Ziyaret Tarihi; 24.6.2017.
27 Nicholas Atovkan, Rusya Beyond The Headlines İnternet Sitesi, "Rusya, İran ve Türkiye Savaş Sonrası Suriye'nin Geleceğini Nasıl Görüyor", Ziyaret Tarihi; 24.6.2017.

Suriye'den çekilmeye sevk edecek başka bir ihtimal daha bulunmaktadır: Belki de İran'ın Suriye'den çekilmesi Amerika'nın Suriye'ye askeri bir müdahalesi neticesinde gerçekleşecektir. Amerika Suriye'de birçok amacını gerçekleştirmek için askeri güç kullanma yoluna gidebilir. Bu amaçların en önemlileri Başkan Trump'ın ülkenin yönetiminde karşılaştığı sorunların üstünü kapamak istemesi, öte yandan genel olarak Orta Doğu'da özellikle de Suriye'de İran'ın nüfuzuna engel konulmasını isteyen Suudi Arabistan ve İsrail'in memnun edilmesidir. Bu bağlamda Washington'un belki de düğümlü etkiden istifade eden ve Suriye'de direnmeye muktedir olan İran'a karşı muhtemel çatışma hazırlıklarını yapması gerekmektedir. Amerika böylece İran milislerinin Suriye'deki nüfuzunu durduracak ve gelecekte Suriye'de rol oynamalarına engel olacaktır.[28]

Sonuç

İran'ın Suriye'deki varlığının Suriye krizinin son bulmasıyla ilişkili olduğu ve belki de en azından önümüzdeki üç yıllık süreçte son bulmayacağı anlaşılmaktadır. Suriye, bölgesel ve uluslararası güçlerin üzerinde kozlarını paylaştığı temel saha haline gelmiştir. Bu güçler arasında İsrail bölgesel olarak istikrarsız ortamda faaliyet göstermekte ve büyümekte. Ayrıca Ortadoğu bölgesinde en yüksek sesin İsrail'in sesi olabilmesi için ülke formunda olan ya da olmayan düşmanlarını zayıflatabilmek amacıyla Suriye'deki çatışmaların devam etmesini temenni etmektedir. Dolayısıyla İsrail'in uyguladığı politikalardan anlaşıldığı üzere ve İsrailli basın ve araştırma merkezlerinin çalışmalarında gözlemlediğimiz, İsrail'in Suriye krizinin devam etmesini istemesi durumunda Amerika'nın konumu da büyük ihtimalle bu yönde olacaktır.

Suriye sahasında dramatik bir değişiklik yaşanması ve en başta İran olmak üzere Suriye topraklarında uluslararası varlık haritalarının değişmesi halinde, çalışmamıza göre birinci senaryo yani İran'ın Suriye'de kısmen var olması senaryosunun en öne çıkan senaryo olması, özellikle de İran'ın Suriye'de askeri bir kanat teşkil etmesi beklenmektedir. Zira modern askeri bilimlerde "kesin kazanç" kavramı ortadan kalkmış ve bu dönemde yaygın olan söylem "kısmî kazanç" kavramını merkeze alarak oluşmuştur.

28 Ranic Alaaddin, Brookings Merkezi, "İran'ın Suriye'deki Düğümlü Ancak Direnişe Açık Etkisi" Ziyaret Tarihi: 27.6.2017.

KAYNAKLAR

I. İbrani Dilinde İsrail Kaynakları

1. Neum Emir, "Liberman İran'ın Suriye'deki Varlığını Asla Kabul Etmiyoruz". İsmail 20il İnternet Sitesi, Link: https://goo.gl/QnNU27
2. Carmon Coşa, "İran'ın İsrail'in Kuzey Sınırlarındaki Askeri Varlığı", İsrail Ortadoğu Araştırmaları Enstitüsü, Link: https://goo.gl/SWqH52
3. İsrail Rotter İnternet Sitesi, İran'ın Suriye Stratejisi, Link: https://goo.gl/XdCV78
4. İsrail Savunma Bakanlığı Sitesi, "İran ve Hizbullah'ın Suriye'de Savaş Gerekçeleri", Link: https://goo.gl/eyf62f
5. İsrail İ24 İnternet Sitesi,"Ölünceye Kadar Bağımlılık.. İran'da 2.8 Milyon Madde Bağımlısı", Link: https://goo.gl/tAjD93
6. İsrail Yediot Ahranot Gazetesi,"Amerika Birleşik Devletleri'nin 45. Başkanı Donald Trump'ın Seçilmesi", Ziyaret Tarihi; 30.06.2017, Link: https://goo.gl/h4aefr
7. Zefi Mazel, "Kudüs İsrail Araştırmaları Merkezi,"Obama'nın Boşluğunu Doldurmak İçin Trump'ın Diş Siyaseti",Ziyaret Tarihi; 30.06.2017, Link: https://goo.gl/1kE4BQ
8. İsrail Yediot Ahranot Gazetesi, "Suudi Arabistan Kılıcı İle Dans Eden Trump; Güzel Bir Gündü", Ziyaret Tarihi; 4.7.2017, Link: https://goo.gl/jh5CWk
9. Walla İbrani Haber Sitesi, "Amerika'nın İran Tavrında İlerleme", Ziyaret Tarihi; 21.6.2017, Link: https://goo.gl/6PdTRu
10. Amos Harel, İsrail Haaretz İnternet Sitesi, "Suriye'de İran Karşıtı İsrail Ürdün İlişkilerinde Gelişme", Ziyaret Tarihi; 21.6.2017, Link: https://goo.gl/1rFaeM
11. Efraim Kam, "İran'ın Suriye ve Yemen'de Deniz Üssü Kurma Niyeti", İsrail Milli Güvenlik İnternet Sitesi, Ziyaret Tarihi; 30.06.2017, Link; https://goo.gl/LAvuY8
12. İsrail Terörle Mücadele Merkezi,"Suriye İç Savaşına Hizbullah'ın Müdahalesi"

II. Arap Kaynakla

Aladeyeh İnternet Sitesi,"İran'ın Suriye'deki Varlığının Akıbeti", Link: https://goo.gl/BLmK5g

1. Alsouria Araştırma İnternet Sitesi,"İran'ın Suriye Politikası… Sınırları Ve Geleceği", Link: https://goo.gl/5J3RPq
2. Tamer Bedevi, Noon Post İnternet Sitesi, "Katar Krizinin Perde Arkası. İran'a Altın Fırsat", Ziyaret Tarihi; 30.06.2017, Link: https://goo.gl/LJGMPn
3. Ahmet El Assaf,Al Jazeera İnternet Sitesi,"İran'ın Suriye'deki Askeri Varlığı",Ziyaret Tarihi; 30.06.2017, Link: https://goo.gl/5LFFV6
4. Al Wian Ulusal Haber Ajansı,"Bu Nedenle İranlılar Suriye'deki Askeri Varlıklarının Geleceği Hakkında Endişeli", Ziyaret Tarihi; 29.6.2017, Link: https://goo.gl/DLv5nV
5. Al Anbat İnternet Sitesi,"Savaş Sonrası İran'ın Suriye'deki Varlığı", Ziyaret Tarihi; 24.6.2017, Link: https://goo.gl/qt9KoT
6. Ranic Alaaddin, Brookings Merkezi,"İran'ın Suriye'deki Düğümlü Ancak Direnişe Açık Etkisi" Ziyaret Tarihi: 27.6.2017, Link: https://goo.gl/Py7ZCZ

III. İngilizce Kaynaklar

1. Philip Bump, "Amerikan Başkanı Amerikalıların Çoğunu Zora Soktu", Washington Post, Link; https://goo.gl/ZQNSd1
2. Nikolai Litovkin, Rusya Beyond The Headlines İnternet Sitesi,"-Rusya, İran ve Türkiye Savaş Sonrası Suriye'nin Geleceğini Nasıl Görüyor", Ziyaret Tarihi; 24.6.2017, Link; https://goo.gl/De88SU

IV. Seminerler

2. Eymen El Asımi, "Suriye Sahnesi; Alan Gelişmeleri ve Geleceğe Yönelik İzler" Başlıklı Siyasi Tartışma Oturumu, Mısır Siyasi ve Stratejik Araştırma Enstitüsü Merkezi, İstanbul, 30.3.2017

V. Röportajlar

Muhammed Ali Mizrai Röportajı, 1.7.2017, E-posta Üzerinden

SURİYE-İRAN İLİŞKİLERİ: ANLATILMAYAN HİKAYELER

DR. Mahcup El Zuveyri

Giriş

Suriye-İran ilişkileri, modern Ortadoğu tarihinde ülkeler arasındaki ilişkilerde en muammalı olanı sayılmaktadır. Çünkü her iki siyasi rejim birbirine zıt görünmektedir. Siyasi açıdan baktığımızda İran rejimi dinî bir esas üzerine kurulu olmasına rağmen Suriye siyasi rejimi laik bir rejim olup, dinin kamusal alanda herhangi bir kurucu rolünün olmadığını düşünmektedir. 2011 yılında Suriye'ye uzanan Arap Baharı sonrasında İran İslam Cumhuriyeti'nin Suriye siyasi rejimini destekleyici tavır takınması sonrasında bu ilişkileri anlamanın önemi daha da artmıştır.

Bu makalemizde İran İslam Cumhuriyeti ile Suriye arasındaki ilişkinin anlatılmayan hikâyelerine ve Ortadoğu'da yaşanan onca hızlı siyasi değişikliğe rağmen bu istikrarın eşsiz bir şekilde korunmayı nasıl başardığı gözler önüne serilmeye çalışılacaktır.

Gelişmelerin İzinde İlişkiler

Hafız Esed liderliğindeki Suriye siyasi rejimi İran İslam Cumhuriyeti'ni seksenli yılların başlarında ilk tanıyan devletlerden biri olmuş ve daha dün doğan bu devlet istikrar nedir bilmeyen bölgedeki değişikliklerden faydalanarak sıcak denizlere yol açmak için bu ülkeye ihtiyaç duyar hale gelmiştir. Suriye devletinin İran'ı tanıması bu yeni doğan devlet ile Suriye rejiminin diğer rakibi olan Saddam Hüseyin başkanlığındaki Irak Baas rejimi arasında yaşanan uzun süreli savaş sonrasında gerçekleşmiştir.

Suriye ve İran arasındaki ilişkilerin gelişmesi incelendiğinde ilişkilerin değişikliklerin izinde gerçekleştiği görülmektedir. Aslında birçok ülke arasındaki ilişkiler değişiklikler üzerinden gelişir. Ancak İran ile Suriye arasındaki ilişkide dikkat çeken taraf değişikliklerin ve başarının çok fazla olması ve ilerleyişinin hiçbir şekilde etkilenmemesidir. İki devlet arasında İsrail düşmanlığı ve Filistin halkının adil taleplerini destekleme konusunda tam bir uyuşma sağlanmış, ancak bu durum önemli bir gelişmeye maruz kalmıştır ki, bu gelişme 1993 yılında gerçekleştirilen Madrid Barış Konferansıdır. Bu konferansa katılan Suriye İsrail ile doğrudan görüşme ilkesini kabul etmiştir. Aslında bu tavır İsrail'i kabul etmeyen ve İsrail'i bir devlet olarak tanımaya devam eden İran için kırmızı çizginin aşılması anlamına gelmektedir. Ancak bu tarih sonrasında İsrail ile Suriye arasında Washington'da başlayan ve 10 yıl kadar devam eden görüşmeler iki ülkenin ilişkilerini etkilememiştir. Aksine ilişkiler daha da artmış ve güçlenmiştir. İran'a İsrail ile görüşmeleri nedeniyle diğer Arap ülkelerini eleştirmesinin sadakat boyutu sorulduğunda ise, Mısır, Ürdün ve Filistin'de olduğu gibi barış yolunda İsrail ile doğrudan görüşme kavramını devreye sokmuş ve Suriye'nin durumunu "Mekke ehli Mekke halkını daha iyi bilir" kabilinden gerekçelendirilmeye çalışmıştır. Suriye ve İran o dönemde kendilerini İsrail karşısındaki engelleyici eksen olarak tanıtmakla, kendi ülkeleri İsrail'in varlığını tanıma yönünde tavır takınmış olan ve İsrail'in Filistin topraklarındaki meşru varlığını kabul eden Arap ülkelerinin aksine, genel Arap düşüncesinin hislerini harekete geçirerek bir popülarite kazanmış ve bu hal üzere uzun süre devam etmek istemiştir. Filistin meselesi Suriye ve İran rejimleri için kendi konumlarının temsil ettiği hakkı göstermek adına en önemli yumuşak güç araçlarından biri haline gelmiş ve kendilerinin bu tavırları nedeniyle yalnızlık ve kuşatma ile karşılaştıkları algısını yaymışlardır. Böylece Arap halkının genel düşüncesinde daha etkili olmuşlar ve halkı kendi hükümetlerinin zıddına etkilemeyi başarmışlardır.

Suriye ve İran arasındaki ilişkilerin gelişmesine neden olan tek değişiklik Arap-İsrail çatışması değildir. İdeoloji faktörünün önemi bir önceki faktörden hiç de az olmayan bir faktördür. Bu bağlamda şunu açıklamak gerekir ki, her iki ülkenin siyasi kimliği birbirinden farklıdır. İran Cumhuriyeti kendini bir din devleti modeli olarak gösterirken, Suriye kendini laik bir devlet modeli olarak sunmaktadır. Şekil itibariyle de bu açıkça görülmektedir. Ancak her iki siyasi rejimin kimliğinin derinliklerine bakıldığında nasıl olduğuna bakılmaksızın her iki devletin de ideoloji devleti olduğu görülmektedir. Belki de iki devletin aralarındaki zıtlıklara itibar etmeden yakınlaşmasına neden olan budur. Tabii ki mezhep faktörü hakkında da söz etmek gerekmektedir. Çünkü Suriye'nin alevi rejim kimliği ilişkilerin derinleşmesinde yardımcı olmuştur. Ama bizim buradan çıkardığımız sonuç belki de görmezden gelinen ideolojinin rolünün anlaşılması ve bu rolün mezhepsel boyutun önüne geçmiş olmasıdır. Çünkü Suriye rejimi, kendisinin dinî ve mezhebî kimlikten referans edilen bir siyasi rejim olarak nitelendirilmesini istememektedir. Dolayısıyla ideoloji faktörü 1991 yılında Sovyetler birliği yıkılmadan önce iki ülke arasındaki ilişkilerin güçlenmesinin temel nedenidir. Bu bağlamda Batı-düşmanlığı ve ideolojik kimliğe dayanma iki

ülke arasında en önemli ortak nokta haline gelmiş ve aralarındaki ilişkinin güçlenmesine katkı sağlamıştır.

Suriye ve İran arasındaki ilişki, İran ile ilişkisi nedeniyle aldığı destek sayesinde Lübnan içerisinde hatta Arap ve İslam dünyasında birçok icraatlar gerçekleştiren Hizbullah gibi resmi olmayan None State Ectors oyunculara siyasi rol kazandırmaya altın fırsat olmuştur. İşte belki de bu noktada bu ilişkinin mezhepsel rolünden söz edilebilir. Lübnan'da Şii sahnesinde önemli bir oyuncunun bulunmadığı ortamda yatırım olarak kurulan Hizbullah ile İran arasındaki ilişkide de mezhepsel boyutun varlığı doğrudur.

İdeolojik kimlikleri nedeniyle her iki ülkenin diğer ülkeler tarafından karşılaştığı siyasi yalnızlık da iki ülke arasında bir başka yakınlaşma sebebi oluşturmuştur. İran'daki dini rejim Batı ülkeleri ve en başta Amerika Birleşik Devletleri tarafından hoş karşılanmamış, aynı şekilde Suriye'deki Baas rejimi de çevresindeki Arap dünyası ile ilişkilerin kesilme noktasına kadar siyasi krizlerle karşılaşmıştır. İran'ın bu yalnızlığı benzer bir yalnızlık ve kuşatma altında kalan Suriye ile ilişkilerin daha hızlı gelişmesine neden olmuştur. Kuşatma altındakilerin iş birliği faktörü her iki ülke için önemli olduğu gibi, ekonomik ilişkiler ve siyasi yeteneklerin geliştirilmesi konusunda da önemli olmuş, neticeleri ise siyasi sahnede var olan oyuncular arasında etkin bir tutunma suretiyle ortaya çıkmıştır.

Her iki ülkeye uygulanan ambargonun etkileri ile mücadele noktasında ekonomi de iki ülke arasındaki ilişkilerde önemli bir rol oynamıştır. İki ülke arasındaki ticari bütçe Suriye ayaklanması başlamadan önce 2010 yılının sonuna kadar 500 milyon doları geçmemiştir. Aynı yılın sonu itibariyle İran tarafından Suriye'ye altyapısı sahasında sunulan yatırım ve hizmetlerin hacmi yaklaşık iki milyar dolara ulaşmıştır. Bu, iki ülkenin yatırımlar nedeniyle meydana gelen ekonomik sorunları ikili ilişki çerçevesinde çözmeye muktedir olduğu anlamına gelmektedir. Bu durum da her iki siyasi rejimin birbirine tutunmasına ve bölgedeki siyasi rollerini devam ettirmeye muktedir halde kalmalarına katkı sağlamıştır.

2011 yılı itibari ile ilişkiler tamamen değişmiş, Dera'dan başlayıp diğer Suriye vilayetlerine uzanan bir halk hareketi ile karşı karşıya kalınmış ve Arap Baharının Suriye dönemi başlamıştır. Bu büyük olay karşısında İran Suriye rejiminin ardında direnmiş ve bu makalenin yazıldığı tarih itibarıyla rejimin halen daha devam etmesini sağlayan hayat öpücüğünü vermiştir.

Arap Baharı ve Suriye İran Arasındaki İlişkiler

Arap Baharı İran İslam Cumhuriyeti ile Suriye arasındaki ilişkilerin gelişmesine, tarihin yeni nesillere aktaracağı derecede önemli bir parmak basmıştır. İran'ın daima zayıfları ve mazlumları tarafında olduğuna dair sloganlarının doğruluk boyutu Suriye'de gerçek bir testten geçmiş ve yine Suriye'de İran'ın sekiz yıl süren Irak-İran savaşlarında Irak'ın kullandığı kimyasal silahları eleştirirken, kimyasal silah kullanımı karşısındaki tutumunun sadakati ölçülmüştür. İran 2011 yılında katıldığı bir televizyon programında "Suriye; Mısır, Libya ve Tunus gibi değildir. Bu nedenle Arap Baharı Suriye'ye kadar uzanamayacak" diyen Suriye devlet başkanının çizdiği tablo gibi bir tablo çizmiştir. Gerçekte ise bu ülkeler arasında çok fazla bir fark yoksa da onlar bunu görmek istememektedirler. İran Suriye'de ıslahat talep eden ve yolsuzlukları eleştiren halk hareketine karşı Suriye rejimi ile birlikte tavır takınmış, bu olaylar hakkında "dışarıdan destekli terörist gruplar arasında yaşanan çatışmalar" ve "Suriye, İran, Hizbullah ve Hamas'a verilen isim olan "işgal karşıtlığı" eksenine vurulmak istenen darbe" gibi bir takım yeni hikâyelerin oluşturulmasında ona yardımcı olmuştur. Bu hikâyeler her ne kadar Suriye sahnesinde kamu görüşünü etkilemeyi başaramamışsa da basın kanallarında yer alarak Arap insanının şaşkınlığına şaşkınlık katmıştır.

Kamuoyunun rejim tarafından uydurulan bu hikâyeye ikna edilmesinde başarısız olunsa da İran bu hikâyeyi yeniden yapılandırıp İran içerisine taşıyarak, İran içindeki kamuoyunu buna ikna etmiş ve böylece İran İslam Cumhuriyeti tarihindeki ilk doğrudan askeri müdahaleye, Irak'la yaşanan sekiz yıl savaşları sonrasındaki ilk askeri faaliyete gerekçe oluşturmuştur. İran'ın bu hırsı, Suriye devriminin başlarında bulunan halktaki kızgınlık halini devam ettirme politikasını uygulamak ve böylece Suriye'de olanlara yeni bir yorum veya gerekçelendirme getirme konusunda rejimi ikna etmekte başarılı olamamış, aynı şekilde İran Arap Baharı öncesinde sahip olduğu yumuşak gücü tamamen yitirme korkusuna kapılmıştır. Öncesinde bu yumuşak güç İslam Devrimi'nin Arap ve İslam dünyasının kamu görüşündeki yerini oluşturmuş, hükümetleri etkilemiş

ve hükümetler bu devrimi kendisine tehdit olarak nitelendirmişler, sonrasında İran mazlumların yanında durmak yerine diktatörlere yardım etmek ve doğruluk savaşındaki ahlaki çöküntüsü nedeniyle eldeki tüm kârını kaybeder hale gelmiştir. Tabii bu İran'ın rejim lehine takındığı ilk tavır değildir. Daha önce de seksenli yılların başında Hama hapishanesinde yaşanan ve Suriye'deki İhvan-ı Müslimîn'e bağlı yüzlerce kişinin kurban gittiği katliama sesini çıkarmamıştır.

İran'ın tavrı Başkan Beşşar el Esed rejimini tamamen desteklerken anlaşılmış ve Suriye'de İhvan-ı Müslimîn'in yeni rejimin ıslahatları konusundaki ciddiyetini iknada başarısız olmasıyla daha da pekişmiş ve bu ikna girişimleri İslamcıları ikna ederek rejimi korumak için İran tarafından gerçekleştirilen başarısız girişimler olarak kalmıştır. İhvan-ı Müslimîn'in Suriye'deki ıslahatları reddetmesi İran ile İhvan-ı Müslimîn ve Arap dünyası arasında neredeyse tamamen bir kopmaya neden olmuş ve bunun neticeleri Mısır'da 2013 yılının temmuz ayında yaşanan 3. darbenin ve Mısır'ın ilk seçilmiş cumhurbaşkanının devrilmesinin İran tarafından kabul edilmesi ile ortaya çıkmıştır. Suriye ile İran arasındaki ilişkiler İran'ın bölgedeki slogan ve politikalarının doğruluk boyutunun test edilmesi açısından bir karbon kâğıdı görevi görmekte olup, İran İslam Cumhuriyeti'nin her ne kadar belirli bir tarihe kadar sloganlar üzerinden gitse de önceliği çıkarlarına verdiğini açıkça göstermiştir.

Suriye'deki iç savaş ve değişiklik taleplerinin bölgesel ve uluslararası kasvetin tarafları üzerinden silahlı çatışmalara dönüşmesinin üstünden birkaç yıl geçmesine rağmen İran İslam Cumhuriyeti Suriye rejimine verdiği onca siyasi, askeri ve finansal desteğe rağmen, Suriye'ye gelmiş, bazı askeri ve siyasi çıkarlarını gerçekleştirmiş ve kendi iradesiyle Suriye'nin geleceği üzerinde belirleyici çalışmalar yapacak kadar siyasi rolüne gerilemiş olan Rusya gibi Suriye'den çıkma özgürlüğüne siyasi açıdan sahip bulunmamaktadır. Doğal olarak İran'ın Suriye'deki rolü İran-Rus ilişkilerini güçlendirmektedir. Nasıl olmasın ki, çünkü Rusya Güvenlik Konseyinde aktif bir role sahip olmuş ve Suriye ile ilgili Uluslararası Güvenlik Konseyi kararlarının büyük çoğunluğu karşısında veto hakkını kullanmıştır. İran ise Rusya'nın Suriye politikası ile ilgili olarak tek bir ses gibi davranmaya çalışmıştır. Hâlbuki devrim muhafızlarından oluşan askeri kurumun Rusya'ya rol verme ve İran'ın serpmiş olduğu tohumların meyvelerini toplamaya Rusya'ya izin verme konularında kendi talepleri de bulunmaktadır. İran'ın Suriye'den gözetleyici bir sıfatla çıkma politikasının düşünülmemesi yapmış olduğu her şeyi kaybetmesi anlamına gelecek ve böylece bölgedeki rolünü tamamen kaybetmiş olacaktır. Nasıl ki Suriye Arap dünyasının doğuşu ve Ortadoğu'da İran'ın rolün açılış kapısı mesabesinde ise, yine aynı Suriye bölgesel ve uluslararası oyuncuları endişeye düşüren bu rolün sınırlanmasının arkasındaki sebep olacaktır.

Bununla bağlantılı olarak İran'ın Suriye siyaseti komşusu Türkiye ile siyasi husumet ve anlaşmazlıklar noktasında bir kapı açmış, Türkiye İran'ın Suriye'deki rolü ve yöntem olarak belirlediği mezhepsel değişiklik faaliyetlerinden duyduğu endişeleri gizlememiştir.

Taraflar arasında sıcak bir karşılaşma bulunmasa da gerçekten bir anlaşmazlık vardır ve bu anlaşmazlık Astana'da mevcut görüşme çalışmaları sırasında Rusya ile birlikte hazır bulunarak idare edilmektedir.

Sonuç

Bugün itibariyle Tahran Suriye'den çıkma politikasına sahip görünmemektedir. Belki de Tahran mevcut rejimin sonrasına dair duyduğu endişe nedeniyle mezhepsel ve demografik yapı değişikliklerine başvurmak istemektedir. İran sanki bölgede gelecekte istifade edeceği birtakım hakikatler oluşturmaya çalışmaktadır. Bu noktada İran'ın en yüksek çıtadan çıkarlarını sağlayabileceği en iyi görüşme ortamı oluşuncaya kadar Suriye'deki mevcut çatışmaları devam ettirmek istediği baskın çıkmaktadır.

Suriye İran'ın bölgedeki yumuşak gücünü kaybetmesinde önemli bir rol oynamış ve bu durum İran'a önceden sağladığı çıkarlarını daha az maliyetle garanti altına alabilmek için sert askeri güç kullanmaya başvurmaya itmiştir. Dolayısıyla Suriye'nin mevcut durumu ve neticeleri hakkında Arapların kendi aralarında anlaşmazlık yaşaması, Suriye dosyasında Araplardan daha etkin bir rol oynamalarında Rusya ve İran'a yardımcı olmuştur. Irak ve Suriye konularının Batıyla konuşurken İran'ın kullandığı birer dosyadan ibaret olduğunu, İran'ın bu konuları Batı ile ilişkilerini geliştirmek ve hem bölge hem de dünyada İran'ın rolünü yükseltmek için kullandığını söylemek abartı olmaz. Belki de nükleer dosya her ne kadar 2015 yılında nükleer anlaşma imzalanıncaya kadar çözüme kavuşturulmamış bir konu olsa da İran'ın rolüne olumlu etki eden en önemli üç sebepten biri bulunmaktadır.

SURİYE'DE SİSTEMLİ DEMOGRAFİK YAPIYI DEĞİŞTİRME POLİTİKASI

Abdullah Türkmeni

Giriş

Suriyeliler, rejimin Esed ailesinin yönetimini teminat altına alan tüm araçlara sahip olmaya çalıştığını ve bu hedefe ulaşmak için en ağır suçları bile işlemekten çekinmediğini bilmektedir. Ancak Esed rejiminin ebediyen yönetimde kalabilmesi için tüm halkı evlerinden, köylerinden, beldelerinden ve şehirlerinden çıkaracakları, Suriye içerisinde veya dünyanın dört bir yanına göç etmeye mecbur tutacakları ve yerine diğer halklardan insanlar getirmeye tevessül edebilecekleri, bu amaca ulaşmak için en büyük kitle imha silahlarını kullanabilecekleri, şehirleri kuşatıp insanları aç bırakabilecekleri, İranlıların Şii yapılar inşa etmelerine ve mezhep değiştirmeye teşvik ederek insanlara yardım ve hizmet sunmak için fakirliklerinden istifade etmelerine, kutsal türbelerin bulunduğu bahanesiyle başkenti Şam'ın güneyinde geniş alanlara hâkim olmalarına izin verebilecekleri kimsenin aklından geçmezdi. Öte yandan Şiilerin mülkiyetine geçme durumu sadece başkentin güney bölgeleri ile sınırlı kalmamış, bilakis Şam'ın asıl yerlilerinin demografik yapısının değiştirilmesi hedefiyle Şam'ın eski mahallelerine kadar intikal etmiştir.

Ahaliyi göçe zorlama politikası her birinin hedef ve gerekçeleri farklı olsa da Esed ve İran'ın buluştuğu ilk noktadır. Esed muhaliflere iyi bir darbe vurmak istemekte ve harabe haline de gelse Suriye'nin tamamına yeniden hâkim olmayı arzulamaktadır. İran ise Şii düşüncesinin yayılmasına ek olarak Suriye'de yaşanacak bir barış ortamını kontrolü altında tutmasına imkân sağlayacak şekilde Suriye topraklarında varlık ve nüfuz kazanmak adına ülkenin nüfus yapısını değiştirmek istemektedir.

Şunda şüphe yoktur ki, Suriye toplumunun yapısında yaşanan bozulmanın devam ettiği düşünüldüğünde bu açık bir iş savaşa dönüşecek, Suriye'nin milli şahsiyeti kalmayacak, istikrarı sarsılacak ve patlayacaktır. Öte yandan bu durumun coğrafi sonuçları bölgeyi tamamen aynı yola sokacaktır.

Demografik Yapı Değişikliği Sistemli Bir Politikadır

2011 yılının mart ayında Suriye ayaklanması başladığından bu yana rejim güçleri ve ona bağlı milisler tarafından şiddet uygulama ve sistemli katliam stratejisi demografik yapıyı değiştirme çalışmalarının sistemli bir politikası haline gelmiştir. Ayaklanmanın askeri harekete dönüşmesi ile birlikte rejim kendisi tarafından devamlı bombardımana maruz kalan kuşatma altındaki şehir ve veya köylerde yerel anlaşmalar yaparak, yerli ahaliyi evlerini terk etmeye ve rejimin kontrolü altında bulunan bölgelerden muhaliflerin kontrolü altında bulunan bölgelere göç etmeye zorlamaktadır.

Humus'ta iç savaş başlamadan önce bir buçuk milyon olan nüfus 2016 yılının ekim ayında yaklaşık 400 binlere kadar düşmüş ve şehrin asıl nüfusunun yaklaşık %65'i komşu vilayetlere göç etmeye mecbur bırakılmış ya da İdlib şehrine sürgün edilmişlerdir.

Öte yandan bazı bölgelerde İran rejimi demografik değişiklik planlamasına etkin katılım sağlamış ve şehirleşme propagandası yapan milis ve kurumlar inşa etmek suretiyle bu değişiklikteki etkisi büyük ölçüde artmıştır. Örneğin Suriye'nin birçok şehrinde İranlı iş adamlarının büyük ölçüde gayrimenkul satın alım dalgalanması sonrasında suç duyurulara başvurulmuştur. Bu satın alımlar ise birinci dereceden başkent Şam'ın veya Humusun şehir merkezinde yaşanmış, öte yandan Suriye'den kaçan kimselere ait mülkler bu iş adamlarına satılmıştır. Bizzat İran büyükelçiliği Emevi Camiinden Duma kapısına kadar uzanan Şam'ın eski ve tarihi mahallelerinde gayrimenkul satın almaya çalışmıştır. Bu bağlamda Tahran başkentin batısında Seyyide Zeynep makamı bölgesinde çok sayıda ev ve büyük araziler satın alırken, Hizbullah buraları büyük ölçüde kendini korumak için kullanmış ve bir güvenlik koridoru gibi değerlendirilmiştir. 2012 yılının sonundan bu yana buralara Lübnanlı Şii aileler yerleştirilmiştir. Bu faktörler boyutuna bakılmaksızın sadece bir grup olarak bile Suriye'de mezhep gerginliklerini daha da katlamış ve demografik değişiklik söylemleri kullanılmaya başlamıştır.

İran Suriye'deki nüfusunu Türkleştirmek ve beklentilerinin devamlılığını sağlayabilmek için toplumsal ağırlığa sahip demografik bir temele muhtaç olduğunun farkındadır. İran'ın imparatorluk projesi zincirinin demog-

rafik açıdan en zayıf halkası Suriye'dir. Ama Suriye diğer yandan jeostratejik standartlarda altın halka mesabesindedir. Şia Irak'ta en fazla nüfusa sahip olan mezhep iken Lübnan'da en büyük üçüncü nüfus kütlesini oluşturmaktadır. Ancak Suriye'de Şii nüfus 2010 yılına kadar ahalinin sadece %0,5'ini bile geçmemekteydi. Bu nedenle İran Suriye'de Şii nüfusunun sayısını arttırmaya çalışmakta, Suriye topraklarına sahip olmak, yerleşmek, vatan edinmek, vatandaşlık kazandırmak ve Şii mezhebini yaymak amaçları için farklı yollar izlemektedir. Bununla birlikte Sünni Araplar Suriye topraklarından göçe zorlanmaktadır. Esed "Bugün Suriye'nin toplumsal dokusu öncekine göre çok daha iyi" sözleriyle adeta İran'ın lisanı halini ve çıkarlarını tabir etmektedir.

İşte böylece İran Suriye'de El Kasır, batı Kalemon ve Şam kırsalının bazı bölgelerinde olduğu gibi askeri güç kullanarak ya da gayrimenkul satın alma projesi, yatırım oluşturma ve Şii mezhebini yayma gibi yumuşak güç ile demografik yapıyı değiştirmeye çalışmaktadır.

Bu bağlamda demografik değişiklik için sistemli politikalarda birkaç yol belirlenmiş olup, bunların en önemlileri şunlardır:

1. Ahalinin Zorla Göç Ettirilmesi

Şam'ın batı kırsalında Madaya ve Zebedani beldelerinin ahalisinin rejim ordusu ve Lübnan Hizbullah'ı tarafından birkaç yıl boyunca kuşatma altında tutulmaları ve açlığa mahkûm edilmelerinin ardından 14 Nisan 2017 tarihinde zorla kuzey Suriye'deki İdlib kentine göç ettirilmesi en büyük demografik değişiklik operasyonlarından biri sayılmaktadır.

Bu olay düğümlü ve devamlı yükselen bir yol çizgisi edinmiş olan zorla göç ettirme zincirinin son halkasını teşkil etmekte olup, bu zincir Esed rejimine karşı halk ayaklanmasının patlak vermesi ile başlamıştır. Beşşar el-Esed'in 26 Temmuz 2015 tarihinde yaptığı konuşmanın dönüm noktasını teşkil ettiği iki farklı aşamayla bu yolu ele alabiliriz. Kendisi yaptığı bu konuşmasında "Vatan orada oturanların veya pasaportunu taşıyanların değildir. Vatan onu savunanların ve koruyanlarındır." demiş, sonrasında da "Vatanını savunmayan milletin vatanı yoktur ve bu kimsenin bir vatana sahip olma hakkı da yoktur." ifadelerinde bulunmuştur. Esed bu sözlerini kendisine bağlı güçlerin ve destekleyen Şii milislerin gerilemeye, çözülmeye ve bozguna uğramaya başladığı bir anda söylemiştir. Esed'in bu konuşmasından bir yıldan fazla bir süre sonra 2016 yılının ekim ayının sonunda Amerikalı ve İngiliz bir grup basın mensubu ve analiste söylediği "Suriye'deki toplumsal doku bugün eskisinden daha iyi hale geldi" sözleri daha da açık bir şekilde bu duruma delalet etmektedir. Doğal olarak o tarihte yarım milyondan fazla insan öldürülmüş ve Suriye halkının yarısı evlerinden çıkmaya zorlanarak göç ettirilmiştir.

İlk aşamada Esed rejiminin başvurduğu kendi halkı karşısında şiddeti tırmandırma politikası, özellikle de savaş uçakları, tank, füze ve topçu bataryaları kullanılarak köy belde ve şehirlerdeki sivil barış faaliyetlerinin ve yerleşim alanlarının hedef alınması nedeniyle ahalinin büyük çoğunluğu ikamet ettikleri toprakları bırakmak ve ölümden uzak, iltica edebilecekleri başka güvenli mekânlar aramak zorunda kalmış ve bu durum aşama aşama rastgele geçici bir göç olgusuna bürünerek bugünkü halini almıştır. Aşağıdaki gibi endişe verici durumlar da gözlenmiştir:

- 2013 yılının nisan ayında Hizbullah milisleri ve rejim kuvvetleri tarafından yapılan baskınlar sonrasında el-Kasir beldesi ve çevresindeki köylerde büyük göçler yaşanmış ve bu göçlerin büyük çoğunluğu Lübnan tarafına doğru, özellikle de Arsal el-Bukaiye belgesi ve kuzeydeki Akkar bölgesine doğru gerçekleşmiştir. Daha sonra da anlaşılacağı üzere bu olaydan bu yana parti bölgede sistemli ve çalışılmış bir yöntem izleyerek, mezhep esas üzerine demografik yapıyı değiştirme politikası gütmüştür.

- 2014 yılının mayıs ayında varılan anlaşma sonrasında Humus şehrinin eski mahallelerinde göçe zorlama olayları gözlemlenmiş,

mahallelerdeki savaşçı ve sivillerin tamamının çıkarılmalarına, Humus'taki el-Var mahallesi veya kuzey Humus kırsalındaki Büyük Dar şehrine göç ettirilmelerine karar verilmişti.

- Beşşar el-Esed'in 26 Temmuz 2015 tarihindeki konuşmasının akabinde gelen ikinci aşamada göç ettirme politikası sistemli bir şekilde daha farklı bir boyut kazanmış ve bu anlayışın korunması ve gözetilmesi için "Faydalı Suriye" adında bir kavram haline getirilen düşünceye ciddi olarak başlanmıştır. Aslında demokratik yapının değiştirilmesi konusu koruma ve gözetme planının temelinde yatmaktadır. Bu hedefin gerçekleştirilmesi için muhaliflerin kontrolü altında bulunan bölgeler kuşatma altına alınmış ve her türlü yaşam koşullarından mahrum edilmiş, direnci kırmak ve boyun eğdirmek için aç bırakma ilkesi uygulanmış, teslim olma ve göç ettirme suretindeki çıkarların sağlanması için soykırım tehdidi yöneltilmiştir. Şam'ın batısındaki Guta'da Darya ve Muzamiye mahalleleri, yine Şam'ın batısında Madaya ve Zebedani'de, Humus El Var'da, halen daha Şam'ın doğusundaki Guta'da ve diğer bölgelerde görmüş olduğumuz durum bundan ibarettir.

- Aynı bağlamda geçtiğimiz mart ayının sonlarında yaklaşık on bin ila on beş bin kadar sivil ve savaşçı Humus şehrindeki el-Var mahallesinden kuzey Suriye'de Cerablus ve İdlib kentlerine göç ettirilmiştir. Bu durum Rusya, İran ve Esed güçleri tarafından tahrip edici ve yıkıcı saldırılara maruz bırakılan doğu Halep'te geçtiğimiz yılın sonlarında gördüğümüz durumun aynısıdır. Öyle ki Halep ahalisi şehirden tamamen boşaltılmış ve İdlib kentine göç ettirilmişlerdir.

Suriye rejimi ve işbirlikçi kuvvetleri her türlü siyasi, askeri, istihbarî, ekonomik ve idari araçları zorla göç ettirme operasyonlarında kullanmışlardır. Bu araçların en önemlileri aşağıdaki gibidir:

- Katliamlar: Rejim güçleri ve işbirlikçi güçler mezhepsel temele dayalı olarak birçok katliam işlemek suretiyle ahaliyi korkutmayı ve bulundukları bölgeleri terk etmelerini sağlamayı hedeflemişlerdir. Bu katliamların en belirgin örneği 25 Mayıs 2012 tarihli El Havle katliamı ve benzerleridir.
- Hava bombardımanları: Rejim hayat koşullarını tahrip etmek ve böylece ahalinin güvenlik ve yaşamsal hizmetleri aramak üzere mecburen evlerini terk etmelerini sağlamak için varil bombalarıyla hava saldırıları düzenleme yoluna gitmiştir.
- İstihbarat sıkıştırmaları: Rejim halkı emniyet güçleri aracılığı ile sıkıştırma yoluna başvurmuş, bulundukları bölgelerden giriş çıkışlarına ve hareket etmelerine kısıtlamalar getirilmiş, güvenlik gerekçeleri veya zorunlu askerlik hizmeti bahanesiyle gençler gözaltına alınmış ve bu durum ahaliyi bölgelerini terk etmeye mecbur bırakmıştır.
- Kuşatma: Rejim ahaliyi sıkıştırmak için kuşatma yöntemini de kullanmış ve Darya, Muzamiye, eski Humus mahalleleri, Zebedani, Madaya ve benzeri bölgelerde olduğu gibi daha iyi uzun süreli kuşatmalara maruz bırakmıştır.
- Boşaltma anlaşmaları: Rejim temsilcileri ile yerel silahlı güçler arasında görüşmeler gerçekleştirilmiş ve bu görüşmelerde rejim muhalif grupların kontrolü altında tuttuğu bölgeleri geri alam ve buralardaki sivil ve savaşçıları uzaklaştırma koşullarını ileri sürmüştür. En fazla boşaltma anlaşmaları 2015 ve 2016 yıllarında kayda geçmiş, 2012 yılının haziran ayından 2016 yılının ağustos ayına kadar yedi anlaşma yapılmıştır. 2016 yılının sonlarında rejim ve işbirlikçileri doğu Halep mahallelerinde kuşatma altındaki on binlerce vatandaşı açlık, bombardıman ve soğuktan ölüm ile evlerinden meçhule doğru yola çıkma arasında muhayyer bırakmış ve akabinde Suriye'de görülen en büyük göç ettirme operasyonu gerçekleştirilmiştir.

2. İranlıların Ve Şii Milislerin Mülk Sahibi Olma Yollarının Kolaylaştırılması

Bu konuda İran nüfuzunu kullanmış, yasama yolu ile sağlanan kolaylıklar ve hukuki kılıf da dâhil olmak üzere gerekli her türlü imkân Esed tarafından sağlanmıştır. Bu bağlamda davalarda davalılara gıyaben tebliğ yapılmasına izin veren 2013 yılı 25 sayılı kanun sıcak bölgelerdeki gazetelerde yayınlanmıştır. Öte yandan 2015 yılı 19 sayılı kararname yayınlanarak idari birimlerin mülklerinin tamamının ya da bir kısmının yönetim ve yatırımı hedefiyle Suriye uyruklu özel kapalı anonim şirketlerinin kurulmasına izin verilmiştir. Bu kanunla Suriye topraklarının kar ve ortaklık temeli üzerine alım satımına izin verilmiş olup, bu İranlılar için sağlanmış bir kolaylıktır. Çünkü gerekli paraya sahip olan İranlılar yönetimin uygulayıcı rolünü üstlenen ve sayıları gayet az olan ortak Suriyeli büyük iş adamları ile ortaklık kurmak suretiyle bu kanundan faydalanmaktadırlar. Buna ek olarak Suriyelilerin gayrimenkullerinin İranlılara satışının kolaylaştırılmasını mümkün kılan bir başka kanal daha açılmış, arazileri satılsa bile borçlarını ödeyemeyecek kadar zor durumda olan borçlu mülk sahiplerine "hukuki çözüm" adı altında işaret konularak, gayrimenkulleri açık arttırmada satılmış ve bu gayrimenkullerin muhtemel müşterileri İranlılar olmuştur.

İran büyükelçiliği Esed rejiminin üst düzey istihbarat sorumlularından tam bir kolaylık ve gözetim desteği almış ve bu durum özellikle de eski Şam kentinde Emevi camisinden Duma kapısına kadar uzanan bölgede Suriyelilerin gayrimenkullerinin İranlılara satış operasyonlarına imkân sağlamıştır. Bu satışlar Şam'ın doğusundaki Guta'ya, özellikle de El Meliha bölgesine kadar uzanmıştır. Öte yandan bu bölgelerin mirî arazilerinden olduğu yani devletin mülkünde bulunduğu bilinmekte olup, bu durum arazilerin hukukî kılıf ile İranlılara satışını daha da kolaylaştırmıştır. Bunun yanında Suriye hükümeti tarafından sadece İranlılara açık ihaleler düzenlenmiş, İranlıların satın aldığı tahrip edilmiş ikamet alanları yeniden imar ve yerleşime açılmış, diğer yaşam alanlarının ahalisi ise Suriye rejimini destekleyen tutum sergileseler bile evlerini boşaltmaya mecbur tutulmuştur.

İranlıların mülk sahibi olmasının kolaylaştırılması için teröre destek vermiş sayılanların yani güvenlik güçlerinin saldırıları nedeniyle ülkeden kaçan muhaliflerin gayrimenkullerine el koymaya izin veren bir kanun daha düzenlenmiş sonrasında bu gayrimenkullere el konularak Hizbullah ve İran komuta kademesinden subaylara dağıtılmıştır. Bu subaylar Lübnan, Irak veya İran kimlik kartlarının yanında Suriye kimlik kartına da sahip olmuşlardır. Bu tür araziler sadece Şam'da olmayıp Humus, Nebek, Huran ve Suriye'nin diğer birçok şehir ve kentinde yer almaktadır.

İran bu alanda gayrimenkul tacir ve kuruluşları, emlakçılar ve Suriyeli gayrimenkul ofisi sahiplerinden oluşan büyük bir şebeke oluşturmuş, kendi çıkarları doğrultusunda Suriyelilerin mülklerini ve gayrimenkullerini satın almak için bu şebekeye milyonlarca dolar akıtmıştır. İran Ensar bankası ve Mehir finans kuruluşu gibi İran Devrim Muhafızları ile ilişkili bazı banka ve finans kuruluşları daha fazla olanaklar sağlamışlar ve Suriye'de gayrimenkul satın almak isteyenlere büyük kredi imkânları sunmuşlardır. Şii merkezleri ise bazıları yardım kuruluşu veya hayır derneği, bazıları ise ticari ofis veya kültür merkezi adı altında Suriye'nin birçok bölgesine yayılmış bulunmaktadır. Bu Şii merkezler Lübnan Irak ve İran'dan gelen kişi ve yatırımcılar lehine arazi ve gayrimenkul satış işlemlerini düzenlemekte ve hayali rakamlarla asıl arazi sahiplerini tahrik etmektedir.

İran'ın bu kuşatma politikasının en yoğun olduğu bölge birinci derecede başkent Şam ve kırsalı olup, bu bölge sadece askeri hedefte değil sembolik, siyasi, coğrafi ve iktisadi açılardan da büyük öneme sahiptir. Tahran Halep'in kıymetli bölgelerindeki gayrimenkulleri satın almak için rejimin iş adamlarının elinden istifade etmiştir. Humus'ta ise 2007 yılında önerilen "Humus rüyası" projesi yeniden hayata geçirilmiş ve rejimin iddia ettiği

üzere yeniden imar planları çerçevesinde yıkıma maruz kalan ve ahalisi boşaltılan Baba Ömer, Bab el-Siba, Halidiye, Hay el-Sebil mahallesi ve benzeri bölgeler kontrol altına alınmış ve İran bu projelerden büyük miktarda pay sahibi olmaya çalışmıştır.

Tarsus şehrinde ise rejimin vakıflar bakanı Muhammed Abdulsettar El Seyit tarafından sunulan tam destek ve gözetim sayesinde gayrimenkul mülkiyetlerinin Şiilerin üzerine geçirilmesi suretiyle rejimin kontrolü altında bulunan bölgelerde demografik yapının değiştirilme girişimleri şeklinde birtakım hareketlenmeler görülmüştür. Tarsus adalet sarayını takip edenler Şii emlakçıların Lübnan, Irak ve İran'dan gelen yatırımcılar lehine olmak üzere hayali fiyatlarla arazi sahiplerini tahrik ederek arazi ve gayrimenkullerin satın alım işlemlerini düzenlediklerini nakil etmektedirler. Bu sırada asıl gayrimenkul ve araziler farklı şekillerde tehdit altında zorla satın alınmış bulunmaktadır. Öte yandan rejimin vakıflar bakanı tarafından satılan vakıf arazilerinin çoğu satış işlemleri gizli yapılmakta olup, yani gayrimenkul çıkarları açısından meçhul bulunmaktadır. Yine Tartus şehrinde yardım kuruluşu, hayır derneği, gayrimenkul acenteliği, ticaret ofisi, araç mağazası ve kültür seminerleri adı altında birçok Şii merkezi yayılmaya başlamıştır.

3. Yeniden İmar Konusu; Diğer Bir Demografik Yapı Değişikliği

Aynı şekilde yeniden imar konusu da sistemli olarak demografik yapının değiştirilme politikası çerçevesine alınmıştır. 2012 yılının eylül ayında Beşşar el-Esed 66 sayılı kararnameyi imzalamış ve çarpık ve izinsiz yapılmış iskân alanlarının yeniden düzenlenmesi ve yenilenmesine karar verilmiştir. Böylece yeniden imar projesinin hukukî ve finansal temelleri oluşturulmuştur. Bu kararname doğrultusunda rejim başkent Şam'da iki büyük bölgenin yıkılmasına ve buraların istimlâk edilmesine karar vermiştir. Muhaliflere verdiği destek ile bilinen bu iki bölgeden birincisi Oto Sitrat el-Mazza anayolu üzerindeki el-Razi Hastanesi'nin arkasında kalan bölge, ikincisi ise Suriye başkentinin güney yakasında el-Kadem mahallesinin yanındaki bölgedir. Ancak bu esnada rejime destek veren ahalinin ikamet ettiği "Mazza 86" ve başkentin kuzeydoğusunda bulunan "İş el-Vera" gibi çarpık yapılaşmaya sahip diğer iskân bölgeleri planlama kapsamında alınmamış, bu durum alınan kararın demografik boyutlarında şüphe mahalli teşkil etmiştir.

Demografik Yapıyı Değiştirme Politikasının Sonuçları

Şam bir Arap şehrinden Tahran'ın banliyölerinden bir banliyöye dönüşmekte olup, bu durum Şam'ın asıl dokularının dağılması ve İran izleri taşıyan yeni bir yüze bürünmesi anlamına gelmektedir. Hızla atılan adımlar gün geçtikçe Şam'ın asıl sahiplerini dışarıya atmaktadır. Esed rejimi Şam'ın kendi vatandaşlarını dışarıya kovan bir yere dönüşmesi için tüm koşulları hazırlamış ve şehrin arzu edildiği üzere askeri barikatlar, Muhaberat ve Şebbiha ile dolu bir hale getirilme görevini kudretle yerine getiren sistemi oluşturmuştur.

Diğer yandan Şii mezhebine ait dini türbe ve simgelere odaklanılmakta ve bunlar Şam'ın sembolleri haline getirilmekte, yani Şam'ın görünüşü ve kültürü değiştirilmektedir. Öte yandan Şam'ın mahallelerinde Şii ayinleri düzenlenmekte ve ehlibeyte ağıt yakmaya çağıran şarkı ve şiirler yaygınlaşmaktadır. Bunlardan bazıları açıkça Sünnilerin öldürülmesine davet etmekte ve Şam mahallelerine döşenmiş olan hoparlörler ile yayınlanmaktadır.

Bununla eş zamanlı olarak rejim şehrin güney ve batı kırsalında olduğu gibi Şam'ın Suriyeli ahalisini çıkararak, yerine Irak, Lübnan, Afganistan ve Pakistan'dan gelen savaşçıların ailelerini yerleştirmekte, Suriyeli ve Filistinlilerin buralara dönmesini engellemektedir.

İran projesinin en tehlikeli noktasını işte bu nokta teşkil etmektedir. Bu projenin siyasi boyutuna odaklanıldığında ki, bu siyasi boyut bölgesel siyaset projesinin bir kısmını teşkil eden ve müttefiki olan Beşşar el-Esed rejimine İran tarafından verilen destek olsa

da Suriye topraklarında yaşananlar siyasetten tamamen uzaktır. Aksine Suriye topraklarının ele geçirilmesine hizmet etmek üzere aynı siyaset kullanılmaktadır. Bu projenin hedefi Şam'ı ve Suriye'nin büyük bir bölümünü İran'a bağlı çoğunluğun ikamet ettiği bir İran toprağına çevirmektir. Stratejik bir sabra ihtiyaç duyan bu projenin temelinde İran, Suriye krizini mümkün olduğu kadar fazla uzatmak istemektedir.

Stratejik açıdan ise İran'ın da uygulamalarıyla, rejimin Şam'ın güneyindeki mahallelerindeyaptığı, ardından Darya, Muzamiye, Berze, Kabun, Batı Kalemon, Zebedani, Madaya ve Vadi Berdi köylerinde geçtiği ve sonunda sıranın el-Damire, el-Rahibe, Ceyrut ve el-Nasıriye gibi Doğu Kalemon'un en büyük yerleşim yerlerine geldiği gibi Sünnileri göç ettirme planını tamamlamaktan ibaret olup, bu planın yerine getirilmesi ile birlikte Doğu Kalemon ile birbirine bağlı bulunan Doğu Guta tamamen kuşatma altına alınmış olacak ve buradan tek çıkış yolu el-Damire bölgesi kalacaktır.

Peki, niçin Şam? Çünkü Şam İran'ın ideolojik projesinin temelinde yatmaktadır. Ehlibeyten birçok kişinin türbesinin Şam'da bulunması ve Emeviler'in başkenti olması nedeniyle Şam önde gelen bir tarihi semboldür. Diğer yandan Şam'ın inanca yönelik anlatılarda da önemi bulunmaktadır. Eğer böyle olmasa yapılan onca fedakârlığın manası olmaz ve İran bu kadar fazla sadık askeri bulup savaşmaya gönderemezdi.

Iraklı Haşd-i Şabi (Halk Seferberlik Güçleri) milisleri ise bölgede 60'tan fazla silahlı grubun arasına dağılmış olup, büyük çoğunluğu Suriye topraklarında bulunmaktadır. Iraklı grupların varlığı Tahran hükümeti tarafından modern ve türlü silah çeşitleriyle desteklendiği gibi, büyük bir askeri mühimmat desteği de sağlanmaktadır. Öte yandan İran'ın Suriye'deki arzularını yerine getirmesi için en önemli kollarından birini teşkil etmek üzere bu grupların nüfuzu genişletilmekte ve finanse edilmektedir. Bu bağlamda Iraklı Zülfikâr milisleri Dünya Kudüs Günü ve Ramazan Bayramı münasebetleri ile Halep ve Şam'da askeri gösteriler düzenlemiş, bu gösterilere lüks komuta araçlarını sunan onlarca savaşçı katılmış, paralı askerler Hamaney'in ve milislerin genel sekreteri Abdullah el-Şebbani'nin fotoğraflarını, Irak bayraklarının ve mezhepsel pankartları taşımışlar, Halep şehrinde ve Suriye'nin başkenti Şam'ın güney banliyölerinden biri olan Seyyide Zeynep beldesinde anayolları kesmişlerdir.

Hizbullah ise Lübnan Suriye sınırı boyunca yoğun bir şekilde var olmak istemekte, böylece askeri lojistik hatlarını korumaya, kaçakçılığı devam ettirmeye ve bölgede yoğun adımlarla devam eden demografik yapıyı değiştirme faaliyetlerini yürütmeye çalışmaktadır. Hizbullah bununla belki gelecekte bölgeyi kontrol altına almayı hedeflerken, belki de yaşanan çatışmaların seçeneklerinden biri olarak Suriye rejimi İran ve Rusya'nın ortaya koyduğu "faydalı devletin" doğuşuna temel hazırlamaktadır.

2017 yılının nisan ayının sonunda Esed ailesi yönetimi bazı savaşçılara aileleriyle birlikte vatandaşlık vermiş, bunlar Humus vilayetinin beldelerinden biri olan el-Kasir'de dörtlü şehir anlaşması doğrultusunda boşaltılan el-Feva ve Keferya bölgelerine yerleştirilmişlerdir. Öncesinde el-Kasir çevresindeki köy ve belgelerin büyük çoğunluğunun ahalisi göçe zorlanmış ve sonrasında belde haddizatında muhtelif Şii İslam milisleri için bir askeri eğitim kışlası ve merkezine dönüşmüştür. Bu milisler arasında büyük bir etki ve nüfuza sahip olan "Rıza Güçleri" de bulunmakta olup, bunlar 2014 yılında Hizbullah'ın yardımıyla kurulan Suriyeli Şii milislerdir.

Üzerinde çalışılan en önemli konulardan birinin "Şii yoğunluğa sahip güney vilayetlerden Iraklı aileler getirilerek Esed rejimi ile koordinasyon halinde ahalisi göçe zorlanan Suriye'nin farklı bölgelerine yerleştirilmesi" olduğu artık bilinir hale gelmiştir. Ekrem el-Kabi'nin liderlik ettiği Irak Nüceba Hareketi İran'daki en üstü mürşit olan ve bu işlerin düzenlenmesinden sorumlu olan Ali Hamaney ile doğrudan ilişki halindedir. Bu bağlamda

harekete bağlı her bir aileye aylık maaş ve oturacak ev verilmektedir.

Birçok Suriyeli bugün yaşanan olayları; İsrail'in Filistin'de yapmış olduğunun izinden gidilerek, Şam çevresindeki bölgelerde ahalinin evlerinden uzaklaştırılması, Suriyeli asıl sahiplerinin kovulması ve yerlerine İran, Irak ve Afganistan'dan getirilen Şiiler yerleştirilerek, bu kimselere kendilerinin olmayan arazi, ev ve mülklerin verilmesini hedefleyen İran-Esed planı olduğunu düşünmektedir.

Sonuç

Suriye'de zorla göç ettirme ve demografik yapının değiştirilme politikası, -herkesi kendi gündemiyle olmak üzere- tüm ülkeleri cezbeden ve 15 milyondan fazla kişinin mülteci veya göçmen olarak evlerini terk etmek zorunda kaldığı, birçoğunun yurt içinde veya civar ülkelerdeki çadır kentlerde son derece zor insani koşullar altında yaşamaya mecbur kaldığı ve uluslararası iradelerin çekişmesinin gölgesinde Suriye'nin toplumsal yapısını ve milli kimliğini tehdit eden bir olay haline gelmiştir.

Ancak rejim ve İran tarafından "faydalı Suriye" adı altında yürütülen demografik yapıyı değiştirme projeleri, istikrar ve sürdürülebilirlik esaslarına sahip bulunmamaktadır. Çünkü bu icraatları yürütenler, etrafları göçe zorlanan eski ahalinin dokusuna sahip uzantılarla büyük ölçüde kaplı bir azınlıktan ibarettir. Suriye rejiminin kendi hâkimiyeti altında tuttuğu birden fazla bölgede yerine getirmekte başarılı olduğu demografik yapı değişiklikleri, uzun ve hatta orta ölçekte istikrarı uzak görülen bir girişimden ibarettir. Ancak sonuçta iş demografik açıdan sabit hakikatine dönüşecektir.

(*) Çalışmanın hazırlanması esnasında esasen Harmun Modern Araştırmalar Merkezindeki Siyaset Araştırmaları biriminin bazı çıkarımlarına dayanılmıştır.

"Ertelenmiş Alacaklar Karşısında Lübnan Hizbullah'ı" 18 Haziran 2016 tarihinde yayınlanan yazı.

"Suriye'de Demografik Yapı Değişikliği; Rastgele Politikadan Sistemli Politikaya" başlığı altında 18 Nisan 2017 tarihinde yayınlanan yazı.

"Şii İran'ın Ardına Sarılan Farisi İran" başlığı altında 25 Haziran 2017 tarihinde yayınlanan yazı.

Bunlara ek olarak yararlanılan kaynaklar

1. Muhammed Muhammed, "İran'ın Gayrimenkul Satın Alma Çabaları Ve Göç Ettirme Operasyonları", Ceyron İnternet Sitesi, 10 Haziran 2017

2. Jozef Zahir, İsviçre, Lozan Üniversitesi, Siyaset Bilimleri Öğretim Üyesi, "Suriye'de Demografik Yapı Değişikliği Stratejisi", El Cezire Araştırma Merkezi, 9 Haziran 2017

3. Suriye Hukukî Çalışma ve Araştırma Merkezi, "Suriye'deki Göçe Zorlama Olayları, Sınıflandırılması, Sistemi, Hedefleri ve Etkin Olan Taraflar". Bu çalışma aktivist Hemmam el-Hatip tarafından Avukat Enver el-Bünni'nin gözetiminde hazırlanmıştır.

TAHRAN'NIN SURİYE'DE NÜFUSUN KOMPOZİSYONUNU DEĞİŞTİRME VE İDEOLOJİK ETKİ OLUŞTURMA ÇABALARININ JEO - İKTİSADI

Tamer Bedevi

1.Giriş

Suriye iç savaşının yedinci senesine girdiğimiz bu günlerde savaş sonrasının ana hatları, temel aktörlerin aralarında paylaştıkları ve bu şekilde kazanımlarını korumayı ve vekillerinin rollerini tahkim etmeyi amaçladıkları etki alanları üzerinden belirmeye başladı. Beşar Esad başkanlığındaki Suriye rejimi ve onun Tahran ve Moskova'daki ortaklarının yakın gelecekte sonlanması beklenen savaştan neredeyse galip çıkmalarıyla ülkenin jeo-iktisadi hatları faydalı Suriye olarak adlandırılan alan genişletme operasyonları ışığında yeniden şekillenecektir.

Beşar Esad faydalı Suriye kavramını 2015 yılında rejim güçlerinin muhalif güçlerle ve İslami gruplarla çarpışmalarında başkent Şam'ı çevreleyen bir kordon oluşturmak için çekilmek zorunda kaldıkları alanlar için kullanmıştı. Faydalı Suriye güneyde Kalamun'dan Humus ve Hama'ya, kuzeyde Suriye sahilinde Tartus ve Lazkiye'ye ulaşan bölgeden oluşmaktadır. İran tarafından desteklenen Esad güçlerinin en güçlü oldukları bölgeyi kontrol etmeleriyle faydalı Suriye alanı, İran'ın kendi topraklarından başlayıp Irak ve Suriye toprakları hatta Lübnan sahilleri üzerinden Akdeniz'in doğu sahillerinde sonlanan kara koridoru oluşturma çabaları üzerinden genişlemektedir.

Böylece, Washington'un engellemeye çalıştığı bu koridorun inşası tamamlanırsa, İran ve Rusya tarafından desteklenen Suriye hükümet güçlerinin kontrolü altındaki bölgeler coğrafi olarak kuzey ve güney arasında tamamen ayrılacak. Tahran'ın faydalı Suriye bölgesindeki Şam'da rejime bağlı düzenli ve düzensiz güçlere yoğun askeri desteği düşünüldüğünde, Tahran, etki bölgesinin derinliği ve doğu uzantıları üzerindeki fiili kontrolü sayesinde bu bölgenin jeo-iktisadi hatlarını yeniden çizebilecektir.

Fakat İran, alandaki varlığını tahkim edecek insani sermayeye sahip olmadan ideolojik olarak kendisine yakın sosyal ve siyasi kesimlere ekonomik ağırlık merkezlerini yeniden dağıtarak Suriye'nin jeo-iktisadi hatlarını yeniden çizemeyecektir. Bu çalışma, İran'ın Suriye'de etkisi hissedilmeye başlanan iktisadi gücünün şekillenmesine katkı sunan dinamikleri anlamak için, savaş sonrası dönemde ülkenin iktisadi manzarasını değiştirmede Tahran'ın yapmakta olduğu ideolojik ve demografik müdahalelerin rolünü ele almayı amaçlamaktadır.

İran'ın Suriye'deki Ekonomik Çıkarları

Her ne kadar İran'ın Suriye'ye müdahalesi ekonomik sebeplerden ötürü olmasa da Tahran özellikle yeniden inşa aşaması olmak üzere savaş yıllarındaki çabalarının karşılığı olarak Suriye'de ekonomik imtiyazlar/ayrıcalıklar elde etmeyi ummaktadır. Fakat burada İran'ın uzun vadede Suriye'yi azımsanmayacak ekonomik öneme sahip bir ortak yapma stratejisi vardır. Çünkü İran ile Amerika arasındaki güvensizlik ve sorunlu ikili ilişkiler sonucu oluşabilecek muhtemel bir Nükleer Anlaşma iptali veya uluslararası yaptırımların tekrardan uygulanma durumu, İran'ı komşu ülkelerle alternatif ekonomik partnerler olarak ekonomik ilişkilerini güçlendirmeye itmektedir. Bu bağlamda Irak, İran'ın petrol-dışı ihracatının Çin'den sonra ikinci önemli pazarı olarak İran'a uygulanan ekonomik ambargonun hafiflemesinde önemli bir rol oynamıştır.

Tahran'ın Şam'a sağladığı ve Şam'ı savaş yılları boyunca ekonomik olarak ayakta tutan kredi hatları İran'ın ekonomik ve siyasi yatırımları olarak kabul edilebilir.[1] Suriye rejimine yaptığı bu savaş ve savaş-dışı yardımlar karşılığında faydalandığı örtülü imtiyazlar sayesinde, İran büyük ihtimalle Suriye'yi savaş sonrasında (petrol-dışı) ihracatı için en önemli pazarlardan birisi yapacaktır. Aynı şekilde örtülü imtiyazlar, uzun vadede ülkedeki varlığını güçlendirmek için Tahran'a baskı grupları oluşturma yoluyla stratejik ekonomik sektörlerde yatırımlarını arttırma şansı verebilir. Diğer taraftan jeo-ekonomik açıdan, İran kara koridoru oluşum aşamasında olmasına rağmen, bu koridor projesinin başlatılması, gelecekte ticari bir koridor olarak kullanılması imkânı anlamına gelebilir. Başta ekonomik gerekçelerle inşa edilmemiş olsa da artık bu amaç için de kullanılacağı aşikârdır.[2]

İran kara koridorunun ticari kullanımları, muhtemelen İran'ın Suriye'de savaş sonrasındaki önemli jeo-ekonomik etki alanlarından biri olacaktır. Fakat buna daha geniş bir bağlamda bakmak gerekir. Nitekim Tahran, Suriye'nin enerji ve telekomünikasyon gibi önemli; madencilik ve ziraat gibi daha az önemli sektörlerin alt yapılarına yatırımlar yapmaktadır. Ancak Tahran'ın faydalı Suriye bölgesini doğu tarafından kara koridoru inşa ederek genişletme çabaları ile Suriye'deki ekonomik sektörlerde (önemli veya daha az önemli) varlığını güçlendirme çabalarını ayırmak gerekmiyor.

Tahran, düzenli ve milis Suriye rejim kuvvetleri ve diğer ortakları eliyle ülkenin petrol kaynaklarının (gaz veya petrol) yoğunlaştığı Irak'a yakın doğu bölgeleri üzerindeki kontrolünü pekiştirmeden Suriye'deki iktisadi çıkarlarını azami düzeyde fiili olarak gerçekleştiremez. Raporlara göre İran, Suriye'nin yakıt ihtiyacını karşılamak için her ay 2 milyon varil petrol ihraç etmektedir.[3] Şam'ın bu ihraçlara ihtiyaç duymadan kendi kendine yetme seviyesine ulaşması ve tüketimden artanı ihraç etmesi (nitekim petrol yataklarının verimliliği düşüş yaşamakta) için ülkenin doğu bölgelerini yeniden ele geçirmesi gereklidir.

Deyrizor başta olmak üzere petrol-zengini bölgelerin yeniden ele geçirilmesi, İran'ın petrol sektöründeki yatırımları açısından hayati öneme sahiptir. Şam ve Tahran arasında Ocak 2017'de yapılan ekonomik anlaşmalardan birinde Şam, Tahran'a gaz ve petrol tesisleri (deniz) inşa etmesi için 1000 hektar (10 km2) alan tahsis etmiştir.[4] Eğer amaç inşası planlanan bu tesislerden gelecekte tüketim fazlası petrolün ihracı ise rafinerilerle doğu bölgelerindeki petrol kaynaklarını ayıran alanların temizlenmesi ve kontrol altına alındıktan sonra tedarik/besleme hatlarının güvenliğinin sağlanması zaruri olacaktır. İran, rafineri ve petrokimya endüstrilerindeki (ve bunlar petrol sektörüne bağımlı olan aşağı akış/mansap endüstrilerdendir) tecrübesi sayesinde Suriye'de savaş sonrasında bu alanlara yatırımlar yapmaya çalışacaktır.

İran şirketleri, şu anda 660 milyon değerindeki elektrik santralleri projeleri için Suriye'ye girmiş durumdalar.[5] Fakat İran'ın elektrik üretim projelerinde jeo-ekonomik boyutlar da vardır. Nitekim Tahran kendi üretim fazlasını ihraç etmek için kendi yerel elektrik ağını Irak vasıtasıyla Lübnan ve Suriye ağlarına bağlamaya çalışmaktadır.[6] İran şu anda ülkenin batısındaki elektrik santrallerinden Irak'a elektrik ihracı yapmaktadır. Bu şekilde, İran için Irak'a yakın/komşu bölgelerin tekrardan rejimin kontrolüne geçmesi, Akdeniz'in doğu bölgesindeki elektrik ağlarıyla kendi ağlarını bağlama projesinin hayata geçmesi imkânı anlamına gelmektedir. Bu sebepten ötürü Amerika'nın Tahran'a bağlı milis güçlerinin bertaraf edilmesini hedefleyen çabaları İran'ın Suriye'deki ekonomik çıkarları için bir tehdit teşkil etmektedir.

Ancak İran, Suriye'nin yeniden inşası ve stratejik ekonomik sektörlerinin gelişimi için merkezi bir rol oynama çabalarına sahip tek aktör değildir. İran'ın yanı sıra Rusya da kalkınma, inşaat ve istihdam kontratları yapmak için uğraşmaktadır. Haziran 2017'de, "Mudun" internet sitesinin "İqtisadi Suriya"dan aktardığına göre, bir Rus şirketi Humus'un doğu kırsalındaki en büyük fosfat madenlerini koruma işlerine başlamıştır.[7] Keza aynı şirket yıllık 1.3 milyar metre küp miktarındaki gazı işlemek için ikinci bir santral inşa edecektir.8 "Mudun"un Rus "Fontanka" sitesine dayandırdığı haberine göre, Rus "Euro Polis" şirketi Suriye Maden Enerjisi ve Petrol Bakanlığıyla petrol üretiminin çeyreğini alma karşılığında "petrol kuyu ve tesislerini içeren bölgelerin kurtarılması ve korunması" üzerine bir anlaşma imzalamıştır.[9]

3. İran'ın Ekonomik Varlığının Derinleştirilmesi Adına İdeolojik ve Demografik Kompozisyonun Değişimi

İran, iç savaş sonrasında kendi etkisini kabul edebilecek bir ortam yaratmadan Suriye'deki ekonomik varlığını kökleştirip derinleştiremez. Tahran, Devrim Muhafızları ve Kudüs Gücü eliyle onlarca Şii milis oluşumu idare etmektedir. Gelecekte bu silahlı oluşumlar

Suriye'den çekildiğinde, Tahran etki alanını yeniden oluşturmaya ihtiyaç duyacaktır. İran, Suriye'deki ekonomik varlığını kökleştirmek için İslam Cumhuriyetinin ideolojisini kaba kuvvete dayanan tahakkümden daha çok rızaya dayanan hegemonyaya dayandıracak prestije ihtiyaç duymaktadır. Hegemonya iki sebeple zorunludur: İlk olarak, İran kendi politikalarına karşı gelmeyecek bir sosyal ortama ihtiyaç duymaktadır ve böylece yatırımları için maddi güvenliği sağlayabilecektir. İkinci olarak, İran ekonomik nüfuzunu sürekli kılmak için Suriye devletinin kılcal damarlarında; içinden baskı grupları oluşturabileceği, ideolojik olarak kendisine bağlı bir sosyal çevreye ihtiyaç duymaktadır. İran Suriye'de yeniden pozisyon almayı iki şekilde yapmaktadır:

a) Milis Güçlerin İdeolojik Kullanımı

İran'ın milli savunma kuvvetlerini oluşturması ve organize etmesi, Tahran'ın isyanlar başladıktan sonra ortaya çıkan, sosyal kesimler üzerinde oluşturduğu ideolojik hegemonya mekanizmalarını anlamak açısından önemli bir noktadır. İran, 2012 yılının sonlarına doğru Devrim Muhafızları eliyle milli savunma güçleri kurdu.[10] Milli savunma güçleri İran Besic'ine bağlı İmam Hüseyin Taburları model alınarak kuruldu. İmam Hüseyin Taburları, kriz zamanlarında Devrim Muhafızlarıyla iş birliği yapmaları için kurulmuştur. Bu taburların her birisinde Devrim Muhafızlarından en az 20 kişinin bulunması gereklidir.[11] İran'daki durumdan farklı olmayan bir şekilde, Devrim Muhafızları Suriye'deki oluşumları kontrol altında tutmak için kendisini bunların içine yerleştirmiştir.[12]

Devrim Muhafızlarının bu kontrol mekanizmasının ideolojik boyutunun olduğunu unutmamak gerekir. Devrim Muhafızları unsurlarının varlığı sayesinde, İslam Cumhuriyetinin ideolojisi milli savunma güçleri altında toplanan bütün grupların emperyalist güçlerden kurtulmasını hedefleyen mezhepsiz/mezhep-üstü bir ideoloji olarak sunulmaktadır. Her ne kadar bu savunma güçleri içindeki Sünni savaşçıların sayısı bilinmese de emperyalist güçlerden kurtarılması istenen grupların başında Sünniler gelmektedir. Fakat gözlemciler, bu askeri oluşumların büyük oranda içinde bulundukları bölgelerin demografik özelliklerini yansıttıklarına işaret etmektedirler ki bu Sünni savaşçıların yüksek ihtimalle kendi bölge sınırları içerisinde hareket ettikleri anlamına gelmektedir.[13] Tahran (ve Şam'ın) mezhepsizlik/mezhep-üstülük düşüncesini yerleştirme isteğinden dolayı rejim, çekirdeğini Sünni Arapların oluşturduğu muhalif savaşçılara kendi bölgelerindeki milli savunma kuvvetleri şemsiyesi altında hareket etme koşuluyla af seçeneği sunmaktadır.

Milli savunma kuvvetleri çerçevesi dışında kalıp da İslam Cumhuriyetinin devrimci ideolojisini bir şekilde benimseyen Sünni milis oluşumlar (da) bulunmaktadır. Gözlemcilere göre, Halep bölgesinde "yerel savunma kuvvetleri" şemsiyesi altında toplanan milis oluşumlar bulunmaktadır. Bu şemsiye kuvvetlerin Nüceba Hareketi Tugayı'nın yanı sıra Lübnan Hizbullah'ı ile bağlantıları bulunmaktadır. Bu şemsiye kuvvetlerin altındaki en önemli askeri oluşumlardan biri, savaşçılarının büyük çoğunluğu (Sünni Arap) Bekare aşiretine mensup olan Bakır Tugayıdır.[14] Fakat aşiret savaşçılarının mezhebi aidiyetine dair haberler birbiriyle çelişmektedir çünkü bunların Şiileştiğine işaret edilmektedir.[15] Bakır Tugayının yanı sıra, gözlemciler Seyyide Zeynep Türbesi muhitinde faaliyet gösteren ve Şii geleneğinin sembollerinden etkilenmiş Sünni milis oluşumların varlığına işaret etmektedir.[16] Muhtemelen, İran için silahlı Sünni güçler, dizaynında önemli bir rol oynayacağı savaş sonrası aşamasının güvenlik düzenlemelerini kabul edebilecek bir Sünni kesimin çekirdeğini oluşturacaktır. Tahran'ın Sünni Arap nüfusa sunmak istediği bu öncü grupların taklit edilecek model olarak gösterilmesi olasıdır.

b) Demografik Kompozisyonun Değişiminde İdeolojik Rehabilitasyonun Rolü

Gözlemcilere göre demografik değişim çalışmaları, Suriye rejiminin 2012 yılının son çeyreğinde Lübnan sınırı yakınlarında ve Şam çevresinde (Tahran'ın koordinasyonuyla) Şii milis güçleri kullanmasıyla başlamıştır. Fakat savaş sonrasında model olarak pazarlayabile-

ceği öncü Sünni gruplar olmadan Şam'ın demografik değişim çabaları istenilen sonuçları vermeyecektir. Bununla birlikte Tahran; kontrolü altındaki Sünni bölgelerde İslam devrimi ideolojisini güçlendirebilecek, ideolojik olarak disipline edilmiş Şii gruplar oluşturmaya ihtiyaç duymaktadır. Buna istinaden, İslam Cumhuriyeti devrim ideolojisinin etkisinin kalıcı hale getirilmesi ve yayılmasını garanti altına almak için Tahran'ın Şiilerin zirvede olduğu bir ideolojik hiyerarşi oluşturma hedefine sahip olduğu çıkarımı yapılabilir. Bu şekilde, Tahran faydalı Suriye bölgesinin demografik kompozisyonunu değiştirmede Sünni grupların dini-mezhebi açıdan Şiileşmesinden öte, bu grupların bölgesel politikalarının genel çizgisine itiraz etmeyecek şekilde siyasi açıdan Şiileşmesini amaçlamaktadır.

Gözlemcilere göre, başta Alevi sahil bölgeleri olmak üzere, açık mezhebi temizlik vakaları görülse de Tahran'ın Suriye'de yaptığı demografik değişimlerin büyük çaplı olmadığı görülmektedir.[17] Tahran ideolojik olarak kendisine bağlı grupların varlığını garanti eden sınırlı değişimleri hedeflemektedir. Bu bağlamda en önemli demografik değişim, İran Büyükelçiliği arkasındaki "Mezze-Besatin"de Suriye rejiminin başlattığı devasa projedir. Suriyeli gazeteci İbrahim Hamidi'ye göre proje rezidans kuleleri, hastaneler, okullar ve ticaret merkezlerinin yapımını kapmaktadır. Proje, muhalif grupların kontrolünde olan Darya kasabası ve Mezze Askeri Havaalanından Bakanlar Meclisi genel merkezinin yakınlarına ve İran Büyükelçiliğinden emniyet merkezleri sınırlarına uzanmaktadır".[18] 200 bine yaklaşan insanın göç etmesine sebep olan proje, rejime (ve Tahran'a) bağlı sosyal kesimlerin yerleştirilmesini hedeflemektedir.[19]

Medyada dolaşan haberlere göre, İran rejimine yakın İranlı tüccarlar, başta Emevi Camii yakınlarındaki Seyyide Rukiyye'nin mezarının bulunduğu muhit olmak üzere Suriye'nin başkentinde büyük gayrimenkuller satın almışlardır.[20] Her ne kadar Tahran'a yakın tüccarların bu büyük gayrimenkul satın almalarının amacı bütünüyle bilinmese de bir şekilde Tahran'a (ve rejime) bağlı yeni bir elit oluşturmayla bağlantılıdır. Ancak bu bağlamda Suriye'de hâlihazırda var olan Şii dini merkezleri (ilmi havzaları) unutmamak gerekir. Şark'ül Evsat gazetesinin bir haberine göre, 2001-2006 yılları arasında 12 ilmi havza ve 3 Şii eğitim fakültesi açılmıştır.[21] Ve Suriye'nin orta bölgelerinde rejimin güçlü olduğu yerlerde çatışmalar başladıktan sonra bu tarz merkezlerin inşasına hız verilmesi kuvvetle muhtemeldir.

Kuzeydeki Şiilerin (Kafriya ve Fuah Şiileri gibi) demografik transfer faaliyetleri bağlamında güneybatıya aktarılmasıyla Tahran, ideolojik etki oluşturmanın önemli bir aracı olarak dini eğitime yatırım yapmaya çalışacaktır. Bu Şii gruplar (dışarıdan getirilip Suriye'ye yerleştirilen Şiilerin yanı sıra) Şam'ın ve Tahran'ın faydalı Suriye "kordonu" için güneybatı tarafından kurdukları insani bir tampon görevi görmektedir. Haberlere göre, Lübnan Hizbullah'ı 2016'nın ocak ayında, Zabadani yakınlarındaki Merc el-Tal'da askeri bir üs inşa etmiştir.[22] Bu haberlere göre Hizbullah, Zabadani ve Medaya arasındaki bağlantı yolu üzerinde bulunan tüm yerleşimcileri evlerini boşaltmaya zorlamıştır.[23]

Sonuç

Tahran, birbiriyle ilişkili çeşitli amaçlarla Suriye'de ekonomik olarak yer edinmeye çalışmaktadır. Öncelikle, Suriye'de yatırım yapmak, resmi yeniden imardan önceki aşamada, kendisini rekabet açısından iyi bir pozisyona yerleştirmesi açısından İran'a öncelik vermektedir. İkinci olarak, Tahran stratejik sektörlerde projeler yaparak orta ve uzun vadede Suriye'de yaptığı askeri harcamaları görece telafi edecek yüksek ekonomik dönüşler elde edebilecektir. Üçüncü olarak, Tahran geniş askeri nüfuzu sayesinde Irak üzerinden Suriye ve Lübnan'ı birbirine bağlayacak kara yardım koridorları ve hatlarının güvenliğini sağlayabilecektir. Çünkü Tahran Orta Doğu'nun güney ve ortasını Avrupa ile bağlayan bir lojistik merkez olmayı arzulamaktadır.

Ancak İran'ın Irak'tan Lübnan'a uzanan mesafede ekonomik etkisini arttırabilmesi iki faktöre bağlıdır. İlk olarak, İran'ın kendi ekonomisini küresel ekonomik sisteme entegre edebilmesi gereklidir. Bu şekilde, ekonomik kurulumları ve endüstriyel altyapısını

ve sonrasında da hizmet ve emtia ihracatının kalitesini yükseltebilecektir. Öyle ki siyasi ve askeri nüfuz Tahran'ın Suriye'deki ekonomik varlığını sürekli kılamaz. İkinci olarak, merkezi bir ekonomik rol oynayabilmek için İran'ın kendi bölgesel politikalarına itiraz etmeyen yerel Sünni oluşumlar yoluyla hegemonya (tahakküm yerine) kurması gereklidir. Tahran, bir taraftan bu oluşumlar yoluyla yatırımları ve yardım hatlarının güvenliğini, diğer taraftan da Suriye devletinin içerisinde baskı grupları oluşturarak bu yatırımların ve hatların gelişmesini sağlayabilecektir.

Tahran faydalı Suriye ve uzantılarında ideolojik bir hegemonya oluşturabilse bile jeo-iktisadi (ve jeo-siyasi) açıdan önemli gördüğü bölgelerde yerel Şii grupların varlığını oluşturmaya ve güçlendirmeye ihtiyaç duymaya devam edecektir. Bu görüşü temellendirmek için iki örnek verilebilir. Birincisi, petrol kaynaklarının bulunduğu Deyrizor gibi büyük jeo-iktisadi öneme sahip Sünni bölgelerde faaliyette bulunan Şii milis oluşumların varlığıdır. Tahran'ın uzun ve orta vadede kendi jeo-iktisadi çıkarlarına hizmet edecek şekilde önemli sayıda Şii'yi bu bölgelere yerleştirmesi beklenebilir. İkincisi, Şam ve Hizbullah'ın (ve Tahran) Sünni bölgelere yakın Suriye'nin güneybatısına Şii'leri yerleştirmeyi amaçlayan demografik transfer çalışmalarıdır. İran'ın Suriye ve Lübnan'a elektrik ihracı gibi Suriye ve Lübnan arasında bağlantıyı hedefleyen ekonomi alanındaki projelerini bu yerel Şii gruplar koruyabilir. Bu projeler, korunması gereken hayati altyapılar olmadan gerçekleştirilmesi zordur. Alt yapının korunması da projeleri yürüten taraflara siyasi olarak bağlı sosyal bir çevrenin varlığını gerekli kılar.

(Son Notlar)

1 _Al-Saadi, Salam. "Iran's Stakes in Syria's Economy" Sada, 2 Haziran, 2015. Url: https://goo.gl/daamHB (Erişim: 3 Temmuz 2017)

2 Badawi, Tamer. "Iran's Iraqi Market" Sada, 27 Temmuz 2016. Url: https://goo.gl/R2KAqo (Erişim:3 Temmuz 2017)

3 Bar'el, Zvi. " Syria's Renewable Energy Industry: Making Diesel From Plastic Bags" Haaretz, 18 Haziran 2017. . Url: https://goo.gl/4NZZMK (Erişim:3 Temmuz 2017)

4 Sharafedin, Bozorgmehr, and Ellen Francis. "Iran's Revolutionary Guards reaps economic rewards in Syria" Reuters, 19 Ocak 2017. Url: https://goo.gl/2nwkBH

5 A.g.e.

6 A.g.e.

7 «سوريا :روسيا تنقلب على إيران..و «تحرر» أبار النفط»، المدن، ٧ قط يونيو /حزيران ٢٠١٧.تاريخ الدخول ع يوليو/تموز. الرابط: https//:goo.gl6/yWGZ3

8 A.g.e.

9 A.g.e.

10 Milli savunma güçlerinin kurulum şartlarının ve tarihinin gözden geçirilmesi için Bknz: https://goo.gl/F2G1JS

11 Johnson, Henry. "Out of the Ashes of War, a New Iranian Order Rises" Resistance Diaries, 15 Şubat 2017. Url: https://goo.gl/3ywoBk (Erişim: 3 Temmuz 2017)

12 A.g.e.

13 Zambelis, Chris. " Institutionalized 'Warlordism': Syria's National Defense Force" The Jamestown Foundation, 24 Mart 2017 Url: https://goo.gl/VtJ5Tx (Erişim: 3 Temmuz 2017)

14 Johnson, Henry. "Out of the Ashes of War"

15 Al-Tamimi, Aymenn Jawad. " The Syrian Civil War & Demographic Change" Aymenn Jawad Al Tamim (kişisel blog), 15 Mart 2017. Url: https://goo.gl/IGG5tj (Erişim: 3 Temmuz 2017)

16 Johnson, Henry. "Out of the Ashes of War"

17 A.g.e.

18 حميدي، إبراهيم. « ‹هندسة إجتماعية› ترسم ملامح › سورية المفيدة› ... ارضا و شعبا»، جريدة الحياة، ٢٢ سبتمبر/ايلول ٢٠١٥. تاريخ الذهول ع يوليو/تموز. الرابط: https//:goo.gl3/cJJ2M

19 A.g.e.

20 A.g.e.

21 «خلال خ سنوات: ١٢ حوزة عملية و ع كليات للتعليم الشيعي في سورية» جريدة الشرق الاوسط، ٢٢ أبريل/نيسان ٢٠٠٨. تاريخ الدخول ع يوليو/تموز. الرابط: https//:goo.gl/uCMVQJ

22 Al-Ahmed, Ghaith. "Demographic Change: Assad's Guarantee for an Alawite Quasi-state" The Atlantic Council, 6 Nisan 2016. Url: https://goo.gl/hvugbN (Erişim: 3 Temmuz 2017)

23 A.g.e.

İRAN'IN SURİYE'DEKİ DEMOGRAFİK YAPI DEĞİŞİKLİĞİ POLİTİKASI MAHİYETİ, ARAÇLARI ve HEDEFLERİ

Dr. Ali Hüseyin Bakir

Giriş

Burada demografik yapı değişikliğinden bahsettiğimizde belirli bir toprak parçasındaki nüfus yapısının kasten, büyük, derin ve sistemli bir oynamaya tabi tutulmasını ve işin sonunda gayritabii bir şekilde ve çoğunlukla siyasi, ideolojik veya askeri hedeflerle söz konusu verilerin değişmesine sebebiyet vermesini kast etmekteyiz.

Suriye içerisinde birçok şehirde demografik yapı değişikliği çalışmalarının Suriye Devrimi ile birlikte başladığı doğrudur. Ancak bunun hazırlıklarına iç savaş başlamadan uzun yıllar önce başlamıştır. 2006 ilâ 2009 yılları arasında yayınlanmış ve öncesinde Suriye rejiminin Suriye içerisindeki Şiiliği yayma oyunlarındaki rolüne işaret eden değerli üç farklı çalışma bulunmaktadır.

1. 2006 yılında 1985-2006 yılları arasında "Suriye'de Şiileştirme Çalışmaları Sosyal İstatiki Çalışma" başlığı altında yayınlanan araştırma. 32 sayfadan oluşan bu araştırma Suriyeli yazar ve gazeteci Nazzar Nayof tarafından hazırlanmıştır. Bu araştırma için sosyal bilimler, sosyal politika bilimi ve istatistik alanlarındaki alan araştırmacıları altı ay boyunca çalışmıştır. Çalışmalara Suriye sivil toplum hareketlerindeki aktivist ve tarafsızlar da katılmıştır.

2. 2009 yılında "Suriye'de Şiiliğe Dönüşüm" başlığı altında yayınlanan 26 sayfalık araştırma. Bu araştırma Hudson Enstitüsü İslâm, Demokrasi Ve İslâm Dünyasının Geleceği Merkezi tarafından yayımlanan 'İslâm İdeolojisinin Mevcut Yönelişleri'nin sekizinci cildinin bir bölümü olarak düzenlenmiştir. Araştırma halk araştırmaları konusunda uzman Profesör Halit Aindavi tarafından hazırlanmıştır. Kendisi bu alanda saygın birçok dergide yayınlanan çok sayıda değerli bilimsel yazı ve araştırmaya sahiptir.

3. 2009 yılında "1919-2007 Arası Suriye'deki Diriliş" başlığı altında son derece profesyonel belgelendirme ve tekniklerle hazırlanarak yayınlanan araştırma, kendini bağımsız, kâr amacı gütmeyen ve Suriye araştırmaları konusunda uzman bir araştırma merkezi olarak tanıtan Uluslararası Suriye Araştırmaları Enstitüsü tarafından hazırlanmıştır. 208 sayfadan oluşan bu araştırma Adalet Ve Yapı Hareketi sayfalarında yayınlanmıştır.

Tüm bu araştırmalar, Suriye toplumu içerisinde iyileştirme çalışmalarının temellerinin Hafız Esed döneminde atıldığını göstermektedir. Ancak Hafız Esed'in bu çalışmalardan siyasi çıkarları doğrultusunda yararlandığını ve Suriye toplumunun durumuna göre mümkün mertebe izin vermek veya engellemek suretiyle meseleyi kontrolü altında tuttuğunu ifade eden göstergeler bulunmaktadır. Oğlu Beşşar Esed döneminde ise bu durum büyük bir hızla değişme göstermiş ve ezici çoğunluğu Sünni olan Suriye toplumu içerisinde Şiiliği yayma çalışmaları, Suriye rejiminin siyasi projesi hâline gelmiştir.

Tüm bunlar oğul Esed'in şahsı ve resmi rejim birimlerinin İran ve Lübnan Hizbullahı ile ittifakı kökleştirme amaç ve hedefiyle gerçekleştirilmiş ve bu durum, İran'a daha önce hiç olmadığı kadar Suriye içerisine nüfuz imkânı sağlamıştır.

Araçlar

• Suriye'nin birçok bölgesinde büyük boyutlarda türbeler inşa edilmiş ve neticede bu durum ehlibeyt sevgisi üzerinden dine davet kılıfı altında çevrenin bir yerel İran sömürgesi diye isimlendirilebilecek bir konuma gelmesine sebep olmuştur.

• Hızlı bir şekilde Şii okullarının açılmasına ve Şii dini fakültelerinin yaygınlaşmasına izin verilmiş, Sünnilere tam baskı uygulanırken Şiilere gerekli destek ve resmi kolaylıklar sağlanmıştır. İstatistikler 2001 ilâ 2016 yılları arasında sadece Seyyide Zeynep Bölgesi'nde on ikiden fazla Şii okulunun ve Şii dini eğitim fakültesinin açıldığını, yani sadece birkaç yıl içerisinde Suriye'de Şiiler için açılanran üç katının açıldığını göstermektedir.

• Fakir ve muhtaçların mezheplerini değiştirmeye ikna edilmesi için İran ve tabilerinin

yaptıkları ekonomik ve mali tahriklere izin verilmiştir. Şii mezhebinin misyonerlik çalışmalarına resmi bir şekilde alan açılması sağlanmış, basın araçlarını, özellikle de devletin resmi televizyonlarını güçlü bir şekilde kullanmalarına imkân tanınmıştır. Meselâ Iraklı Şii misyoner Abdülhamit El Muhacir'in Suriye resmi televizyonunda bir saat boyunca program yapmasına izin verilmiş ve aynı durum Iraklı Şii misyoner Abdülhey Zehra için Fm radyo istasyonunda uygulanmıştır. Bu yayınlarda Lübnan Hizbullah'ı ve Irak'ta İslâm Devrimi Yüksek Komitesi'nin temsil ettiği düşünce ve politikalar yayınlanmıştır. Hukuki verilerden tamamen uzak bir şekilde vatandaşlık verme çalışmaları yürütülmüştür.

Tepkiler

• Nüfus bileşenleri üzerinde yapılan bu oynama işlemleri nedeniyle Suriye'de daha önce tarihinde görülmemiş bir kıpırdanma, hoşnutsuzluk ve protesto dalgası meydana gelmiştir.

• 2006 yılının temmuz ayında 200'den fazla Suriye ve Şam alimi Cumhurbaşkanı Beşşar el Esed'e yönelik bir açıklama yaparak, ülkede meydana gelen Şii yayılması hakkındaki kızgınlıklarını ve hoşnutsuzluklarını ifade etmiş, bu Şii yayılmasının resmi gözetim altında Suriye yasalarına aykırı bir şekilde yapıldığına açıkça işaret etmişlerdir.

• Aynı yıl yurt dışında bulunan Suriye eski devlet başkanı yardımcısı Abdülhalim Haddam ve yine Milli Kurtuluş ve Hukuk Cephesi'nden Heysem Malih de dahil olmak üzere Suriye muhalif şahsiyet ve partilerinden birkaçı protesto açıklamaları yapmışlardır.

• 08.02.2007 tarihinde gizli nitelikli bir diplomatik yazı Amerika Birleşik Devletleri Şam Büyükelçiliği'nden "Suriye'deki Şiileşme ve Rejim Seçimleri" adıyla gönderilen bir yazıda Suriye Dışişleri Bakanı Müsteşarı Dr. Semir El Taki, Velit El Muallim ve Amerika Birleşik Devletleri Büyükelçisi Michael Corpense arasındaki toplantının detayları yer almıştır. Bu konuşmada Suriyeli yetkili, durumu aktarırken Esed rejiminin Şiilerştirme çalışmalarını nasıl kolaylaştırdığından ve bu durumun kızgınlığı giderek artan Suriye toplumuna nasıl olumsuz etki ettiğinden bahsetmiştir.

Suriye Devrimi Sonrasında

2000 yılından 2010 yılına kadar uzanan dönemde bu dosya ile ilgili Suriye rejiminin oynadığı rolün aksine, devrim sonrasında İran rejimi ve tabileri durumundaki Lübnan, Irak, İran, Pakistan, Afganistan ve diğer ülkelerden Şii milisler bu konuda daha üst rol oynar hâle gelmişlerdir.

Suriye'deki demografik yapı değişikliği konusu her ne kadar son iki yıldır basın cephesinde artarak önem verilen bir konu hâlini alsa da basın bu konuya tamamen yerel açıdan ışık tutulmaktadır. Ancak Beşşar El Esed rejimin yıkılmasını engelleyen ve rejimi muhafaza ederek yeniden meşru hâle gelmesini sağlamaya çalışan İran'dır. Mesele sadece İran'ın bölgesel stratejisi veya Şii hilâli[3] diye isimlendirdiği kavram değildir; son dönemde Suriye'de İran'ın Tahran'dan Akdeniz'e uzayan kara yolu adı altındaki projesinden söz edilmeye başlanmıştır. Bu bağlamda İran, Tahran'dan başlayıp Irak, Suriye ve Lübnan'dan geçen bu yol üzerinde kendine dost Şii demografik yapı oluşturmak istemektedir. Ancak bu noktada bizim bazı önemli notlara odaklanmamız gerekmektedir:

1. Bizler nüfus bileşenleri ile oynama veya demografik yapı değişikliğinden bahsettiğimizde Suriye içerisinde İran lehine stratejik önemi bulunan bölgeleri kastetmekteyiz. Yoksa Suriye'nin tamamı kastedilmemekte-

1 2000 yılının aralık ayında Humeyni Devrimi sonrası İran Cumhuriyeti'nin ilk cumhurbaşkanı olan Ebu'l-Hasan Beni Sadr, katıldığı bir televizyon programında kendisine devrim sonrası Humeyni'nin niyeti sorulduğunda "Humeyni, İslâm dünyasının her iki yakasına hâkim olabilmek için bir Şii kordonu oluşturmak istemektedir. Bu kordon da İran, Irak, Suriye ve Lübnan'dan oluşmaktadır. Kendisi bu kordonun başına geçtiğinde İslâm dünyasının kalanına hükmedebilmek için petrolü ve İran Körfezi'nin konumunu kullanacaktır." demiştir.

dir. Suriye içerisinde demografik yapı değişikliği operasyonlarına tabi tutulan yaklaşık 12 bölge bulunmaktadır.

2. Bazıları felâketin boyutunu ve risklerini çok azımsarken bazıları da yaşananların inkârına sebep olacak derecede abartmaktalar. Ancak konuyu incelediğimizde şu noktaları dikkate almamız gerekmektedir.

Esed tarafından Suriye halkına karşı yürütülen savaş yaklaşık yarım milyon insanın hayatını kaybetmesine ve nüfusun yarıdan fazlasının mülteci ya da göçmen sıfatı ile evlerinden ayrılmasına sebep olmuştur. Evlerini terk eden 11 milyon civarındaki bu insanların ezici çoğunluğu Sünni'dir. İşte bu veri bizlere nüfus yapısını yeniden oluşturma mühendisliğinin ve bunun hedef ve neticelerinin önemi hakkında fikir vermektedir.

Suriye'deki Şiilerin sayısının %0,4 ile en fazla %1,4 arasında değiştiği bir gerçektir. Ancak Şii mezhebi gücünü siyasi Şiileşme üzerine kurulu alevi toplumlardan almaktadır. Suriye'deki Alevilerin sayısı ise en fazla %11,5 civarındadır.

3. Bu konu sadece sayılarla ilgili değildir. Azınlıkların imkânları kendilerine verilen bölgelerin yönetimi, imtiyaz ve nüfuz etme boyutu ve aynı şekilde Şiilerin vatanı hâline getirilen bölgelerle ilgili bir konudur.

Tüm bu veriler toprak ile ahali arasındaki ilişkileri kesmek suretiyle Suriye'de stratejik bazı bölgelerde nüfus yapısını yeniden şekillendirme mühendisliğini İran açısından kolay hâle getirmiştir. Bu operasyon sırasında kullanılan araçlar ise şunlardır:

- Yerleşim yerlerinin sistemli bir şekilde yıkılması.
- İnsanların topluca katledilmesi.
- Kuşatma, aç bırakma ve sonrasında göçe zorlama.
- Kontrol sağlandıktan sonra yerlerin asıl sahiplerinin dönmesine izin vermeme.
- Asıl ahalinin uzaklaştırılması ve yerleşimcilerin kolayca belgelendirilmesi için tapu ve nüfus kayıtlarının yakılması.
- Özellikle stratejik hassas ve tarihi noktalarda mülk satın alım operasyonları.
- Suriye dışından, ülkede ikamet eden yabancı Şiilerden veya Suriye'den başka bölgelere göç etmiş vatandaşlardan Şii yerleşimcilerin getirilmesi. Öldürülen, yurtlarından çıkarılan veya sürgün edilen asıl sahiplerinin yerlerinin bu getirilen kimselere verilmesi.

Sayılan tüm bu yöntemler faydalanılan belgelendirme çalışmaları doğrultusunda Suriye'nin en az 12 bölgesinde nüfus yapısının değiştirilmesi amacıyla kullanılmıştır. Bu araçların hiçbirinin meşru olmadığı ve uluslararası kanunlar ve insan hakkı kanunlarına göre insanlık suçu, savaş suçu ve soykırım suçun niteliği taşıdığında şüphe yoktur.

Gerekçeler

1. Mezhebi Gerekçeler

Mezhebi gerekçeler Suriye'de demografik yapı değişikliği operasyonlarının başlangıç faktörleri ile ilgilidir. Şii mukaddesatını korumak ve Ehlibeyt'i savunmak gibi bir sloganla Suriye'ye gelen İran rejimi ve müttefiki Şii milisler ile Alevi azınlığın hâkim olduğu rejim tarafından ileri sürülmüştür.

2. Siyasi Gerekçeler

Bu demografik yapı değişikliği operasyonunun bir kısmı, rejim, farklı grup, parti, birey ve benzerleri Suriye'de İran'a bağlı yerel unsurlara söz konusu bölgede tabiilik imkânın sağlanması ile ilgilidir. Örnek olarak başkent Şam ve Şam kırsalında Esed rejimini korumak ve onu muhafaza ederek yıkılma imkânını ortadan kaldırmak için demografik veriler üzerinde yeniden yapılandırılmaktadır. Esed rejiminin yıkılma faraziyesi çatışmalar başladığından bu yana birkaç defa, özellikle de 2013 yılında neredeyse gerçeğe dönüşüyordu.

Demografik yapı değiştirme politikasının hedef aldığı bir başka belde olan Darya Şehri, Esed'in sarayından sadece birkaç kilometre uzaklıkta bulunmasına rağmen sonuna kadar direnmiş bir şehirdir. Ancak Esed'in korunma-

sı, başkentte rejimin kontrol merkezine yakın bulunan coğrafi faktörlerin değiştirilmesini gerektirdiğinden bugün yaşandığı gibi olaylar bu yönde gelişmiştir.

Aleviler'in bulunduğu ve Suriye rejimini destekleyen temel merkez sayılan bölgelerde de durum aynıdır. Suriye'deki ilk demografik yapı değişikliği operasyonları sahil üzerinde Aleviler'in yaşadığı yerleşim bölgelerinin karşısında uzanan coğrafi çizgi üzerinde gerçekleşmiştir.

Diğer bölgelerde ise komşu ülkelerin sınırları, özellikle de Lübnan ve Irak sınırları üzerinde yaşanmaktadır. Buralardaki demografik yapı değişiklikleri İran'ın temel projesi ile ilgili başka sebeplerle, yani İran'ın nüfuzu ile ilgili 'jeo-mezhebi' diye isimlendirilen gerekçelerle gerçekleşmektedir.

3. Jeo-Siyasi / Jeo-Mezhebi Gerekçeler

Bu durum temelde İran'ın Arap dünyası hakkındaki projesi ile ilgilidir. Bölgedeki Şii oluşumu ve ilgili azınlıklar gerek Lübnan ve Irak gerekse Suriye, Yemen, Bahreyn ve benzeri diğer ülkelerde İran'ın nüfuzunun başlangıç noktası mesabesinde sayılmaktadır.

Eğer İran'ın hedeflediği Arap ülkesinin siyasi rejimi kendisine bağlı değilse kendisine dost olan Şii nüfuz gruplarından istifade etmekte sorunlarla karşılaşmaktadır. Bu sorunun aşılması için Tahran onlarca yıldır hedeflenen ülkelerin içerisindeki dost gruplara ulaşmaya ve bu grupların komşu ülkelerde bulunan Şii grup ve dost azınlıklara ulaşmalarına imkân sağlamaya çalışmıştır. İran'ın bu politikası daha sonra "İran'dan Akdeniz'e İran kordonu" projesi veya "İran'dan Akdeniz'e kara geçidi" diye bilinen hâlini almıştır.

Hedeflenen bölgelerdeki asıl nüfus boşaltılmış, yerine Suriye içinden veya dışından Alevi ve Şii unsurlar getirilerek Lübnan veya Irak sınırındaki bu bölgelere yerleştirilmişlerdir. Örneğin Humus Vilâyeti'nin Irak, Ürdün ve Lübnan gibi üç ayrı ülkeye sınırı bulunmaktadır. Bu durum kendisine İran'a dost Şii grupların yerleştirilmesi için en güzel yer olma özelliğini vermektedir. Şam Kırsalı Vilâyeti de bir kez daha batıdan Lübnan, kuzeybatıdan Ürdün ve doğrudan Irak'a sınır bulunmaktadır.

İran'ın Nihai Hedefleri

İran kendisine bölge liderliğini verecek veya sürdürülebilir nüfuz kazandıracak faktörlere sahip değildir. Bu sebeple projesini hayata geçirmeyi engelleyen veya projelerine muktedir olmasını sınırlayan tüm engelleri aşabilmek için sınır ötesi silahlı milisler ve Arap dünyasındaki Şii toplulukların en üstteki mürşide mezhebi/ideolojik sevgi duymalarını sağlamak, demografik yapı değişiklikleri veya nüfus oynamaları gibi yöntemler kullanmak suretiyle geleneksel olmayan metotlara başvurmaktadır.

Bu durum bugün İran'ın Suriye'deki durumunda aynen görülmektedir. Ülkeyi doğrudan kontrol altına alınmadığı veya sürdürülebilir bir şekilde doğrudan nüfuz oluşturamadığı için bu sorunları aşmak adına demografik yapı değişikliği politikası uygulamak suretiyle Suriye içerisinde stratejik ve coğrafi bölgelerde kendine dost Şii nüfustan faydalanmaktadır.

Sadece geleneksel demografik verileri ihlâl etmekle kalmayan İran, Suriye'de belirli bölgelerde yeniden demografik bileşenleri yapılandırmaya çalışmaktadır. Bir başka anlatımla konu bazı insan topluluklarının bölgelerinden göç ettirilmesi ve bunların yerlerine gerek ülke içi gerekse dışarıdan ithal etmek suretiyle İran'a dost grupların yerleştirilmesidir. Ancak bu durum özünde İran'ın coğrafi nüfuz bölgeleri oluşturma hedefiyle bir yerleşim projesini uygulamasından ibarettir. Bu bağlamda İran, belirli insan grupları oluşturarak, halkın tamamını kontrolü altında tutacağı, bunlar sayesinde Lübnan ve Irak gibi ülkelerinin siyasetine etki edeceği, aynı ülkelerinin siyasi kararlarını kontrol altına alacağı ve sürdürülebilir bir şekilde nüfuzunu korumak için siyasi olarak kullanacağı insan grupları sağlamaktadır.

Eğer hedefteki coğrafi alan tarafsız veya nüfus yoğunluğu çok düşük ise burada bu tarafsızlıktan istifade etmek ve istediği nüfuzu oluşturarak kontrol altına almak çok kolay olsa da başarısız olması da aynı derecede kolaydır. Ancak bu tarafsız bölgede kontrol altına alınmak istenen güç dost ahali olursa o bölge ve ahalisinin kontrol edilmesi ve uzun boyutlu istikrarlı nüfuz oluşturulmaya daha uygun hâle gelmektedir. Bu bağlamda Suriye'de belirli coğrafi bölgelerde demografik yapı değişikliği İran'ın o bölgelerdeki kontrolünü kökleştirmesinde yardımcı olmakta ve herhangi bir zorlayıcı güç ya da doğrudan varlık gibi yöntemlere gerek kalmaksızın dost gruplar üzerinden sürdürülebilir nüfuz oluşturmaktadır.

Herhangi bir ülkenin kimliği, kültürü ve politikasını teşkil eden özellikler değiştirildiğinde bu değişikliğin düzeltilme operasyonu muhtaç olduğu zaman faktörünün yanında çok zor olması ile öne çıkmaktadır. İran bu konudaki ilk örneğini Lübnan'da uygulamada başarılı olmuş, sonrasında olduğu gibi Irak'a intikal ettirilmiş, ardından da diğer bölgelere açılmıştır. Eğer bir bölgede demografik yapı değişikliği varsa, oranın işgalcinin kontrolünden çıkarak eski hâline gelmesi çok zor olmaktadır. Bu durum nüfuzun devamlılığı anlamına gelmektedir.

Suriye'deki bazı bölge ve şehirlerde demografik yapı değişikliği faaliyeti, toplumsal dokunun bozulmasına, yarı devamlı bir uyumsuzluk halinin oluşmasına, bölünmenin yerleşmesine ve uzun boyutlu mezhebi dalgalanmaların yaşanmasına neden olmaktadır. Her ne kadar Esed çerçevesindeki mevcut siyasi sorunlar çözüme kavuşsa da haddizatında bu durum hem İran hem de diğer güçlere Suriye içerisine uzun süreli adım atabilme imkânı tanımaktadır.

Demografik yapı değişikliği, İran'ı coğrafi nüfuz bölgelerini Tahran'dan Akdeniz'e ve Tahran'dan Arap Körfezi'ne taşımaya muktedir hâle getirmekte, bitişik coğrafyada bir mezhep kordonunun mutlak anlamda İran'ı seven, ancak İranlı olmayan unsurlar ile mümkün mertebe fazla sürdürülebilir ve mümkün mertebe düşük maliyetle teşekkül etmesine yardım etmektedir. Böylece kişi, mal varlıkları ve ekipmanların hızla intikal edebileceği coğrafi bir ulaşım ve uzantı alanı oluşturulmakta ve ilgili topraklar gerektiğinde ayrılmaya hazırlanmaktadır.

İRAN STRATEJİSİNDE SURİYE: HANGİ GELECEK?

Dr. Fatıma El Samadi
Al Jazeera Araştırma Merkezi - Baş Araştırmacı

GİRİŞ

Suriye Devrimi patlak verdiğinden bu yana İran; Devrim Rehberi, hükümet yetkilileri, askeri yöneticiler, milletvekilleri ve dini mercileriyle Suriye Rejimine destek veren konumunu duyurmakta tereddüt göstermemiş, hatta Suriye'nin resmî söyleminin bir bölümünü taşıyan bir söylem üretmiştir. Öte yandan İran, anlayış ve değerlendirme noktasında konunun kendisiyle ilgili boyutunu ortaya koymaya çalışmış ve basın aracılığıyla aşağıdaki başlıklara odaklanmıştır:

- Suriye Devrimi'nin diğer Arap devrimlerinin meşruiyetine sahip olmaması
- Suriye Devrimi'nin dışarı ile ilişkili olması ve asıl amacının Suriye'nin direniş noktalarına dokunması
- İran'ın Suriye'deki durumu anlatan söylemleri, 2009 yılında İran başkanlık seçimlerinin sonrasında kendi ülkelerinde yaşanan duruma karşı kullandığı kavramlar ile benzerlikler göstermesi. Bunlar ise fitne, işgücü ve dış plan kavramlarıdır.

İran, Suriye'ye askeri müdahalesini gizlemek için "danışmanlar" tabirini kullanmakla yetinmiştir. Başlangıçta İran'ın söylemine göre Suriye'de bulunanlar, Suriye hükümetinin kendisinden talep ettiği yardımı değerlendirmek üzere ülkeye giren askeri danışmanlardır. Ancak Suriye'de öldürülenler arasında Devrim Muhafızlarına bağlı önemli komutanların isimlerinin geçmesi ve bu ölümlerin, İran'ın Suriye'deki askeri varlığının boyutunu göstermesi, bu tabirin kullanımının yavaş yavaş geri planda kalmasına neden olmuştur. İran'ın yüksek askeri komutanlarının açıklamalarından, İran'ın Suriye'ye girmesinin nedenlerinin bunlar olduğu ve en başta İran'ın çıkarlarını gözettikleri anlaşılabilir.

2013 yılının şubat ayında Ammar Tugayı Komutanı Mehdi Taip, Suriye'nin İran'ın otuz beşinci vilâyeti olduğunu, üstelik bu vilâyetin stratejik bir öneme sahip olduğunu söylemiş ve Suriye'nin savunma önceliğinin Huzistan Vilâyeti'nin savunma önceliğinden daha önce geldiğini belirtmiştir.[1] Nisan 2014'te ise Tuğgeneral Hüseyin Hemedani, Suriye'ye verilen desteğin İran'ın çıkarları açısından öneminden bahsetmiş; her ne kadar Fars Haber Ajansı bu açıklamaları hemen kaldırmışsa da birçok internet sitesi bu haberlere yer vermiş ve yayımlamıştır. Hemedani açıklamasında, İslâm Devrimi'nin Suriye'deki çıkarlarının İran'ı orada savaşmaya ittiğini söylemiştir.[2]

İran'ın Suriye'ye müdahale şekli hakkında en çok dikkat çeken söylemlerden biri de Komutan Hemedani'nin Suriye'de öldürülmesi üzerine yapılan açıklamalardır.[3] Hemedani Suriye'ye müdahale kararının Hizbullah Genel Sekreteri Hasan Nasrallah'ın tavsiyesiyle gerçekleştiğini düşünmekteydi.[4] Yazıda Hemedani'den naklen Suriye rejiminin 2013 yılında neredeyse düşmek üzere olduğu belirtilmekte ve "2013 yılının mart ayında teröristler Beşar Esad'a tasmayı geçirdiler ve cumhurbaşkanlığı sarayına iyice yaklaştılar. Biz de aileleri güvenli bir yere geçirdik. Beşar Esad, sığınacak bir yer aramaya başladı. Bu sırada ben de ona bir öneride bulundum, o da bunu kabul etti ve uygulamaya koydu. Ona dedim ki silah depolarını aç ve herkesi silahlandır. Allah'a şükürler olsun bu öneri rejimi düşmekten kurtardı" demektedir.[5]

İran basını Suriye'deki kayıpları görmezden gelme yoluna gitmenin ardından, "harem muhafızları" dedikleri ölen muhafız komutanlar hakkında yoğun yayınlar ve aileleriyle röportajlar yapmaya başladı. İranlı yetkililer öldürülen komutanların ailelerini ziyaret etti ve komutanların çocukları ve eşleri ile fotoğraflar çektirip yayımladı.[6] Komutanların aileleri İslam Devrimi yönetiminin özel önem ve dikkat konusu haline geldi. Bu ailelerin büyük çoğunluğunun İran'da yaşayan Afganistanlı aileler oldukları görüldü. Çocukları ise Fatı-

1 "Şam'ı kaybedersek Tahran'ı da kaybederiz." Taip: "Suriye İran'ın otuz beşinci vilâyetidir. Suriye'nin Savunma Önceliği Huzistan'dan Önce Gelmektedir." 14 Şubat 2013, Giriş Tarihi: 11 Ekim 2016, http://www.kaleme.com/1391/11/26/klm-133479/

2 Komutan Hemedani: Suriye rejimi düşmekten kurtuldu, 11 Ekim 2016. Açıklamaların kayıtlı olduğu link: http://www.freezepage.com/1400231878ACSQLZBDZM

3 Balık Mektupları Kitabı'ndan parçalar, Sayın Hasan Nasrallah'ın Tuğgeneral Hemedani'ye Tavsiyeleri, Suriye'yi koruyan öneriler, Şehidin eşine son mektubu neydi? Faris Niyoz, 11 Ekim 2016, http://www.farsnews.com/newstext.php?nn=13950713001187

4 Aynı kaynak.

5 Aynı kaynak.

6 Harem Muhafızları Devrim Komutanları Aile Ziyaretleri, Video ve fotoğraflar, 2 Ekim 2016 https://goo.gl/Y8xV7H

miler Ordusunda savaşıyordu. Hamenei bunlar hakkında "Bu şehitler canlarını İran İslam Devrimi'ni ve İranlıları savunmak için verdiler" demiştir.[7]

İran; Irak, Suriye, Lübnan, Filistin, Afganistan ve Yemen gibi altı bölgede Devrim Muhafızlarının faaliyetlerinden bahsetmektedir.[8] Ancak Suriye ve Irak'ta Devrim Muhafızları komutanlarının fotoğraflarının yayımlandığı gibi diğer cephelerde yayımlanmamaktadır. Batılı analistler, Suriye'de savaşan İran güçlerinin sayısının 16 bin civarında olduğunu ifade ediyor. Öte yandan İran, Suriye'de savaşan farklı uyruklardan 60 bin kadar milise hâkim bulunmaktadır.[9] Bunun yanında Hizbullah'ın da 10 bin askere sahip olduğu söylenmektedir.[10]

Bu anlatımın eksik yönlerine ve çelişkilerine rağmen İran yönetimi, kendi halkını bu veya benzeri söylemlerin ardında toplamayı başarmış ve her bir kesim, kendi söyleminin arkasında saf tutmuştur. Suriye dosyasını yöneten sınıf, İran halkının korkularını kullanmakta başarılı olmuş ve halkın Farsça ile takip ettiği basın araçlarının azlığından ve bu araçların hükümetin söylemlerini öne çıkarmasından yararlanarak söylemlerini halka pazarlamış, dış basının ise güvenilir olmadığı yönünde halkını ikna etmiştir.[11] Bu yöntemle yönetim büyük bir başarı kaydetmiş ve İran'ın Suriye'ye uzun süreli girişiminin meşruiyeti hakkındaki sorgulamalar cılız kalarak çok fazla hayat bulamamış; bunun yerine farklı derecelerde bazı başlıklar yayılmış ve etkili olmuştur. Bunların en önemlileri:

- Seyyide Zeynep Türbesi gibi mukaddes türbeler hedef alındığı için bunların korunması gerektiği. Bu gerekçe yüzünden İranlılar hiç geri durmamış, hatta kendilerine Iraklı, Pakistanlı ve Afganistanlı milisler de katılmıştır.
- İran sınırlarının yakınında bulunan tekfirciler ve bunların İran'ın milli güvenliğini tehdit etmesi. İran içlerine ulaşmamaları için kendileriyle Suriye ve Irak'ta karşılaşılması gerekmektedir.
- Yaşananlar bölgenin görünümünü değiştireceğinden İran'ın da bu konuda bir görüşü bulunmalıdır.

1.İranlı Politikacıların Açıklamalarında Suriye

Bu çalışmada Suriye karşısında İran'ın tutumuyla ilgili sonuçlara, İranlı yetkililerin Suriye krizinin geleceği ile ilgili düşüncelerine ve İran'ın Suriye'deki rolünün sınırlarına dikkat çekilmektedir. Suriye ile ilgili elde edilen bu sonuçlar, Al Jazeera Araştırma Merkezi'nin internet sitesinde yayımlanan ve tüm sonuçlarına ulaşılabilen kapsamlı araştırmadan alınmıştır.

2016'da ve 2017 yılının ilk çeyreğinde Suriye, İranlı yöneticilerin açıklamalarının ele aldığı ülkelerin listesinde birinci olmasa bile ön sıralarda yer almıştır. 4 numaralı grafik Suriye'nin 2016 yılında %6 ile İranlı yetkililerin açıklamalarında 6. sırada geldiğini göstermektedir. İran'ın açıklamalarında sayı itibariyle 1. sırada %22 ortalama ile Amerika Birleşik Devletleri, 2. sırada %13 oranı ile Suudi Arabistan ve 3. sırada %12 oranı ile İngiltere ve Avrupa ülkeleri gelmiştir.[12]

2017 yılının ilk çeyreğinde ise (Tablo 2) Devrim Rehberinin konuşmalarının %43

7 Harem Muhafızları Devrim Komutanları hakkında yayınlanmamış söyleşi: Eğer Harem Muhafızları Olmasaydı Kermenşah ve Hemedan'da Savaşmak Zorunda Kalırdık. Tesnim Niyoz, 3 Ekim 2016 https://goo.gl/M74v9L

8 Murat Veysi, Ortadoğu'da İran'ın Liderlik Yapısı ve Operasyonları. Mihan Yayınları, 15 Ağustos 2016, Sayı: 10, Giriş: 3 Ekim 2016, http://mihan.net/1395/05/24/827/

9 Jake Wallis Simons,Inside 'the Glasshouse': Iran 'is running covert war in Syria costing BILLIONS from top secret spymaster HQnear Damascus airport, 6 September 2016: http://www.dailymail.co.uk/news/article-3718583/Leaked-intelligence-dossier-reveals-location-secret-Iranian-spymasters-HQ-Syria-codenamed-GLASSHOUSE-Iran-fighters-ground-Assad.html#ixzz4M6L3eJcF

10 Jake Wallis Simons,Inside 'the Glasshouse': Iran 'is running covert war in Syria costing BILLIONS from top secret spymaster HQnear Damascus airport, 6 September 2016: http://www.dailymail.co.uk/news/article-3718583/Leaked-intelligence-dossier-reveals-location-secret-Iranian-spymasters-HQ-Syria-codenamed-GLASSHOUSE-Iran-fighters-ground-Assad.html#ixzz4M6L3eJcF

11 Seyid Hamit Haşimi: Suriye Bahtsızlığın Mirası. Mihan yayınları, 15 Ağustos 2016, Sayı: 10, Giriş: 5 Eylül 2016, http://mihan.net/1395/05/24/825/

12 Dr. Sejjadpour: Stratejik Felce Yakalanan Arap Dünyası, Tahran'da Düzenlenen Ilımlılık ve Aşırılık başlıklı Açık Oturum. Bölge'de İran. Shafqaena internet sitesi, 02 Temmuz 2014 https://goo.gl/4KDA7t

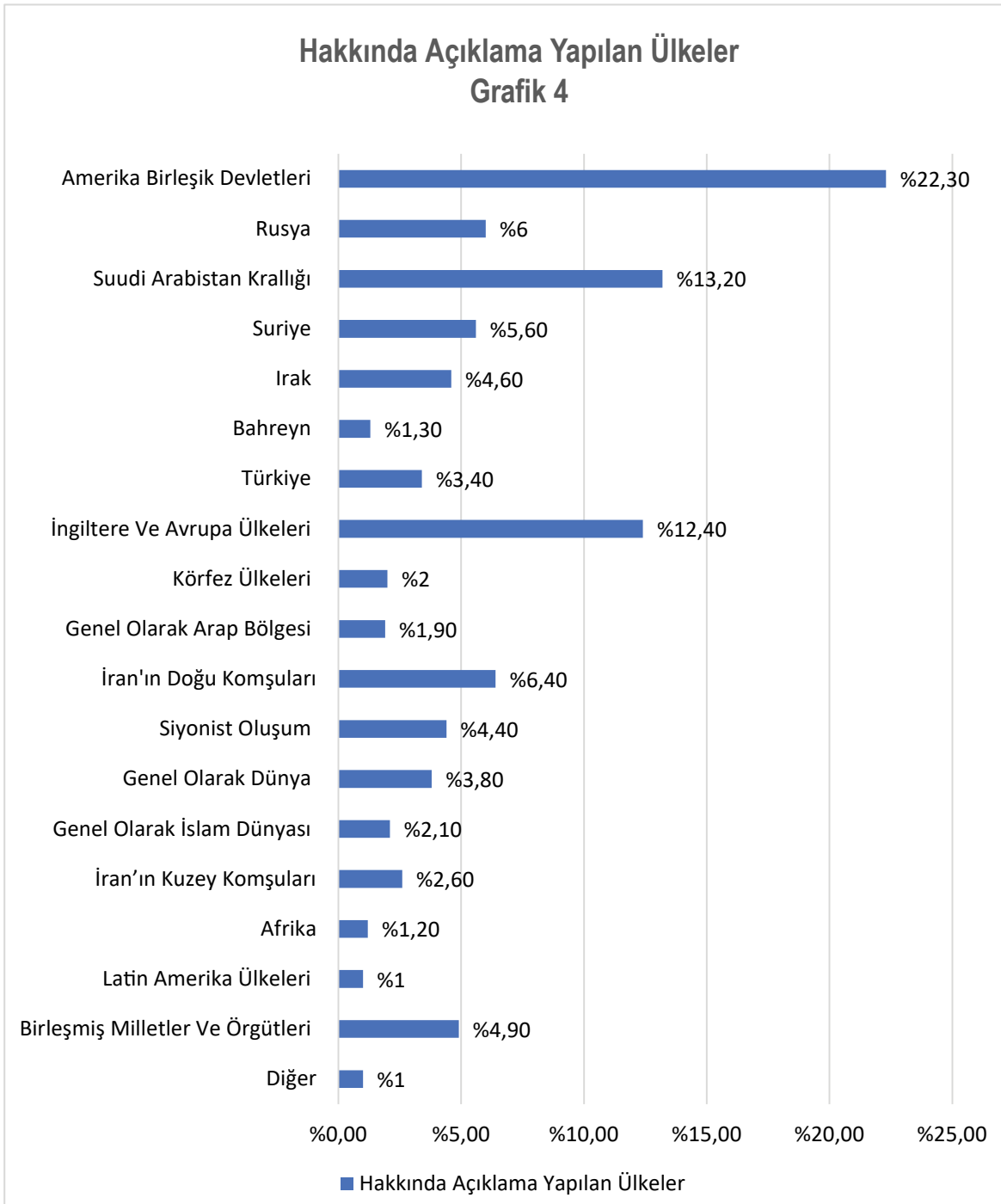

2017 yılının ilk çeyreğinde ise (Grafik 2017/4) Suriye İran'ın açıklama konusu olan ülkeler listesinde 4,6% ortalama ile 8. sıraya gerilemiştir.

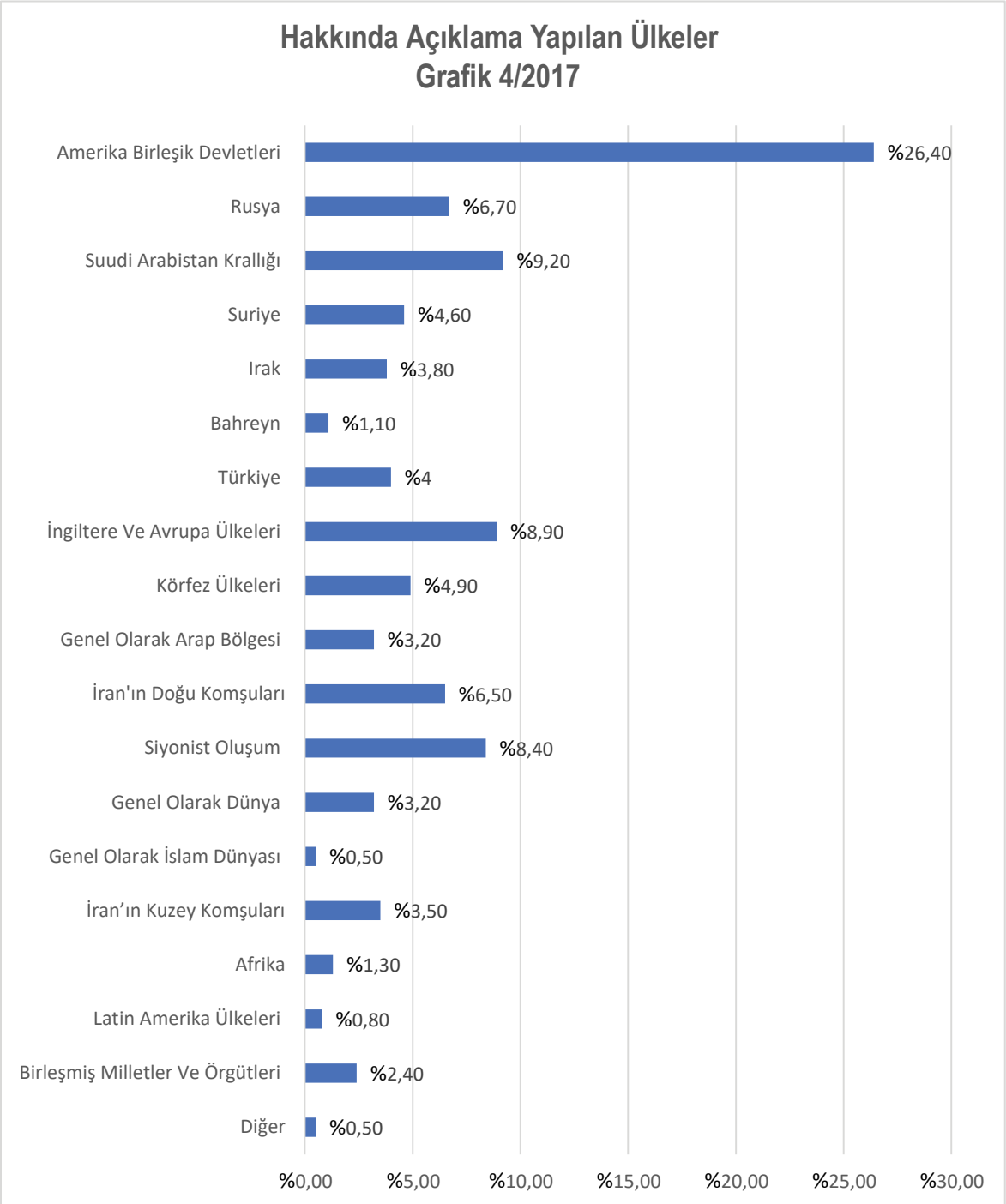

Yetkililer tarafından yapılan açıklamaların özünü oluşturan olaylara bakıldığında (Tablo 1) 2016 yılında Suriye meselesini %22,6 ile en fazla Devrim Muhafızları komutanlarının ele aldığını ve bunun da Suriye konusunun kendilerini, öbür konulardan daha fazla ilgilendirdiğini görmekteyiz. Devrim Muhafızlarının ardından %18 ile şura ve milletvekilleri meclisi başkanı, ardından %17 ile dışişleri, sonrasında %16 ile savunma bakanı ve ordu komutanlığı, %15 ile üst düzey yetkililer, %9 ile İran Devlet Başkanı, %5 ile Devrim Rehberi ve son olarak %3 ile din adamları gelmektedir.

Açıklama Yapan Yetkili	Bilinen Dini Merciler	Üst Düzey Yetkililer	Savunma Bakanı ve Ordu Komutanları	Devrim Muhafızları Komutanları	Yargı Başkanı	Şura ve Millet Vekilleri Meclisi Başkanı	Dışişleri Bakanı ve Üst Düzey Bakanlık Görevlileri	Cumhurbaşkanı	Devrim Rehberi
Suriye	%2,6	%14,8	%16,2	%22,6	-	%17,7	%16,7	%8,6	%5,1

oranında İran'ın askeri gücü ile ilgili olduğu görülmektedir. Bu durum büyük ölçüde Trump'ın yönetime gelmesi ve İran'a yönelik artan tehditler ile ilgilidir. Ardından %29 ile bölgedeki çatışmalar gelmektedir. Dikkat çeken noktalardan biri de Devrim Rehberinin bu yılın ilk çeyreğinde nükleer dosya gelişmeleri ile ilgili ifadelerinde iki önemli başlığı öne çıkarmasıdır. Bunlar İran'ın askeri gücü ve bölgedeki, dolayısıyla Suriye'deki çatışmalar.

Açıklamalarında İran Devlet Başkanı %53 oranında ikili ilişkilere odaklanmış; bunu %12 ile nükleer dosya takip etmiş, %10 ile Filistin meselesi ve %9 ile terör konusu peşinden gelmiştir. Bu bağlamda Dışişleri Bakanı da İran Devlet Başkanı ile yakın sonuçlar sergilemiş ve yaklaşık %41 ikili ilişkilere ağırlık vermiştir; ardından %13 ile Suriye konusu ve %12 ile nükleer program bunu takip etmiştir. Bu durum Suriye konusunda gerçekleştirilen görüşmelerdeki İran'ın diplomatik mekanizmaları çerçevesinde yorumlanabilir. Aynı şekilde Nükleer Anlaşmanın hayata geçirilmesinin ve bu konu ile ilgili Amerikan düşüncesine yeni fırsatlar tanınmasının, Nükleer Anlaşma kazanımlarına kavuşmanın bir garantisi olarak ikili ilişkilerin güçlendirilmesiyle sıkı bir irtibatı olduğu düşünülmektedir.

Devrim Muhafızları'nın açıklamaları da bizzat aynı konulara odaklanmıştır. İlk sırada %48 oranında bölgedeki çatışmalar ve bu bağlamda Suriye, Irak ve Yemen gelmiştir. Devrim Muhafızları'nın açıklamalarında bu konular geniş başlıklarla yer bulmuştur. 2. sırada %24 ile Nükleer Anlaşma, 3. sırada ise %8 ile terör gelmiştir. Üst düzey yetkililer %25 ile en fazla nükleer dosyadan bahsetmiş, %21 oranı ile ikili ilişkileri ve her biri %18 oranıyla Suriye ve terör konularını, son olarak %5 ile de Suriye Yemen konusunu ele almışlardır. Din adamları %25 ile en fazla Filistin konusuna odaklanırken, %23 ile bölgedeki çatışmalar, %13 oranında nükleer dosya, %10 oranında ikili ilişkiler ve %7 oranında İran'ın askeri gücünden bahsetmişlerdir.

2.İran'ın Açıklamalarında Suriye'nin Geleceği

Açıklamanın Ana Konusu	Açıklama Yapan Yetkili	Bilinen Dini Merciler	Üst Düzey Yetkililer	Savunma Bakanı ve Ordu komutanları	Devrim Muhafızları Komutanları	Yargı Başkanı	Şura ve Millet Vekilleri Meclisi Başkan	Dışişleri Bakanı ve Üst Düzey Bakanlık Görevlileri	Cumhur başkanı	Devrim Rehberi
	Nükleer Dosya ve Yaptırımlar	%13,3	%25	%46,4	%24	%11,1	%3,8	%12,2	%11,8	
	İkili İlişkiler	%10	%20,5	%32,1	%16		%30,2	%40,8	%52,9	
	Yemen		%4,5					%5,1	%1,5	
	Bahreyn	%3,3					%3,8	%1.01		
	Suriye	%6,7	%18,2	%7,1			%13,2	%13,3	%7,4	
	Terör	%3,3	%18,2		%8,0		%9,4	%8,2	%8,8	
	Bölgedeki Çatışmalar	%23,3	%6,8	%3,6	%48,0	%5,6	%3,8	%5,1	%2,9	%28,6
	Filistin	%26,7		%3,6		%27,8	%28,3	%1	%10,3	%14,3
	Bağımsızlık	%3,3	%2,3	%7,1	%4	%33,3	%1,9	%4,1	%2,9	%14,3
	Askeri Güç	%6,7	%4,5			%22,2	%5,7	%8,2	%1,5	%42,9
	Hac, Umre ve İbadetler							%1		
	Diğer	%3,3								

(Tablo 2)

Eldeki sonuçlar (Tablo 3) 2016 yılında İranlı yetkililerin açıklamalarının %63 oranında Suriye'nin geleceğinin siyasi çözüm yönünde olacağından bahsettiğini, bunun karşısında %25 ile gerginlik ve çatışmalarla geçeceğinden, %10 oranında ise silahlı çatışma yaşanacağından bahsettiğini göstermektedir. Ancak İran'ın Suriye'deki siyasi çözüme yaklaşımı, Esad rejimi ile savaşan silahlı Suriyeli muhalif kuvvetlerin büyük çoğunluğunun bu çözümden istisna tutulması ve bu grupları kendileri ile silahlı mücadele edilmesi gereken terörist gruplardan sayılması yönündedir. Bu nedenle İran'ın Suriye'de siyasi çözümden bahsetmesine rağmen, kendisinin istediği çözüm başarılı bir çözüm olarak görülmemektedir.

Yüzdelik Oranı	İran Açıklamalarında Suriye'nin Geleceği
25 %	Çatışma ve Gerginlik
10,3 %	Silahlı Çatışma
62,8 %	Siyasi Çözüm
-	Geliştirme ve Güçlendirme
1,5 %	Mevcut değil
0,7 %	Diğer

(Tablo 3)

2017 yılının ilk çeyreğinde ise (Tablo 4) %70 gibi büyük bir oranda Suriye'de siyasi çözümden bahsedildiğini, bu dönemde Suriye'de gelecekte gerginlik ve çatışma devam edeceğinden bahseden İranlı yetkililerin ise %19 oranında kaldığını görmekteyiz.

Yüzdelik Oranı	İran Açıklamalarında Suriye'nin Geleceği
18,9 %	Çatışma ve Gerginlik
-	Silahlı Çatışma
70.3 %	Siyasi Çözüm
-	Geliştirme ve Güçlendirme
%10,8	Mevcut değil
-	Diğer

(Tablo 4)

Ancak İran'ın Suriye'de siyasi çözüm anlayışı hakkındaki sonuçlar aldatıcıdır. Bölgede çatışma ve terörizmle mücadele adı altında yapılanlar, bu siyasi çözümü bozmakta ve çözüm fikriyle çelişmektedir. Zira bu mücadele büyük ölçüde silahlı çatışmalar şeklinde gerçekleşmektedir. İran'ın tanımına göre terör, Esad rejimi ile çatışan Suriyeli muhalifleri de kapsamakta, sadece DEAŞ ile sınırlı kalmamaktadır. Diğer ülkelerle birlikte Suriye konusunu temel mesele olarak ele alan İran, açıklamalarında Suriye'nin geleceğine dair gösterilen tutumların, bizzat Suriye devletinin kendi geleceği hakkındaki açıklamaları ile aynı olması, bu çelişkinin bir başka göstergesidir. Çünkü ulaştığımız sonuçlar siyasi çözümün değil, silahlı çatışma kefesinin tercih edildiğini göstermektedir. 2016'da ve 2017 yılının ilk çeyreğinde İran'ın yaptığı açıklamaların, Suriye rejimini %100 destekler ve güç verir nitelikte olduğu görülmektedir.

3.Strateji ve İş Birliği Arasında İlişkiler

İran'ın 2016 yılındaki açıklamaları (Tablo 5) dikkat çekici bir şekilde İranlı yetkililerin Suriye rejimi ile ilişkisini %50 oranında stratejik iş birliği ilişkisi diye nitelendirdiklerini, iş birliği ilişkisi diyenlerin oranın ise %45 olduğunu göstermektedir. Aradaki ilişkiyi isimlendirmek için stratejik iş birliği kavramını kullanan diğer ülkeler, sadece Suriye, Irak ve Rusya'dır.

Açıklamada Geçen İlişki Türü	Suriye Hakkında Açıklamalar
İş Birliği İlişkisi	%45
Stratejik Ortaklık İlişkisi	%50
Diğer	%5

(Tablo 5)

2017 yılının ilk çeyreğinde ise (Tablo 6) %82'ye varan oranda en fazla iş birliği ilişkisinden bahsedildiğini, stratejik ortaklık ilişkilerinin ise %18'de kaldığını görmekteyiz.

Açıklamada Geçen İlişki Türü	Suriye Hakkında Açıklamalar
İş Birliği İlişkisi	%82
Stratejik Ortaklık İlişkisi	%18

(Tablo 6)

Özetle İran'ın Suriye rejimi ile olan ilişkileri, temelden iş birliği ve stratejik ortaklığa dayanmakta, bu ise İran'ın bu konudaki politikalarının sabit ve katı olduğunu göstermektedir.

4.İran'ın Suriye'deki Rolü Hakkında Düşünceler

2016 yılında İran'ın açıklamalarının içeriğinin analiz sonuçları, (Tablo 7) İran'ın açıkça Suriye'nin terör örgütleri ve tekfirciler tarafından hedef alındığını ve kendisinin Suriye'ye müdahalesinin bu gruplarla mücadele için olduğu yönündeki söylemini yerleştirmeye çalıştığını göstermektedir. Açıklamaların %70'inin İran'ın terörle mücadele konusun-

da olumlu rolünden, %22'sinin ise İran'ın terörle mücadele konusunda liderlik rolü üstlenmesinden, %3'nün İran'ın devrim ihracı konusunda oynadığı egemen rolden, %2'sinin ise uluslararası sisteme karışma rolünden bahsettiği görülmektedir.

Yetkililerin Bu Rol Hakkındaki Düşünceleri	Suriye Hakkında Açıklamalar
Uluslararası Topluma Karışma	%1,7
Egemen Rol + Devrimin İhracı	%3,4
Bölgede/Dünyada Lider Rol	%22,4
Terörle Mücadele Konusunda Olumlu Rol	%70,7
Mevcut Değil	%1,7

(Tablo7)

2017 yılının ilk çeyreğinde (Tablo 18) İran'ın kendini terörle mücadele konusunda olumlu rol oynayan bir devlet kimliğiyle pazarlama konusunda yoğun çaba harcadığını ve bu konudaki açıklamaların İran'ın toplam açıklamalarının %71'ini teşkil ettiğini, bölgede ve dünyada İran'ın lider konumu hakkındaki açıklamaların ise %18 oranında olduğunu görmekteyiz.

Yetkililerin Bu Rol Hakkındaki Düşünceleri	Suriye Hakkında Açıklamalar
Bölgede/Dünyada Lider Rol	%17,6
Terörle Mücadele Konusunda Olumlu Rol	%70,6
Mevcut Değil	%11,8

(Tablo 8)

2016 yılında İran'ın Suriyeli yetkililerle yapılan toplantı ve görüşmelerle bu ülke hakkındaki röportajlarda yaptığı açıklamaların (Tablo 9) aşağıdaki oranlarda oluştuğu görülmektedir.

Açıklama Ana Konusu	Suriye Hakkında Açıklamalar
İkili İlişkiler	%10,3
Suriye'deki Çatışmalar	%44,8
Terör	%41,4
Bölgedeki Çatışmalar	%3,4

(Tablo 9)

Sonlara baktığımızda İran'ın özetle iki konuya odaklandığını görmekteyiz. Bunlar %45 oranıyla Suriye'deki çatışmalar ve %41 oranıyla terör konularıdır. Bu durum Suriye'de devam eden çatışmalara İran'ın sonuç belirleyici bir şekilde karışmaya çalıştığını göstermektedir.

Aynı durum 2017 yılının ilk çeyreğine dair sonuçlarda da geçerlidir. (Tablo 10) Bu dönemde de ikili ilişkilerden hiç bahsedilmediğini ve tamamen iki başlığa odaklanıldığını görmekteyiz. Bu dönemde Suriye'deki çatışmalardan bahseden açıklamalar %53 iken terör konusunu ele alan açıklamalar %47 oranındadır.

Açıklama Ana Konusu	Suriye Hakkında Açıklamalar
Suriye'deki Çatışmalar	%52,9
Terör	%47,1

(Tablo 10)

5 İran'ın Suriye'nin Geleceği Hakkındaki Tutumu

Sonuçlar (Tablo 11) İran'ın Suriye'de %45 oranında silahlı çatışma ve %12 oranında gerginlik ve çatışma ifadeleriyle %57 oranında krizin devam edeceği bir gelecek öngördüğünü, %29 oranında siyasi çözüm fırsatlarından bahsedildiğini ve açıklamaların %10'unda ise ikili ilişkilerin geliştirilmesi ve iyileştirilmesinin ele alındığını görmekteyiz.

Gelecek Beklentileri	Yüzdelik Oranı
Gerginlik ve çatışma	%12,1
Silahlı çatışma	%44,8
Siyasi çözümler	%29,3
İkili ilişkilerin geliştirilmesi ve iyileştirilmesi	%10,3
Bulunmamaktadır	%3,4

(Tablo 11)

2017 yılının ilk çeyreğinde (Tablo 12) Suriye'de siyasi uzlaşıdan bahseden açıklamalarda büyük bir yükselme kaydedilerek %41'e ulaştığını, ancak silahlı çatışmayı tercih eden terazi kefesinin %47 oranında kaldığını görmekteyiz. Bu gelişme, Rusya'nın siyasi çözüm bulma çabalarına dayanmaktadır.

Gelecek Beklentileri	Yüzdelik Oranı
Silahlı çatışma	%47,1
Siyasi çözümler	%41,2
Bulunmamaktadır	%11,8

(Tablo 12)

Özet ve Sonuçlar

6. İran'ın Diş İlişkilerinde Suriye

İranlı yetkililer 2016 yılında Amerika-İran ilişkilerinden bahsederken temel konularda Suriye %9 ile 5. sırada yer almıştır.

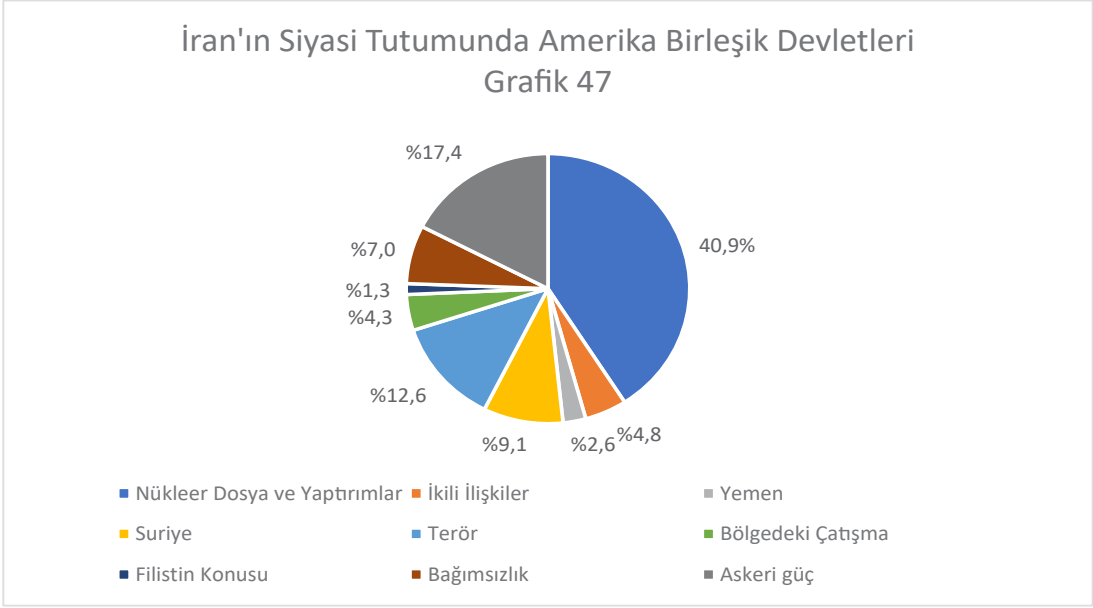

Bu oranlar açıkça göstermektedir ki İran ve Amerika Birleşik Devletleri arasında Suriye meselesinden daha önemli bir konumda nükleer dosya, İran'ın askeri gücü ve terör konuları bulunmaktadır.

2017 yılının ilk çeyreğinde ise Suriye konusu %2'lere kadar gerilemiştir (Grafik 48). Bu durum bize İran'ın, Amerika Birleşik Devletleri'nin Suriye'deki rolünü kısıtlı gördüğünü anlatmaktadır.

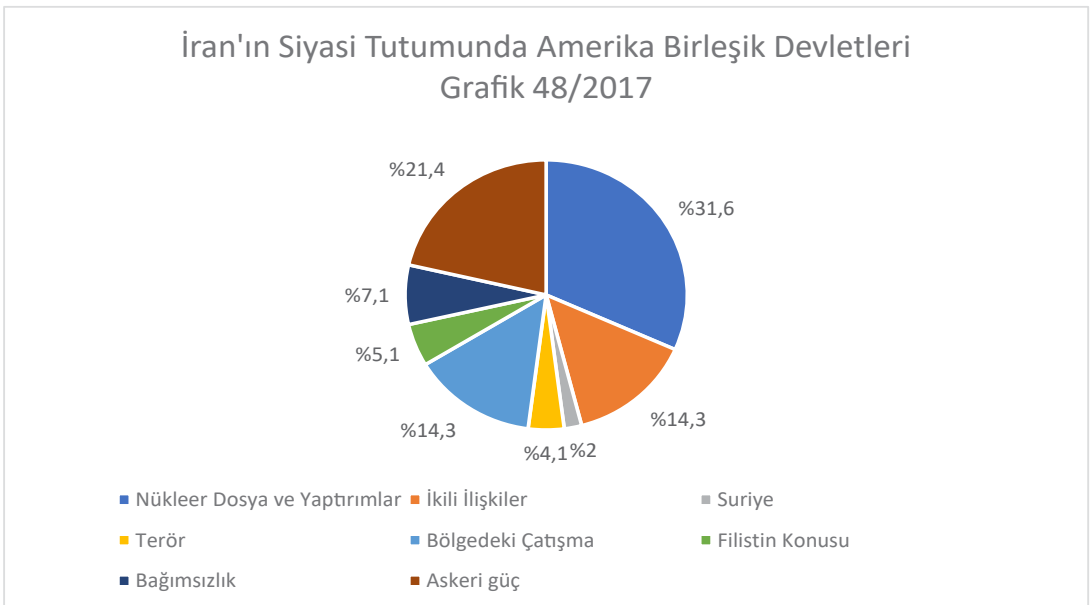

İran'ın Suudi Arabistan ilişkilerinde 2016 yılının sonuçları bizlere Suriye konusunun %10 oranıyla dördüncü sırada geldiğini (Grafik 69), bu görüşmelerde Yemen konusunun %23 ile ilk sırada, ikili ilişkilerin %21 ile 2. sırada, hac ve umre konusunun ise %19 ile 3. sırada geldiğini göstermektedir.

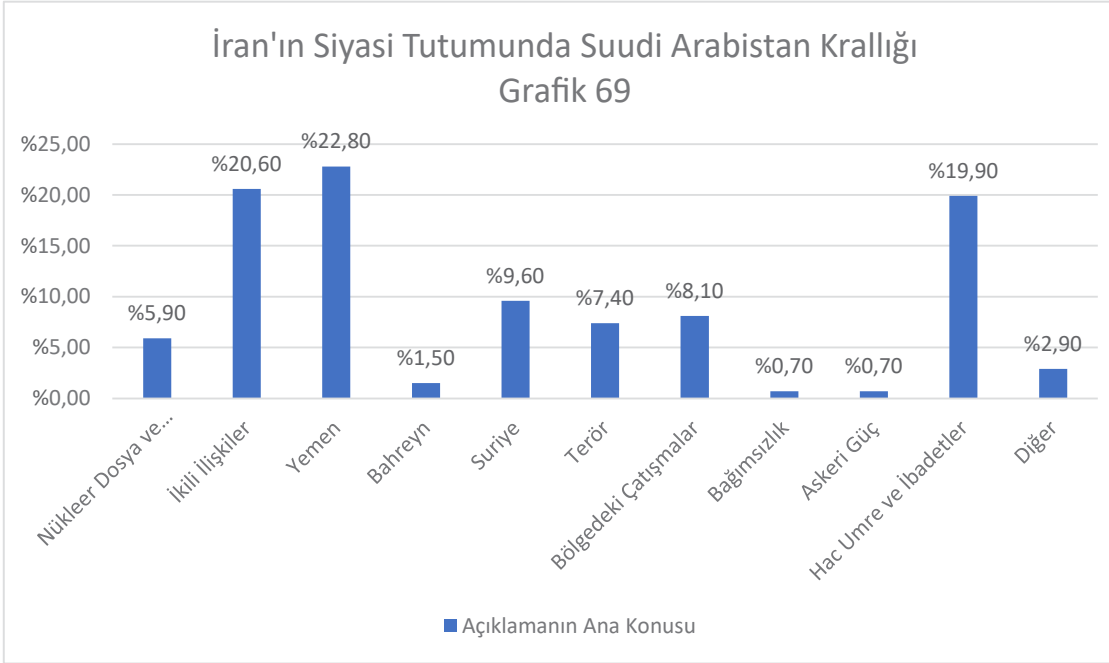

2017 yılının ilk çeyreğine dair sonuçlarda ise (Grafik70) birkaç konuda meydana gelen gerginliklere bağlı kalan bir ilişki göze çarpmaktadır. Bu dönemde ikili ilişkiler %35, bölgedeki çatışmalar %18 ve Yemen konusu %15 oranında iken, Suriye konusu %9 ile 4. sırada kalmıştır.

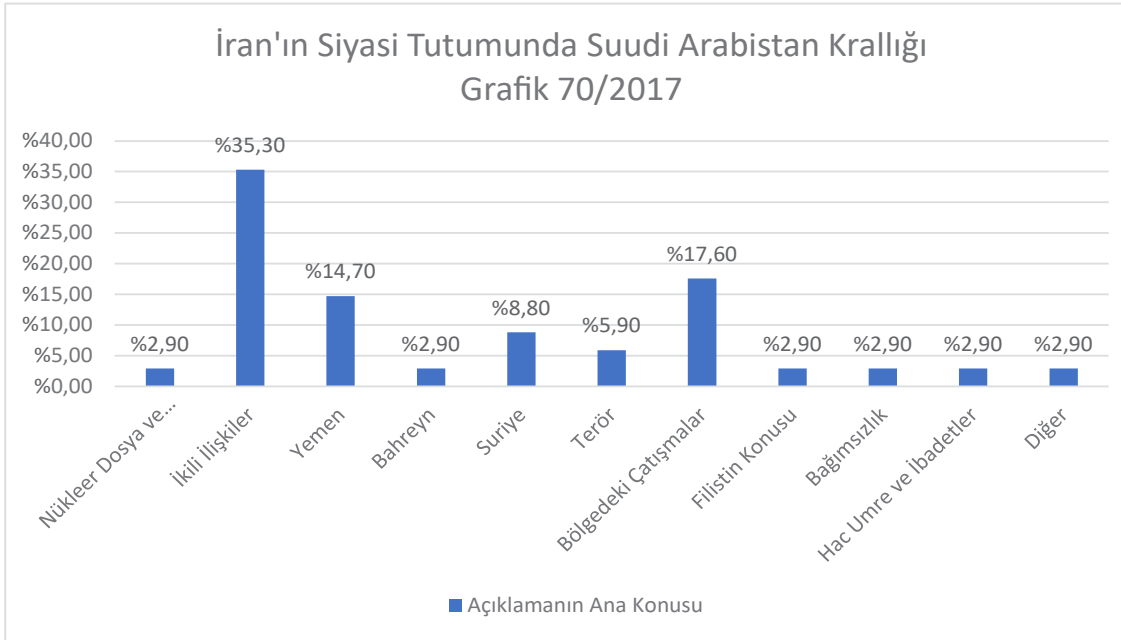

2016 yılında İran ile Rusya ilişkilerindeki sonuçlar bize Suriye'nin iki ülke ilişkilerinde temel konuların başında geldiğini ve %48 gibi bir orana ulaştığını (Grafik 91) göstermektedir. Bu ise iki ülke arasındaki mevcut ilişkilerin yapısını büyük ölçüde Suriye konusunun teşkil ettiğini göstermektedir.

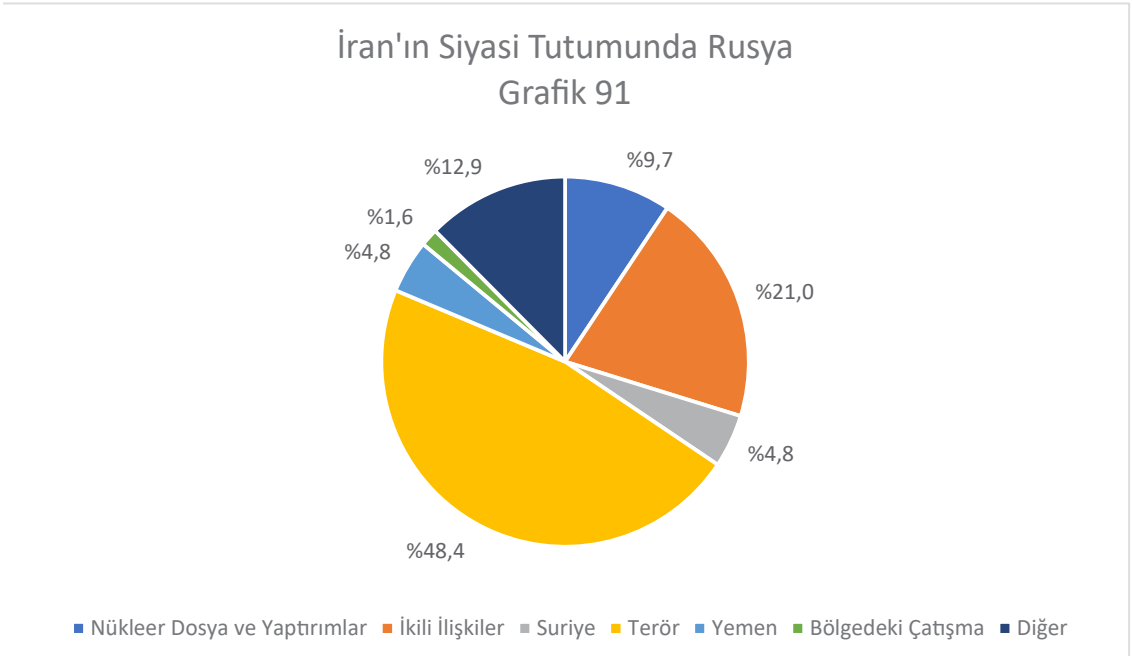

2017 yılının ilk çeyreğinde de (Grafik 92) Suriye konusu iki ülke arasındaki ilişkilerin listesinde %44 ile ilk sırada gelerek bu meselenin temel konu olduğunu bir kere daha vurgulamıştır.

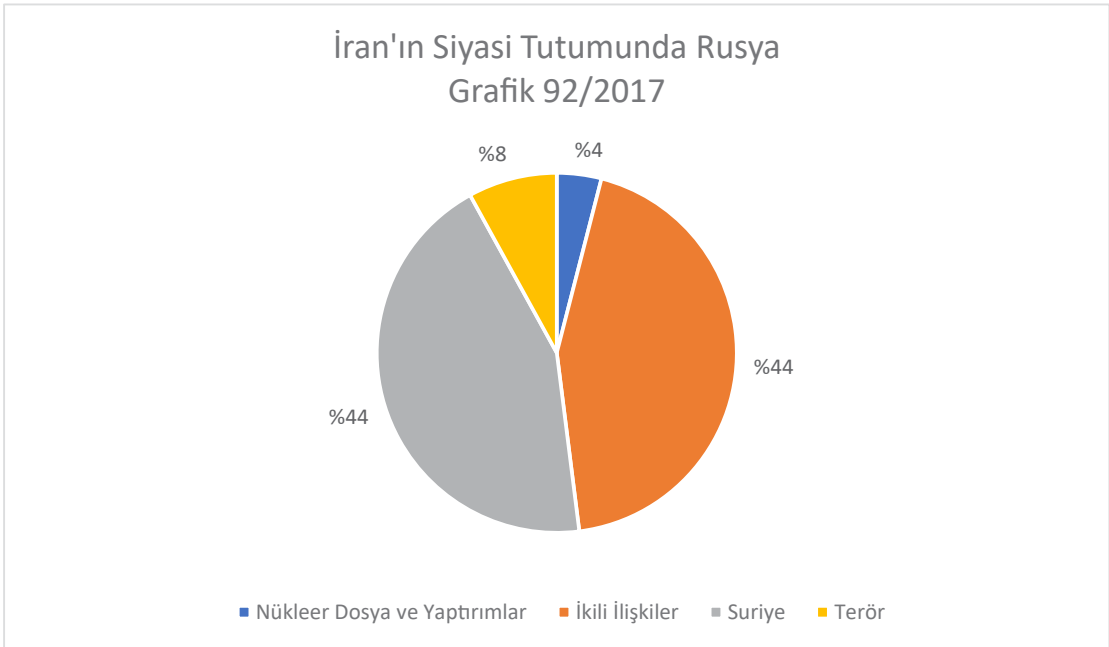

İran'ın Avrupa Birliği ve İngiltere ile ilişkilerinde ise 2016 yılında (Grafik 105) Suriye'nin %10 oranla 4. sırada geldiğini görmekteyiz. Bu ilişkilerde %32 oranıyla 1. sırada ikili ilişkiler gelmiş, ardından %28 oranı ile nükleer dosya ve yaptırımlar takip etmiştir. Çünkü İranlı yetkililer, Avrupa ülkeleri ile ilişkileri geliştirmenin her iki tarafa da büyük çıkarlar sağlayacağını ve Nükleer Anlaşma kazanımlarını güçlendireceğini düşünmektedir.

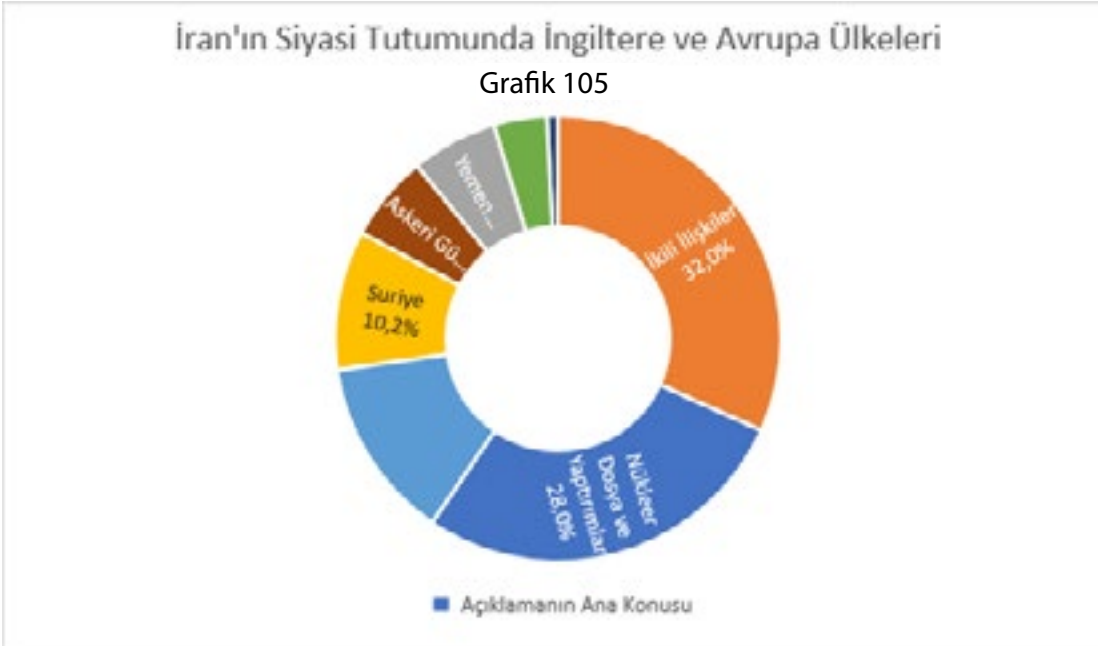

2017 yılının ilk çeyreğinde ise (Grafik 106) Suriye konusunda %3'e kadar gerileme yaşandığı görülmektedir. Bu dönemde %42 oranıyla ikili ilişkiler ve ardından %24 oranıyla nükleer dosya ve yaptırımlar konusuna odaklanıldığını görmekteyiz.

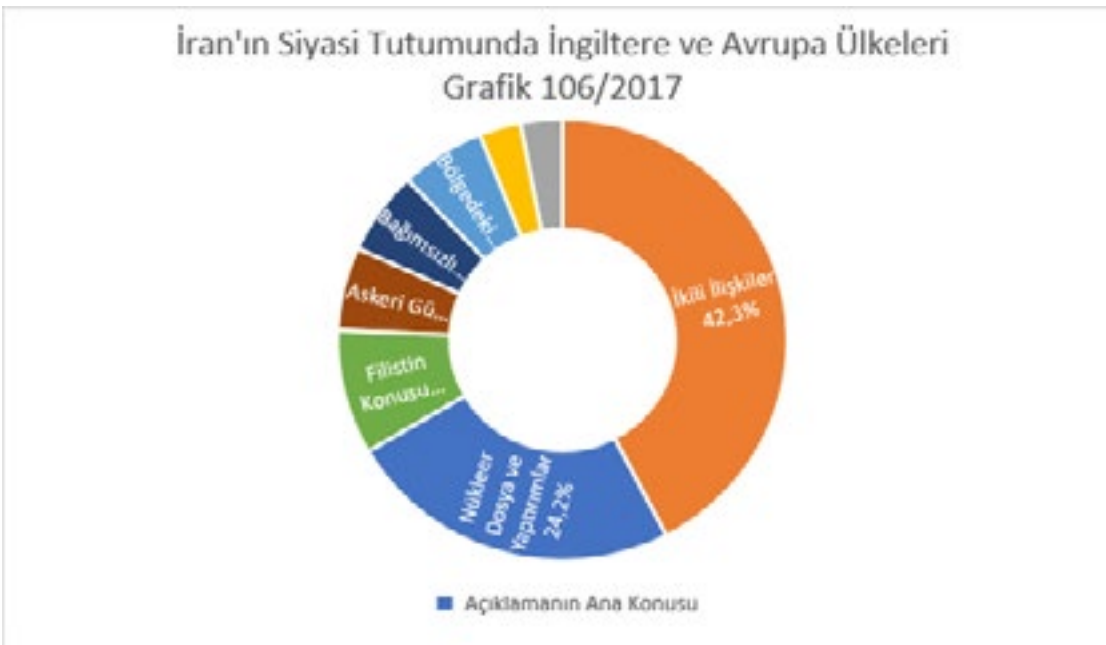

Suriye meselesi, İran'ın Türkiye ile ilişkilerinde de önemli bir yere sahip bulunmaktadır. Sonuçlar %37 oranında ikili ilişkiler ve %31 oranında Suriye olduğunu göstermektedir. Bu iki başlık 2016 içerisinde İran'ın Türkiye ile ilgili açıklamalarında en fazla bahsi geçen konular olmuştur.

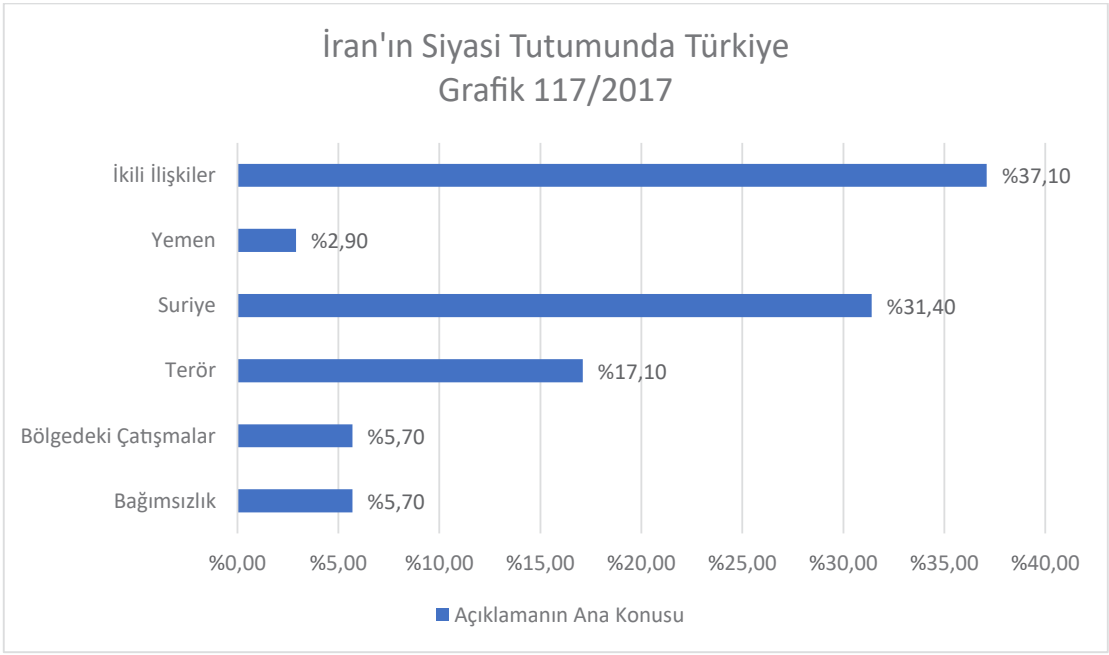

2017 yılının ilk çeyreğinde (Grafik 118) İran açıklamaları sadece üç konuya bölünmüştür. Bunlar %54 oranında ikili ilişkiler, %40 oranında Suriye ve %7 oranında Filistin konusu olmuştur.

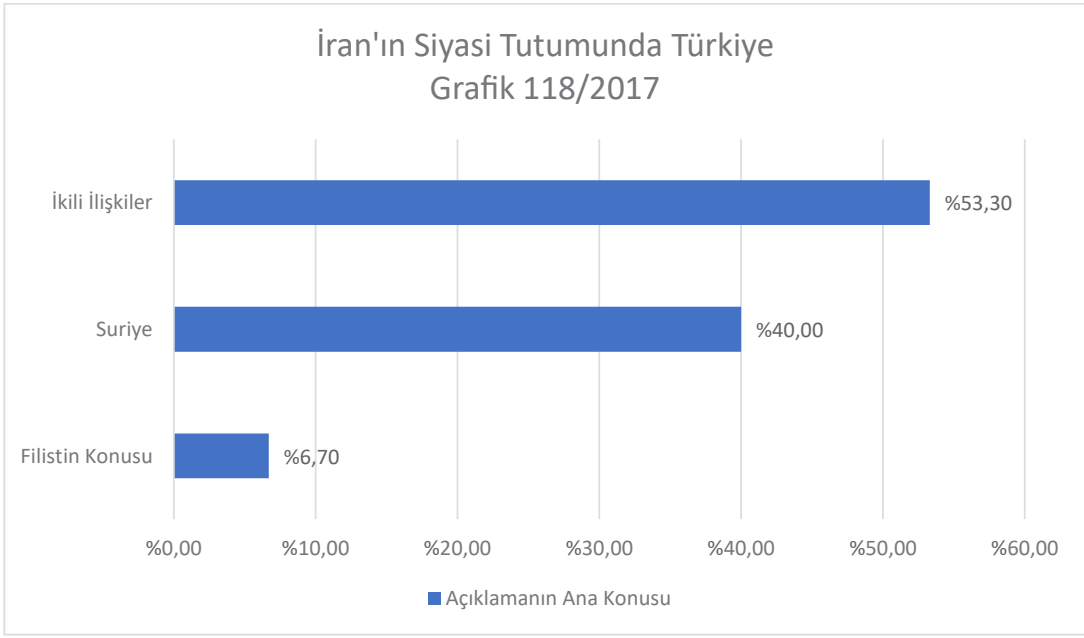

İran'ın İsrail konusundaki açıklamalarında ise Suriye, İranlı yetkililerin 2016 yılındaki açıklamaları arasında %4 ortalama ile 4. sıraya yerleşmiştir (Grafik 129). 2017 yılının ilk çeyreğinde ise %10 oranı ile 3. sıraya yükselmiştir. (Grafik 130)

İran'ın Siyasi Tutumunda Siyonist Oluşum (İsrail)
Grafik 129

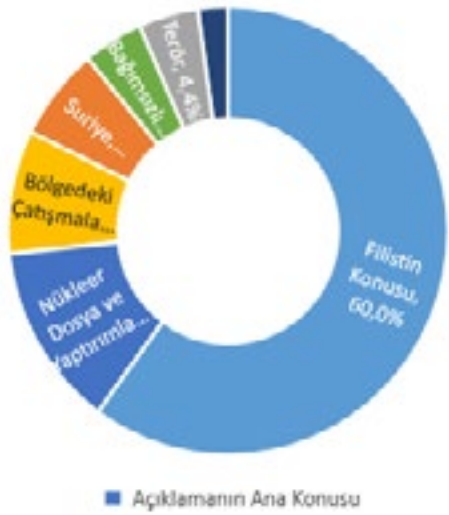

İran'ın Siyasi Tutumunda Siyonist Oluşum (İsrail)
Grafik 130

İran'ın bölgesel rolünü koruması ve 'terörle mücadele' diye tanımladığı aksiyonlarını kabul ettirmesi açısından çalışmalarının temel taşını Suriye teşkil etmektedir. Suriye'de yaşananların bir halk devrimi olmadığı, terörist gruplarla rejim arasında çatışma olduğu tezini geliştirmek ve ispat etmek için İran'ın sarf ettiği çabalarda bu durum açıkça görülmektedir. İran, kendisinin terörle mücadele düzeyinde etkili bir rolü olduğunu söylemektedir. Araştırmanın sonuçlarından da anlaşılacağı üzere bu çaba, İran Devlet Başkanı Hasan Ruhani ve dışişleri bakanlığı ekibinin çalışmaları üzerinden yürütülmektedir.

Terörle mücadele sloganı, İran'ın müdahalesini gerekçelendirme ve İran kamuoyu önünde kendisine meşruiyet kazandırma konusunda zaruri bir başlangıç kimliğiyle öne çıkmaktadır. İran dışında bu müdahaleye gerekçe olarak, Tahran ile Moskova arasında yürütülen ortak çıkarlar tanımlaması gösterilmektedir. İran bu bahanelerle Suriye'ye askeri müdahalede bulunmaktadır. İran nezdinde terörle mücadele sloganının güzellikleri, sadece Amerika Birleşik Devletleri ilişkileri ile sınırlı kalmamakta, aksine tüm dünya ülkeleri ile ilişkilerine etki etmektedir. Bütün dünyada bu gerekçeleri, İran fotoğrafını değiştirmek için bir fırsat görmekte ve Arap dünyasının kendi iç sorunlarında boğulmasından yararlanmaktadır. Asıl oyuncuları tarafından uygulanan katı bir stratejiye mahkûm olarak İran, oturaklı ve mesele üzerinde kuvvetli stratejiler uygulayan bir devlet gibi görünmektedir.

Suriye konusundaki söylemlerinin onca eksiklerine ve çelişkilerine rağmen İran, kendi halkını bu söylemin (veya söylemlerinin) arkasında toplamayı becerebilmiş ve üst düzeyde bir başarı kaydetmiştir.

Dikkat çeken noktalardan biri de şudur: İranlı yetkililer açıklamalarının %62'sinde Suriye'nin geleceğinde siyasi çözümün rol oynayacağından, %25'inde gerilim ve çatışmaların yaşanacağından, %10'unda ise silahlı çatışmaların yer alacağından bahsetmiştir. Ancak İran'ın Suriye'deki siyasi çözüm anlayışı, Beşar Esad rejimi ile savaşan Suriyeli silahlı muhalif güçlerin büyük çoğunluğunu dışarıda bırakıyor. Bu grupları İran, kendileri ile silahlı mücadele yürütülmesi gereken terörist gruplar olarak tanımlamaktadır. Bu nedenle her ne kadar Suriye'de siyasi çözümden bahsetse de İran'ın istediği siyasi çözüm başarılı bir çözüm olarak görülmemektedir.

İran'ın Rusya karşısında yaptığı açıklamalar, İranlı yetkililerin bu ilişkiye ne derece önem verdiğini göstermektedir. Sonuçlara bakıldığında Suriye meselesi, İran ve Rusya ilişkilerinde araştırma süreci için temel teşkil ettiğini göstermektedir. Bu durum, Suriye konusunun iki ülke arasındaki ilişkilerin büyük bir bölümünü oluşturduğuna işaret etmektedir.

İran'ın 2016 yılı içerisinde yaptığı açıklamalar, gelecekte Rusya ile ilişkilerin siyasi uzlaşı ve çözüm üzerine dayanacağını ve iki ülke arasındaki ilişkilerde Suriye konusunun en büyük alanı teşkil etmeye devam edeceğini ortaya koymaktadır. Bu ise İran'ın Suriye'de siyasi çözüm ararken bile Rusya ile ortak olmayı planladığını ve terörle silahlı mücadele konusunda iki ülkenin iş birliğine devam edeceğini göstermektedir. Bununla beraber gelecekte iki ülke arasında, bazı zayıf gerginlik ve çatışmaların yaşanması da muhtemeldir. 2017 yılının ilk çeyreğindeki İran'ın açıklamaları, Rusya ile ilişkilerinin gelecekteki boyutunun büyük ölçüde Suriye konusunda olacağını ve her iki ülkenin ilişkilerine temel konu olarak siyasi uzlaşı ve çözüme odaklandığını ortaya koymuştur. Ancak İran'ın siyasi çözüm söylemleri bazı açıklamaları ile çelişmekte ve Rusya ile İran arasındaki ilişkilerin, Suriye'de beklenen siyasi çözüm verileri nedeniyle gerilemesine zemin hazırlamaktadır. Çünkü Suriye konusunda İran ve Rusya'nın istekleri, özünde birbirinden çok farklı bulunmaktadır.

Öte yandan İranlıların Türkiye'ye karşı düşmanca dil kullanmaktan büyük ölçüde vazgeçtiği ve bu durumun İranlı yetkililerin açıklamalarında tamamen ortadan kalktığı görülmektedir. Bu açıklamaların zaman sürecine bakıldığında, eleştiri ve suçlamaların Türkiye'nin Suriye politikası ve yine Türkiye'nin kuzey Irak'taki askeri girişimleri gibi iki temel konuya odaklı olduğunu görmekteyiz.

Üst düzey İranlı yetkililerin açıklamaları İran ile Türkiye arasındaki ilişkilerde Suriye'nin önemli bir yer tutmasına rağmen, iki ülke arasındaki ilişkilerden en büyük payı, iş birli-

ği ilişkilerinin alacağını göstermektedir. İranlıların Türkiye ile ilgili açıklamalarında bahsi geçen konular arasında ikili ilişkiler ve Suriye en yüksek oranlara sahip bulunmaktadır. Bu sonuçlar göstermektedir ki İranlılar, Türkiye ilişkilerine önem vermekte ve bu ilişkinin geliştirilmesi ve iyileştirilmesini, aradaki sorunlu hususların siyasi çözüm ve uzlaşıyla aşılmasını tercih etmektedirler.

Suriye ile ilgili konularda iki ülke arasındaki ilişkiler ne kadar gerilse ve çatışmalar yaşansa bile bu durum, ilişkilerin kesilmesine kesinlikle neden olmayacaktır.

İRAM
İran Araştırmaları Merkezi

İRAM HAKKINDA

Yeni, bağımsız bir düşünce kuruluşu olan İran Araştırma Merkezi (İRAM), temel bir özelliğiyle ülkemizdeki diğer araştırma merkezlerinden farklılık göstermektedir. İRAM, yalnızca İran ve bağlantılı konular üzerine araştırmalar gerçekleştirmektedir. Ciddi bir kültürel ve tarihsel derinliğe sahip, Ortadoğu'daki siyasal etkinliği artan ve çok yönlü ilişkilere sahip olduğumuz komşu ülke İran ile ilgili konuları layıkıyla inceleyebilmek zaruret haline gelmiştir. İRAM'ın ana hedefi kamuoyunun birincil kaynaklardan doğru ve kapsamlı bilgi ve analize ulaşmasını sağlamaktır. İran ile ilgili konularda çalışma yapan akademisyenler ve araştırmacılar için çeşitli eğitim ve araştırma imkânları sunmayı ve alanda çalışan kişiler için ortak bir platform olmayı amaçlamaktadır. İran iç ve dış politikaları, ekonomisi ve toplumsal-kültürel yapısı alanlarında üretilen bilgiler, iki ülke arasındaki ilişkileri ve anlayışı geliştirmeye de katkı sağlayacaktır. Merkezimiz İran'da, Ortadoğu'da ve Batı'daki bilgi birikimini ülkemize ve ülkemizdeki birikimi de dünya kamuoyuna taşıyacak kadroya sahiptir.

İRAM
İran Araştırmaları Merkezi

Oğuzlar Mh. 1397. Sk. No: 14 06520 Çankaya / Balgat - Ankara / Türkiye
Tel: +90 312 284 55 02 - 03 Faks: +90 312 284 55 04
e-mail: info@iramcenter.org www.iramcenter.org

"Bu çalışmanın tüm telif hakları İran Araştırmaları Merkezi'ne (İRAM) aittir"